

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ЧЕРКАСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО ІСТОРИКІВ-АГРАРНИКІВ
СЕКЦІЯ ГЕНДЕРНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ НТІА

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ
ТА СОЦІОКУЛЬТУРНІ ЗАСАДИ
ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ:
СВІТОВИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД**

Навчально-методичний посібник

Черкаси – 2012

УДК 014.3 – 055.2
ББК 91.325 – 60.542.2

Рецензенти:

доктор філософських наук, професор *В. С. Богданов;*

доктор історичних наук, професор *І. А. Фареній*

Теоретико-методологічні та соціокультурні засади гендерної політики: світовий та вітчизняний досвід (навчально-методичний посібник)/ уклад. : Н. І. Земзюліна. – Черкаси: ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2012. – 104 с.

Навчально-методичний посібник містить програму спецкурсу „Теоретико-методологічні та соціокультурні засади гендерної політики в Україні”, який закладений в план підготовки спеціаліста зі спеціальності 07.00.01 – «Історія», а також методичні вказівки щодо організації різних видів аудиторної та самостійної роботи студентів, (тематику рефератів, контрольних робіт та тестових завдань із курсу).

Дане видання має стати в нагоді студентам, викладачам, усім, хто цікавиться історією та теорією гендеру, які представлені в світовій та вітчизняній науковій думці. Частина тем пройшли практичне опробування в преках гендерної секції НТІА.

УДК 014.3 – 055.2
ББК 91.325 – 60.542.2

*Схвалено до друку радою Наукового товариства істориків-аграрників
(протокол № 2 від 20 жовтня 2011 року)*

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького
(протокол № 2 від 15 листопада 2011 року)*

ВСТУП.....	4
1. НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ	
1.1. Мета викладання дисципліни	6
1.2. Завдання вивчення дисципліни	6
1.3. Міждисциплінарні зв'язки	6
1.3. Знання та вміння.....	6
1.4. Зміст тем дисципліни	7
2. РОБОЧА НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ	
2.1. Трудомісткість курсу	11
2.2. Структура та обсяг годин за темами курсу.....	11
2.3. Тематика та зміст лекцій.....	13
2.4. Тематика та зміст семінарських занять.....	23
3. САМОСТІЙНА РОБОТА	
3.1. Методичні рекомендації з організації самостійної роботи.....	38
3.2. Зміст самостійної та індивідуальної роботи	38
4. НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ	
4.1. Форми семінарських занять.....	52
4. 2. Тестовий контроль знань	54
5. КОНТРОЛЬ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ	
5.1. Система, форми та критерії оцінювання знань.....	57
6. ДОДАТКИ	
6.1. Законодавча та нормативно-правова база забезпечення гендерної рівності в Україні	60

ВСТУП

В основу пропонованого посібника покладено програму навчальної дисципліни „Теоретико-методологічні та соціокультурні засади гендерної політики в Україні”, яка передбачає комплексне дослідження соціостатевих параметрів при загальному аналізі стану суспільства, його культури, політики тощо. Зазначимо, що інтерес до жіночих проблем постійно присутній в рамках соціальних програм, хоча гендерна інтерпретація даних проблем стала можливою лише з розвитком плюралістичних, демократичних ідей.

Українські жіночі студії в межах соціальної історії належать до найменш розвинутих галузей. Успішно започатковані ще в середині XIX – на початку XX ст. (працями М. Костомарова, В. Охримовича, О. Левицького, О. Єфименко, М. Ганенко, З. Кузелі, В. Гнатюка, І. Франка, К. Грушевської та ін.), вони однак занепали в радянський період. Гендерні та жіночі дослідження в Україні набули особливої актуальності в 1990–х, проте вони все ще мають дещо однобічний та фрагментарний характер, оскільки зосереджені переважно у площині вивчення історії жіночого руху, розвитку феміністичних ідей в Україні, а також у ділянці феміністичної літературної критики (Л. Смоляр, М. Богачевська-Хом’як, І. Жерьобкіна, С. Павличко, Н. Зборовська та ін.). Попри значну кількість окремих розвідок, у яких було частково висвітлено окремі аспекти жіночої проблематики в контексті традиційної української культури, сучасні гуманітарні науки в Україні відчувають гостру нестачу серйозних монографічних досліджень, що націлені на комплексне міждисциплінарне висвітлення історії жіноцтва.

Метою сучасних гендерних досліджень є розгляд та порівняльний аналіз моделей гендерних взаємовідносин, що трансформуються в межах глобальних змін. Ведуться пошуки шляхів поглибленого розуміння того, як гендер взаємодіє з іншими поняттями, як змінюються гендерні форми у взаємозв’язку із соціальними та економічними змінами і як гендерні стосунки відтворюються і трансформуються з плином часу в різних регіонах світу. Така спрямованість підкреслює важливість зв’язку між теорією і практикою.

Треба зазначити, що сучасні гендерні дослідження пов’язані, хоча й нерівномірно з усіма галузями науки. На сьогодні вивчення жінок та гендерна проблематика в її найбільш широкому тлумаченні є величезним міждисциплінарним полем, що охоплює соціально-економічний, демографічний, соціологічний, культурно-антропологічний, психологічний, інтелектуальний виміри.

Розуміння сутності гендерних досліджень допомагає виявити гуманітарне начало, гуманітарну складову науки. Це здається особливо важливим, оскільки сьогодні необхідно говорити не тільки про гуманітаризацію науки, але й про гуманітаризацію освіти.

Для правильного розуміння та вивчення ролі та місця гендерної освіти звернемо увагу на таку його важливу характеристику, як виявлення особистісного змісту освіти, особистісного значення дисциплін, що

вивчаються. Гуманітаризувати освіту – значить зробити її особистісно орієнтованою, значущою для кожного, хто отримує знання. Особиста перспектива в тісному зв'язку з суспільною – така переважаюча установка в суспільній свідомості панує в наш час. Сучасна середня та вища освіта могла б стати центром розвитку особистості, де освітні та виховні цілі завдяки гендерному знанню відкривали б нові перспективи її формування в поєднанні з ясним усвідомленням своїх потенційних можливостей. Потреба в цьому тим більша, що сучасна освітянська інформаційна база не дозволяє всебічно оцінити процеси, що відбуваються в суспільстві та передбачити їх наслідки, заважає визначенню рівня підготовки жіночих та чоловічих кадрів, потребу в них, а також індивідуальному усвідомленню їх ролі та місця в суспільному виробництві і громадському житті.

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ

1.1. **Мета викладання дисципліни** – формування у студентів на основі засвоєння теоретичних знань та емпіричних досліджень, глибокого усвідомлення того, що боротьба з відсталими поглядами, існуючими на роль та місце жінки в суспільстві, із віджилими традиціями та забобонами, що орієнтують на підлегле становище, є головною метою гендерної освіти, головне призначення якої – поворот до цілісної картини світу, насамперед всього світу культури, світу людини.

1.2. **Завдання вивчення дисципліни** полягає в тому, щоб надати студентам необхідні знання з соціальної історії, на основі яких вони могли б зробити жінок видимими в історії української національної культури та ввести жіноцтво як повноцінну (самостійну) соціальну категорію в повсякденне буття України. Засаднича ідея курсу – відмова від суто біологічного бачення функцій та ролі жінки в українській культурі і соціумі, відмова від андроцентризму наукового дискурсу та подолання андроцентричної репрезентації історії українського суспільства.

1.3. **Знання та вміння.** Опановуючи курс „Теоретико-методологічні та соціокультурні засади гендерної політики в Україні”, студенти засвоюють передбачені програмою знання і на цій основі набувають необхідних вмінь та навичок щодо визначення причин, рушійних сил та наслідків подій і явищ соціальної історії, їх взаємозв’язок із загальноісторичними процесами.

Теоретичні знання з основ гендерних досліджень сприятимуть удосконаленню науково-дослідницьких навиків студентів, уміння працювати з науковою літературою, статистичними та іншими специфічними джерелами та матеріалами.

1.4. **Міждисциплінарні зв’язки.** Пропонований курс має міждисциплінарний характер, оскільки розкриває аспекти, що належать до соціальної історії, культурології, антропології, етнопсихології, філософії, історичної демографії, фамілістики. Теоретичне підґрунтя курсу становить теорія соціокультурного конструювання статі, на конкретному емпіричному матеріалі продемонстровано можливості застосування гендерного аналізу, структурального методу, контент-аналізу, історико-порівняльного методу, методу деконструкції та історичної реконструкції, крос-культурного зіставлення.

Особливістю цього курсу є те, що ми прагнули досягти певної гендерної збалансованості емпіричних даних (залучаючи інформацію, надану жінками-респондентками жінкам-дослідницям) та їх інтерпретації, що, поза сумнівом, сприяє збільшенню міри об’єктивності реконструкцій, усуваючи суто чоловічу візію суспільства і культури як єдино правильну.

Заняття відбуватимуться у формі лекцій та семінарів, із залученням сучасних методик інтерактивного навчання (дискусії, групові та індивідуальні проекти, інтелектуальний штурм, аналіз текстів, аудіо- та відеоматеріалів), обов’язковою вимогою є попереднє опрацювання слухачами рекомендованої літератури до теми. Викладач під час лекції

формулює проблему, започатковує та скеровує дискусію. Студенти при допомозі викладача, спираючись на інформацію, отриману попередньо, опрацьовану літературу, формулюють свою позицію, аргументують її, полемізують і т. ін., прагнучи віднайти відповіді на питання.

На семінарах, за умов ділового спілкування та навчальних ігор, студенти мають змогу також сформулювати практичні вміння щодо виявлення та аналізу характерних особливостей ментального досвіду, спілкування з представниками різних гендерних груп, а також зосередити увагу і знайти найбільш прийнятні та конструктивні форми паритетної взаємодії з ними і використати ці знання у процесі здійснення професійної діяльності. Робочою навчальною програмою може передбачатись заміна семінарів практичними заняттями, які проводяться із тренінгами та рольовими іграми, супроводжуються переглядом відеоматеріалів із наступним обговоренням, моделюванням ситуацій, аналізом, вирішенням ситуативних завдань.

Поточний контроль за якістю отриманих теоретичних знань, практичних умінь, соціальних норм і культурних цінностей студентів здійснюється на кожному семінарі у різних формах:

- а) проблемної дискусії за низкою питань;
- б) тестового контролю знань, норм, цінностей;
- в) самостійного виконання письмових робіт із даної тематики.

Робоча програма з курсу „Теоретико-методологічні та соціокультурні засади гендерної політики в Україні” укладена відповідно до нормативної програми навчальної дисципліни та розрахована на студентів п'ятого курсу денної та заочної форм навчання освітньо-кваліфікаційного рівня “спеціаліст”. Програма побудована за вимогами кредитно-модульної (модульно-рейтингової) системи організації навчального процесу у вищих закладах освіти.

1.5 Зміст тем дисципліни

Тема I. Гендерні та жіночі студії в структурі гуманітарних та соціальних наук

Завдання спецкурсу. Сучасні теоретико-методологічні засади та ключові категорії гендерних досліджень. Компоненти гендерної диференціації. Чоловічі і жіночі цінності у суспільній свідомості. Відмінності статей: міфи та реальність. Тіло, тілесність, сексуальність. Естетика жіночого та чоловічого тіла. Ієрархія і чоловіче домінування. Андроцентризм. патріархат. Андроґінія (С. Бем). Жіноча історія: проблеми гендерних досліджень в історичних науках. Українське жіноцтво: історіографія досліджень. Джерельна база.

Тема II. Методологія досліджень статевих відмінностей

Гендер як соціальна категорія. Зміст поняття „гендер” у розумінні західних дослідників та науковців Східної Європи (Ш. Берн, Л. Ессіг, Кендес

Уест, Д. Зиммерманн, Т. Гурко, Н. Пушкарьова, Н. Лавриненко ін.). Поняття стать, роль, ідентичність, маскуліність та фемініність як головні категорії соціалізації. Пізнання як виробництво суб'єктів гендерної теорії. Теоретичні та методологічні проблеми гендерних досліджень. Феміністська ідеологія в гендерних дослідженнях та критерії науковості.

Соціостативна стратифікація в історичній ретроспективі. Бінарність світобачення: чоловіче культурне, жіноче природне.

Тема III. Жіночий рух як соціокультурний феномен

Гендер як соціокультурний конструкт. Ключові категорії гендерного підходу. Гендерні дослідження та гендерний аналіз. Гендерні студії як когнітивна практика жіночого руху. Гендерна рівність. Позитивна дискримінація.

Виникнення фемінізму як соціального явища і теорії: історія, ідеї, ідеології, стратегії, практики. Основні теоретичні напрямки сучасного фемінізму (ліберальний, радикальний, соціалістичний, психоаналітичний).

Гендерна тематика в „культурних дослідженнях”. Лінгвістична гендерологія. Головні етапи жіночого руху в ХХ ст. Парадигма нових суспільних рухів (парадигма ідентичності). Сучасний світовий жіночий рух. Головні моделі жіночих рухів розвинутих країн світу. Функціоналістичний підхід на заваді становлення особистості.

Тема IV. Гендерна проблематика в історичних науках

Гендерна методологія в історії. Історична фемінологія. Гендерна історія. Археологія гендерних стереотипів: архаїчні міфи та культурні архетипи. Маскуліність та фемініність у кросс-культурній перспективі.

Тема V. Ідеологія патріархального суспільства

Сексизм як ідеологія патріархату. Трансляція гендерних стереотипів жінки та кохання у засобах масової інформації, формування гендерної нерівноваги в рекламі, політиці, дитячій літературі, практиках освіти та мовних стилях. Гендерна лінгвістика.

Подвійні моральні стандарти. Насильство, пов'язане з сексом. Гендерна віктимізація суспільства. Види сексуальних скривджень. Кримінальна відповідальність за статеві злочини. Сексуальні домагання на робочому місці та маніпулювання об'єктом сексуальних домагань. Сексуальні зловживання як порушення прав людини. Шляхи попередження сексуальних скривджень. Сексуальна експлуатація жінок: біле рабство.

Феномен проституції.

Тема VI. Гендерна проблематика в економічній теорії

Гендер і економічна теорія. Сім'я та домашнє господарство як об'єкт економічного аналізу. Жіноче підприємництво, менеджмент та ділова етика. Чоловіки і жінки на ринку праці: нерівність соціальних можливостей - різні

економічні результати. Вертикальна та горизонтальна гендерна сегрегація праці. Феномен "Скляної стелі". Концентрація жінок у низькооплачуваних галузях. Проблемивизначення і визнання соціального і економічного значення різних видів праці. Причини гендерних "ножиць" у кар'єрі (аналіз статистичних даних). Різниця у рівнях доходів чоловіків і жінок як результат різних соціальних можливостей. Економічна і соціальна залежність членів родини. Нерівномірний розподіл домашньої роботи. Економічна оцінка праці домогосподарки. Шляхи усунення гендерної сегрегації праці. Шляхи подолання гендерної дискримінації у пенсійному забезпеченні.

Тема VII. Гендерна проблематика в праві: права жінок

Суфражизм: жіноча історія здобуття політичних прав. Еволюція правового становища жінок: історія та сучасність. Участь жіночих організацій у законотворчості. Права жінок в контексті прав людини. Громадянські і політичні права жінок. Міжнародні документи із прав жінок. Гендерна експертиза законодавства. Правове забезпечення рівних можливостей.

Тема VIII. Гендерна проблематика в філософії

Жінка як суб'єкт і об'єкт ритуальної дії. Образи чоловіка та жінки у світових релігіях. Гендерна проблематика в античній філософії. Філософія Відродження: парадокси лібералізації. Архаїчні та християнські витоки образу жінки у світогляді європейця. Гендерна проблематика в сучасній філософії: концептуальні засади.

Тема IX. Гендерна проблематика в психології

Фемінно-маскулінна ідентифікація та механізми її формування. Феміністська психологія. Гендерні стереотипи та ролі. Фемінізм та психоаналіз. Гендерні проблеми психосексуальності. Еротичний та романтичний компоненти у почутті кохання. Становлення біархатної (партнерської) сім'ї та егалітарних (рівних) міжстатевих стосунків. Гендерна соціалізація у сім'ї: механізми засвоєння та диференціації гендерних ролей.

Тема X. Жінка та жіночий рух в Україні як предмет історико-соціологічного аналізу

Історичні витоки жіночого руху та «жіночого питання» в Україні. Головні етапи жіночого руху в Україні. Культурно-історична традиція сприйняття жінки-українки. Національні особливості українського жіночого руху. Виникнення фемінізму та модернізаційні процеси. Нація і жінка: біологічне та культурне відтворення. Жінки й суспільно-політичні процеси в сучасному світі.

Тема XI. Становлення та розвиток жіночого руху в Україні XX ст.

Особливості революційно-демократичного етапу в розвитку жіночого руху. Українські жінки в революційному русі 1917–1920-х років. Особливості

третього та четвертого етапів жіночого руху. Вирішення жіночого питання в СРСР. Квотування. Емансипація. Правове регулювання статусу жінок. Видатні державні та громадські діячки.

Тема XII. Гендерна політика в Україні в посттоталітарний період (90-і роки XX ст.)

Гендерний аспект влади. Гендерний аспект у сфері політичного життя. Гендерні розбіжності у цілях, мотивах та цінностях влади. Характеристики різних стилів управління та надання їм гендерних означень. Переваги андрогінного стилю управління. Творення громадянського суспільства як умова розвитку жіночого руху в Україні. Головні етапи розвитку жіночого руху в перехідний період. Типологія сучасних жіночих організацій. Вплив жіночих організацій на вдосконалення законодавства та механізмів щодо поліпшення становища жінок. Участь українок в Пекінському форумі (IX.1995) та в міжнародному жіночому русі. Проблема співвідношення державотворчих та жіночих питань. Кроки до консолідації жіночого руху: створення постійно діючої Ради громадських жіночих організацій України (1996), заснування Гендерного бюро (1997), формування Національної Жіночої Ради ін. Всеукраїнський Конгрес жінок 1998 року.

2. РОБОЧА ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ

2.1. Трудомісткість курсу

Се- мес тр	Кіль- кість нав- чаль- них тиж- нів	Кіль- кість годин на тиж- день	Розподіл годин										
			Усього	Кількість кредитів	Кількість кредитів за ECTS	Аудиторні					Усього	Самос- тійна робота	Індивідуальна робота
						Лекції	Семінари	Контрольні	Консультації	Усього			
9	12	2		1	1	24		2				30	
Разом 2				1	1	24		2				30	

2.2. Структура та обсяг годин за темами курсу

№ з/п	Тема	Кількість годин									Форма контролю знань
		Усього	Аудиторні					Самостійна робота	Індивідуальна робота		
			Лекції	Практичні	Семінари	Контрольні	Усього				
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	
Змістовий модуль 1											
1.	Гендерні та жіночі студії в структурі гуманітарних та соціальних наук	5	2				2	3	1		
2.	Методологія досліджень статевих відмінностей	4	2				2	2	1		
3.	Жіночий рух як соціокультурний феномен	4	2				2	2	1		
4.	Гендерна проблематика в історичних науках	5			2		2	3	1		
5.	Гендерна проблематика в економічній теорії	5			2		2	3	1		

6.	Гендерна проблематика в праві: права жінок	4	2				2	2	1	
7.	Гендерна проблематика в філософії	4	2			1	2	1	1	КР
8.	Гендерна проблематика в психології	4			2		2	2		
9.	Жінка та жіночий рух в Україні як предмет історико-соціологічного аналізу	5	2				2	3	1	
10.	Становлення та розвиток жіночого руху в Україні ХХ ст.	5			2		2	3	1	
11.	Жінки в радянській Україні	5			2		2	3		
12.	Гендерне питання в Україні в посттоталітарний період (90-і роки ХХ ст.)	4			2	1	2	1	1	КР
	Разом	54	12		12	2	2 4	28	10	Залік
	Всього	54	12		12	2	2 4	28	10	

2.3. Тематика та зміст лекцій

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1

Л е к ц і я

Тема I

Гендерні та жіночі студії в структурі гуманітарних та соціальних наук (2 год.)

Логіка викладу:

1. Вступ. Завдання спецкурсу
2. Сучасні теоретико-методологічні засади та ключові категорії гендерних досліджень
3. Жіноча історія: проблеми гендерних досліджень в історичних науках
4. Українське жіноцтво: історіографія досліджень
5. Джерельна база курсу.

Рекомендована література:

1. **Moor, H. L.** *Feminism and Anthropology* / H. L. Moor. – University of Minnesota Press, 1988. – Ch.1 „Feminism and Anthropology: the Story of a Relationship”. – Pp.1–11.
2. **Scott, J. W.** *Feminism and History* / J. W. Scott. – Oxford UP, 1996. – Ch. 6 „Gender: a Useful Category of Historical Analysis” – Pp.152–181.
3. **Wolf, M. A.** *Thrice-told Tale. Feminism, Postmodernism, and Ethnographic Responsibility* / M. A. Wolf. – Standford UP, 1992. – Ch. 5 „Writing Ethnography: the Poetics and Politics of Culture”. – Pp. 127–139.
4. **Zimbalist-Rosaldo, M.** *Woman, Culture and Society: A Theoretical Overview* / M. Zimbalist-Rosaldo // *Women, Culture and Society* / Ed. by M.Zimbalist-Rosaldo and L. Lamphere. – Standford UP, 1974. – Pp.17–42.
5. **Анцыферова, Л. И.** Новые стадии поздней жизни: время теплой осени или суровой зимы / Л. И. Анцыферова // *Психологический журнал*. – 1994. – Т. 15, № 3. – С. 18–24.
6. **Берн, Ш.** Гендерные различия и социализация / Ш. Берн // Берн Ш. *Гендерная психология*. – С.Пб., 2001. – Гл. 1. – С. 29–82.
7. **Блок, Д. Х.** Влияние дифференцированной социализации на развитие личности мужчины и женщины / Д. Х. Блок // Пайнс Э., Маслач К. *Практикум по социальной психологии*. – С.Пб., 2000. – С. 168–181.
8. **Бондаровська, В.** Проблеми підлітків та молоді / В. Бондаровська // *Гендерний аналіз українського суспільства*. – К.: 1999. – С. 215–222.

9. **Воронина, О.** Гендер и культура / О. Воронина, Т. Клименкова // *Феминизм и гендерные исследования. Хрестоматия.* – Тверь, 1999. – С. 53–61.

10. **Герасимова, Т. М.** Пожилая женщина современной России: методология и результаты гендерного анализа биографий / Т. М. Герасимова // *Феминистская теория и практика: Восток–Запад.* – С.Пб., 1996.

11. Жіночі студії в Україні. Жінка в історії та сьогодні. Бібліографічний довідник / за заг. ред. Л. Смоляр. – О.: АстоПринт, 1999. – 440 с.

12. **Здавомыслова, Е.** Социальное конструирование гендера как феминистская теория / Е. Здавомыслова, А. Темкина // *Женщина. Гендер. Культура.* – М.: 1999. – С. 46–65.

13. **Майерс, Д.** Пол, гены и культура / Д. Майерс // Майерс Д. *Социальная психология* / пер. с англ. – С.Пб., 1996. – Гл. 6. – С. 225–267.

14. **Маланчук-Рибак, О.** Українські жіночі студії: історіографія та історіософія / О. Маланчук-Рибак. – Л. : Наукове товариство імені Шевченка, 1999. – 53 с.

15. **Мілет, К.** Біологічний аспект / К. Мілет // Мілет К. *Сексуальна політика.* – К.: 1998. – Ч. 1, розд. 2. 2. – С. 54–62.

16. **Николаева, Е.** Мужчина и женщина глазами психофизиолога / Е. Николаева // *Потолок пола. Сб. научн.и публицист. статей* / под ред. Т. В. Барчуновой. – Новосибирск, 1998. – С. 11–44.

17. **Пушкарева, Н. Л.** „Тюремная затворница” или правомочный член общества? (Историография проблемы). Представления о социальном положении женщин в дореволюционной историографии / Н. Л. Пушкарева // Пушкарева Н. Л. *Женщины Древней Руси.* – М.: 1989. – Гл. V. – С. 177–211.

Л е к ц і я

Тема II

Методологія досліджень статевих відмінностей

(2 год.)

Логіка викладу:

1. Гендер як соціальна категорія. Зміст поняття «гендер» в розумінні західних дослідників та науковців Східної Європи (Ш. Берн, Л. Ессіг, Кендес Уест, Д. Зиммерманн, Т. Гурко, Н. Пушкарьова, Н. Лавриненко ін.).

2. Поняття стать, роль, ідентичність, маскуліність та фемінність як головні категорії соціалізації.

3. Пізнання як виробництво суб'єктів гендерної теорії.

4. Теоретичні та методологічні проблеми гендерних досліджень.

5. Феміністська ідеологія в гендерних дослідженнях та критерії науковості.

Рекомендована література:

1. **Берн, Ш.** Гендер как социальная категория / Ш. Берн // Берн Ш. Гендерная психология. – С.Пб., 2001. – Гл. 5. – С. 196–237.
2. **Добровольский, Д. О.** Феминистская идеология в гендерных исследованиях и критерии научности / Д. О. Добровольский, А. В. Кирилина // Гендер как интрига познания. Сб. статей / Моск. гос. лингвист. ун-т. Лаборатория гендерных исследований. – М.: 2000. – С. 19–35.
3. **Здравомыслова, Е. А.** Социальное конструирование гендера / Е. А. Здравомыслова, А. А. Темкина // Социологический журнал. – 1998. – № 6. – С. 171–182.
4. **Калабихина, И.** Методология гендерного анализа / И. Калабихина // Феминизм и гендерные исследования. Хрестоматия / под общ. ред. В. И. Успенской. Тверь, 1999. – С. 23–31.
5. **Клецина, И.** Гендерный подход в системе психологического образования / И. Клецина // Гендерные исследования: Феминистская методология в социальных науках. Материалы 2-й междунар. летней школы по гендерным исследованиям. – Х.: 1998. – С. 193–214.
6. **Попова, Л.** Психологические исследования и гендерный подход / Л. Попова // Женщина. Гендер. Культура. – М.: 1999. – С. 119–130.
7. **Семенова, В. В.** Качественные методы: введение в гуманистическую социологию / В. В. Семенова. – М. : Добросвет, 1998. – 159 с.
8. **Уэст, К.** Создание гендера (Doing gender) / К. Уэст, Д. Зиммерманн // Гендерные тетради. Выпуск первый. – С.Пб., 1997. – С. 94–124.
9. **Ходырева, Н. В.** Психология женщин / Н. В. Ходырева // Материалы Первой Российской летней школы по женским и гендерным исследованиям „Валдай-96”. – М.: 1997. – С. 90–91.
10. **Челышева, Н. А.** К проблеме методологии исследования гендерных различий / Н. А. Челышева // Материалы международной научно-практической конференции „Молодежь в условиях социально-экономических реформ”. Вып. 1. – С.Пб., 1995. – С. 102–104.
11. **Элиот, П.** Теории феминизма / П. Элиот, Н. Менделл // Гендерные исследования: Феминистская методология в социальных науках. Материалы 2-й Международной Летней Школы по гендерным исследованиям (Форос-1998). — Х.: 1998. – С. 15–51.
12. **Эсиг, Л.** Познание (производство субъектов гендерной теории) / Л. Эсиг // Современная философия. – Х.: 1995. – № 1. – С. 173–181.
13. **Ярская, В. Н.** Методология науки в эволюции культуры / В. Н. Ярская // Культура, власть, идентичность: Новые подходы в социальных науках. – Саратов, 1999. – С. 218–226.

Л е к ц і я

Тема III

Гендерна проблематика в економічній теорії

(2 год.)

Логіка викладу:

1. Гендер і економічна теорія
2. Сім'я та домашнє господарство як об'єкт економічного аналізу
3. Жіноче підприємництво, менеджмент та ділова етика
4. Вертикальна та горизонтальна гендерна сегрегація праці

Рекомендована література:

1. **Бабаева, Л.** Деловая активность женщин в новых экономических структурах / Л. Бабаева, Л. Нельсон // Социологические исследования. – 1992. – № 5. – С. 101–111.
2. **Беккер, Г.** Выбор партнера на брачных рынках / Г. Беккер // THESIS. – 1994. – № 6. – С. 81–111.
3. **Беккер, Г.** Человеческий капитал (главы из книги) / Г. Беккер // США: Экономика. Политика. История. – 1993. – № 11–12. – С. 78–91.
4. **Беккер, Г.** Экономика семьи и макроповедение / Г. Беккер // США: Экономика. Политика. История. – 1994. – № 2–3. – С. 67–77.
5. **Вулли, Ф.** Феминистский вызов неоклассической экономической теории / Ф. Вулли // THESIS. – 1994. – № 6. – С. 37–73.
6. Женщины в бизнесе. Реферативный сборник. – М. : ИНИОН РАН, 1993.
7. **Лорбер, Дж.** Пол как социальная категория / Дж. Лорбер // THESIS. – 1994. – № 6. – С. 97–117.
8. **Мезенцева, Е.** Равенство возможностей в занятости или „защитные меры”: женщины перед лицом выбора / Е. Мезенцева // Женщины и социальная политика (гендерный аспект). – М.: 1992. – С. 47–62. – Серия: Демография и социология.
9. **Поллак, Р.** Трансакционный подход к изучению семьи и домашнего хозяйства / Р. Поллак // THESIS. – 1994. – № 6. – С. 117–123.
10. **Хоткина, З.** Новые тенденции в занятости женщин / З. Хотина. – М. : РОССПЭН, 1992. – 147 с.

Л е к ц і я

Тема VI

Гендерна проблематика в праві: права жінок (2 год.)

Логіка викладу:

1. Еволюція правового становища жінок: історія та сучасність
2. Участь жіночих організацій у законотворчості. Гендерна експертиза законодавства.
3. Права жінок в контексті прав людини

Рекомендована література:

1. Актуальные проблемы социально-правовой защиты женщин: к 90-летию первого Всерос. съезда женщин и 85-летию международного женского дня 8 марта. – С.Пб. : Издательский дом „Бизнес-Пресса”: Изд-во Михайлова В. А., 1998. – 379 с.

2. **Андерсен, А.** Досвід скандинавських країн у законодавчому закріпленні рівності політичних прав жінок і чоловіків / А. Андерсен // Перспективи паритетної демократії у політико-правовому полі України : Зб.наук. статей. – Х.: 1997. – С. 49–55.

3. **Андрианова, О. В.** Проблемы формирования социально-правовой компетентности молодежи: образовательные программы для школьников / О. В. Андрианова // Культура, власть, идентичность: Новые подходы в социальных науках. – Саратов, 1999. – С. 305–308.

4. **Антонова, Ю. А.** Домашнее насилие в отношении женщин: законодательный опыт России и США / Ю. А. Антонова // Гендерные исследования в гуманитарных науках: современные подходы. Материалы международной научной конференции. Иваново. 15–16 сентября 2000 г. Часть II. Социология, политология, юриспруденция, экономика. – Иваново, 2000. – С. 153–159.

5. **Болотіна, М. Б.** Соціальне законодавство України. Гендерна експертиза / М. Б. Болотіна ; відп. ред. Т. М. Мельник. – К. : Логос, 2001. – 82 с.

6. **Буроменський, М. В.** Міжнародне право. Гендерна експертиза / М. В. Буроменський ; відп. ред. Т. М. Мельник. – К. : Логос, 2001. – 40 с.

7. **Буроменський, М.** Можливості адаптування українського законодавства до міжнародних стандартів забезпечення рівності політичних прав чоловіків і жінок / М. Буроменський // Перспективи паритетної демократії у політико-правовому полі України: Зб. наук. статей. – Х.: 1997. – С. 49–55.

8. Великобританія. Проблеми рівноправності та законодавство // Жінка у світі політики. Жінчина в мире політики. Women in politics. Бюлетень № 6. Січень 1997. – С. 13–15.

9. Взаємодія громадських організацій з законодавчими органами влади // Жінка у світі політики. Жінчина в мире політики. Women in politics. Бюлетень № 16. Вересень 1998. – С. 7–14.

10. **Видинеев, Ю. В.** Власть, право, культура в антропологическом измерении / Ю. В. Видинеев, Е. С. Сироткина // Культура, власть, идентичность: Новые подходы в социальных науках. – Саратов, 1999. – С. 44–48.

11. Вплив Конвенції „Про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок” // Жінка у світі політики. Жінчина в мире політики. Women in politics. Бюлетень № 18. Березень 1999. – С. 25–26.

12. Всеамериканська конвенція з питань запобігання, викорінення насильства проти жінок та покарання за його вчинення // Проблеми насильства в сім'ї: правові та соціальні аспекти. – Х.: 1999. – С. 145–154.

13. Гаазька міністерська декларація європейських рекомендацій щодо ефективних заходів по запобіганню та боротьбі з торгівлею жінками з метою сексуальної експлуатації // Реалізація державної політики щодо жінок. Інформаційно-методичний вісник. Вип. 3. – К., 1999. – С. 38–45.

14. **Гапова, Е.** Пол и право / Е. Гапова // Дайджест теоретических материалов информационного листка „Посиделки” 1996–1998 гг. – С.Пб., 1998. – С. 47–49.

15. Гендерна експертиза українського законодавства (концептуальні засади) / відп. ред. Т. М. Мельник. – К. : Логос, 2001. – 120 с.

16. Гендерна статистика для моніторингу досягнення рівності жінок і чоловіків (Україна). – К. : АМУ ПП, 2000. – 54 с.

17. Громадські та благодійні організації. Збірка нормативних актів України (за станом на 24 січня 1999 року). – К. : Вінрок Інтернешнл. Жіночий Консорціум ННД-США., 1998. – 65 с.

18. Декларація об искоренении насилия в отношении женщин // Проблеми насильства в сім'ї: правові та соціальні аспекти / упоряд. О. М. Руднева. – Х.: 1999. – С. 120–128.

19. Дискриминация в отношении женщин: Конвенция и Комитет. – Женева : Издание ООН, 1995. – 457 с.

20. Доповідь про виконання в Україні Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок. Проект: Шоста періодична доповідь (подається відповідно до статті 18 Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок). – К. : Український інститут соціальних досліджень, 2001. – 87 с.

21. Томас Д. Международные НПО и женские права: human rights watch // Заявляем наши права. Как использовать международную правозащитную систему для охраны прав женщин. – М.: 1996. – С. 147–156.

22. Дотримання прав жінок та завдання правоохоронних органів України. – Х., К. : Право, 1999. – 194 с.
23. Еволюція правового становища жінок: історія і сучасність / упоряд. : О. М. Руднева, О. Р. Дашковська ; наук. ред. А. П. Гетьман. – Х. : Право, 2000. – 196 с.
24. Жінки на ринку праці України в період реформування економіки: правовий та соціологічний аспекти. – Х. : Право, 1999. – 102 с.
25. **Забелина, Т. Ю.** Женщины и права человека: опыт просветительской работы / Т. Ю. Забелина // Женщина в российском обществе. Российский научный журнал. – 1998. – № 3. – С. 2–4.
26. Загальна рекомендація № 19 Комітету ООН з ліквідації всіх форм дискримінації щодо жінок // Проблеми насильства в сім'ї: правові та соціальні аспекти. – Х.: 1999. – С. 111–119.
27. Заявляем наши права. Как использовать международную систему для охраны прав женщин / ред.-сост. М. Шулер ; пер. с англ. – М. : Глас, 1996. – 192 с.
28. **Иванова, Е.** Представление женщин о своих правах / Е. Иванова // Женщина. Гендер. Культура. – М.: 1999. – С. 236–249.
29. Конвенция 103 об охране материнства (пересмотренная в 1952 году) // Еволюція правового становища жінок: історія і сучасність. – Х.: 2000. – С. 170–176.
30. Конвенция 156 о равном обращении и равных возможностях для трудящихся мужчин и женщин: трудящиеся с семейными обязанностями // Еволюція правового становища жінок: історія і сучасність. – Х.: 2000. – С. 177–194.
31. Конвенция 100 про рівне винагородження чоловіків і жінок за працю рівної цінності // Еволюція правового становища жінок: історія і сучасність. – Х.: 2000. – С. 157–161.
32. Конвенция 145 відносно застосування праці жінок на підземних роботах у будь-яких шахтах // Еволюція правового становища жінок: історія і сучасність. – Х.: 2000. – С. 162–169.
33. Конвенция про боротьбу с дискримінацією в галузі освіти // Еволюція правового становища жінок: історія і сучасність. – Х.: 2000. – С. 148–156.
34. Конвенция про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок // Проблеми насильства в сім'ї: правові та соціальні аспекти. – Х.: 1999. – С. 94–110.
35. Наші людські права : посібник з жіночих людських прав / М. Дат, С. Кеніг, Дж. Мертус, Н. Флауерс ; керівник проекту О. Сулова. – Ужгород : Карпати, 1996. – 201 с.

Л е к ц і я

Тема VII

Гендерна проблематика в філософії (2 год.)

Логіка викладу:

1. Гендерна проблематика в античній філософії
2. Філософія Відродження: парадокси лібералізації
3. Гендерна проблематика в сучасній філософії: концептуальні засади

Рекомендована література

1. **Бердяев, Н.** Метафизика пола и любви / Н. Бердяев // Русский Эрос или Философия любви в России. – М.: 1991. – С. 232–265.
2. **Бердяев, Н.** Смысл творчества / Н. Бердяев // Философия любви. Том 2. – М.: 1990. – С. 421–445.
3. **Бовуар де, С.** Второй пол. / де С. Бовуар. – М.: Прогресс, 1998. – 832 с.
4. **Гиллиган, К.** Иным голосом / К. Гиллиган // Этическая мысль. – М.: 1991. – С. 352–373.
5. **Рингельхайм, Д.** Женщины и Холокост: переосмысление исследований / Д Рингельхайм // Антология гендерных исследований. – Минск, 2000. – С. 254–279.
6. **Жеребкина, И.** Предпосылки и история возникновения философской методологии феминизма / И. Жеребкина // Теория и история феминизма. – Х.: 1996. – С. 14–23.
7. **Казначеев, В. П.** Феномен человека: комплекс социоприродных свойств / В. П. Казначеев, Е. А. Спирин // Вопросы философии. – 1988. – № 7. – С. 30–31.
8. **Кирилина, А. В.** Гендер: лингвистические аспекты / А. В. Кирилина. – М.: Изд-во „Институт социологии РАН”, 1999. – 307 с.
9. **Клименкова, Т.** Женщина как феномен культуры. Взгляд из России / Т. Клименкова. – М.: Преображение, 1996. – 117 с.
10. **Пизанская, К.** Книга о граде женском / К. Пизанская // Пятнадцать радостей брака. – М.: 1991. – С. 218–256.
11. **Мэнсбридж, Дж.** Женщины, правление и общее благо / Дж. Мэнсбридж // США: экономика, политика, идеология. – 1992. – № 3. – С. 58–64.
12. **Нечаева, Н. А.** Патриархатная и феминистская картины мира: анализ структуры массового сознания / Н. А. Нечаева // Гендерные тетради. Выпуск первый. – СПб., 1997. – С. 21–24.

13. **Перехвальська, Е.** Так говорить жінчина / Е. Перехвальська // *Искусство кино*. – 1991. – № 6. – С. 29–33.

14. **Піщуліна, О. М.** Соціально-культурні трансформації і виникнення нової гендерної парадигми / О. М. Піщуліна // *Еволюція правового становища жінок: історія і сучасність*. – Х.: 2000. – С. 121–130.

15. **Платон.** *Государство* / Платон. – М.: Мысль, 1990. – 654 с.

16. **Попова, Л. В.** Гендерные аспекты самореализации личности. Учебное пособие к спецсеминару / Л. В. Попова. – М.: Изд-во „Прометей”, 1996. – 42 с.

17. **Пушкарев, Л. В.** Гендерный анализ и его применение к изучению культуры / Л. В. Пушкарев // *Отечественная история*. – 1999. – № 1. – С. 19–29.

18. **Розанов, В. В.** Семья как религия / В. В. Розанов // *Русский Эрос или Философия любви в России*. – М.: 1991. – С. 120–138.

19. **Семенов, Ю.** Происхождение брака и семьи / Ю. Семенов. – М.: Мысль, 1974. – 312 с.

20. **Смелзер, Н.** Сексуальные роли и неравенство / Н. Смелзел // *Смелзел Н. Социология*. – М., 1994. – Гл. 11. – С. 328–360.

21. **Соловьев, В. С.** Смысл любви / В. С. Соловьев // *Русский Эрос или Философия любви в России*. – М.: 1991. – С. 19–76.

22. **Фрейд, З.** Женственность / З. Фрейд // *Фрейд З. Сновидения*. – Алма-Ата, 1990. – С. 158–189.

23. **Фурье, Ш.** Новый любовный мир / Ш. Фурье // *Трактаты о любви*. – М., 1994. – С. 21–32.

24. **Шопенгауэр, А.** Метафизика половой любви / А. Шопенгауэр // *Трактаты о любви*. – М.: 1994. – С. 40–65.

Л е к ц і я

Тема ІХ

Жінка та жіночий рух в Україні як предмет історико-соціологічного аналізу (2 год.)

Логіка викладу:

1. Нація і жінка: біологічне та культурне відтворення
2. Жінки й суспільно-політичні процеси в сучасному світі
3. Історичні витоки жіночого руху та «жіночого питання» в Україні
4. Культурно-історична традиція сприйняття жінки-українки

Рекомендована література:

1. **Айвазова, С.** Русские женщины в лабиринте равноправия / С. Айвазова. – М. : РИК Русанова, 1998. – 408 с.
2. **Бебель, А.** Женщина и социализм / А. Бебель. – М. : Госполитиздат, 1959. – 592 с.
3. **Воронина, О.** Феминизма социологические концепции / О. Воронина // Современная западная социология: Словарь. – М.: 1990. – С. 366–367.
4. Вплив Конвенції „Про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок” // Жінка у світі політики. Жінчина в мире политики. Women in politics. Бюлетень № 18. Березень 1999. – С. 25–26.
5. Еволюція правового становища жінок: історія і сучасність / упоряд. : О. М. Руднева, О. Р. Дашковська ; наук. ред. А. П. Гетьман. – Х. : Право, 2000. – 308 с.
6. Женское движение // Политология: Энциклопедический словарь. – М., 1993. – С. 108.
7. Жіночий політичний рух наприкінці ХІХ – початку ХХ ст. // Жінка у світі політики. Жінчина в мире политики. Women in politics. Бюлетень № 22. Вересень 2000. – С. 20–30.
8. **Клименкова, Т.** Жінчина как феномен культуры. Взгляд из России / Т. Клименкова. – М. : Преображение, 1996. – 117 с.
9. **Коллонтай, А.** Социальные основы женского вопроса / А. Коллонтай // Феминизм и гендерные исследования. Хрестоматія. – Тверь, 1999. – С. 111–119.
10. **Ленин, В. И.** О задачах женского рабочего движения в Советской Республике / В. И. Ленин // Ленин В. И. Полное собрание починений. – М.: 1962. – Т. 39. – С. 283–291.
11. Международные конвенции и декларации о правах женщин и детей. Сборник универсальных и региональных международных документов. – М. : Мысль, 1997. – 468 с.
12. Путь к конференции „Жінчина – 2000: Пекин + 5”. Хронология ООН // „ВЫ и МЫ”. Диалог российских и американских женщин. The Women`s Dialogue. Альманах. – 2000. – № 12 (28). – С. 11–12.
13. Социология общественных движений – становление нового исследовательского направления // Социология в России. – 2-е изд., перераб. и дополн. – М.: 1998. – С. 545–556.
14. **Темкина, А. А.** Женское движение как общественное движение: история и теория / А. А. Темкина // Гендерные тетради. Вып. 1. – СПб., 1997. – С. 45–93.
15. **Чеботарева, А. С.** Защита прав женщин в европейском Союзе / А. С. Чеботарева // Государство и право. – 1995. – № 2. – С. 88–96.
16. **Элиот, П.** Теории феминизма / П. Элиот, Н. Менделл // Гендерные исследования: Феминистская методология в социальных науках. Материалы 2-й Международной Летней Школы по гендерным исследованиям / Форос-1998. – Х.: 1998. – С. 15–51.

2.4. Тематика та зміст семінарських занять

Семінар I

Тема IV

Гендерна проблематика в історичних науках

(2 год.)

Логіка викладу:

1. Гендерна методологія в історії
2. Історична фемінологія
3. Гендерна історія
4. Становлення гендерного підходу. Теорії професійної сегрегації за ознакою статі

Рекомендована література:

1. **Ажгихина, Н.** „Лучше нее Шопена играл только Рихтер” / Н. Ажгихина // „ВЫ и МЫ”. Диалог российских и американских женщин. The Women`s Dialogue. Альманах. – 1999. – № 8(24). – С. 23–25.
2. **Ажгихина, Н.** „На пути к обретению силы” / Н. Ажгихина // „ВЫ и МЫ”. Диалог российских и американских женщин. The Women`s Dialogue. Международный женский альманах, спецвыпуск. – 2000. – С. 15–22.
3. **Айвазова, С. Г.** Русские женщины в лабиринте равноправия / С. Г. Айвазова. – М. : РИК, 1998. – 408 с.
4. **Айвазова, С. Г.** Женщины и лозунг „свобода, равенство, братство” / С. Г. Айвазова // Рабочий класс и современный мир. – 1988. – № 6. – С. 174–183.
5. **Аракелова, М. П.** Женщины России: страницы истории / М. П. Аракелова. – М. : ОНС, 1994. – 156 с.
6. **Арманд, И. Ф.** Статьи, речи, письма / И. Ф. Арманд. – М. : Политиздат, 1975. – 287 с.
7. **Астрахан, Х. М.** О женском батальоне, защищавшем Зимний дворец / Х. М. Астрахан // История СССР. – 1965. – № 5. – С. 74–89.
8. **Байбурова, Р. М.** Десятилетие Анны Иоановны в культурной жизни России 18-го века / Р. М. Байбурова // Человек. – 1993. – № 6. – С. 18–27.
9. **Бибель, А.** Женщина и социализм / А. Бибель. – М. : Госполитиздат, 1959. – 592 с.
10. **Бильшай, В.** Решение женского вопроса в СССР / В. Бильшай. – М. : Гос. изд-во полит. и науч. лит., 1959. – 264 с.
11. **Богачевська, М.** Дума України – жіночого роду / М. Богачевська. – К. : Воскресіння, 1993. – 109 с.

12. **Богачевська-Хомяк, М.** Білим по білому. Жінки в громадському житті України. 1884–1939 / М. Богачевська-Хомяк. – К. : Основа, 1995. – 262 с.

13. **Богданов, А.** Царевна Богом данной премудрости (о восприятии современниками царевны Софьи) / А. Богданов // Наука и религия. – 1993. – № 8. – С. 24–37.

14. **Боннар, А.** Рабство, положение женщины / А. Боннар // Боннар А. Греческая цивилизация. – Ростов-на-Дону, 1994. – Т. 1, гл. VII. – С. 149–169.

15. **Бураков, Ю. Н.** Утоли мои печали. О деятельности общин сестер милосердия в России в XIX веке / Ю. Н. Бураков // Наука и религия. – 1991. – № 10. – С. 15–24.

16. **Ваксберг, А. И.** Валькирия революции: Роман / А. И. Ваксберг. – М. : Олимп-Русич, 1997. – 560 с.

17. **Валишевский, К.** Дочь Петра Великого / К. Валишевский. – Минск : Полымя, 1990. – 562 с.

18. **Валишевский, К.** Роман одной императрицы / К. Валишевский ; репринтное воспроизведение издания 1908 года. – М. : Наука, 1989. – 176 с.

19. **Ванчугов, В. В.** „Женщины в философии / Из истории философии в России конца XIX – нач. XX вв.“. – М. : РИЦ „ПИЛИГРИМ“, 1996. – 304 с.

20. **Васильева, Л.** Женская революция Петра Великого / Л. Васильева // Наука и религия. – 1997. – № 1. – С. 1–5.

21. **Жеребкина, И.** Против западного феминизма: русская эмансипированная женщина Аполлинария Сулова / И. Жеребкина // Гендерные исследования. – М.: 2000. – № 4 (1/2000). – С. 89–107.

22. Жінка у дзеркалі історії // Жінка у світі політики. Жінчина в мире політики. Women in politics. – 1998. – Бюлетень № 14. – Травень. – С. 25–30.

23. Жінка у дзеркалі історії // Жінка у світі політики. Жінчина в мире політики. Women in politics. – 1998. – Бюлетень № 12. – Січень. – С. 25–30.

Методичні рекомендації до теми

Готуючись до семінару, студентам варто звернути увагу на наступні факти, що розкривають зміст питань:

Гендерні дослідження як підґрунття в пошуку шляхів вирішення соціальних проблем суспільства. Методологічна основа гендерних досліджень. Метод гендерного аналізу соціальних та суспільних явищ, його можливості. Об'єкти гендерного аналізу: праці істориків, архівні матеріали, юридичні акти.

Історіографія українських студій про роль жінки в суспільному житті країни. Проблеми та методи вивчення жінки та жіночого руху в Україні.

Жінка в культурі давніх слов'ян та Київської Русі. „Домострой“. Становище жінки в сім'ї та селянській громаді згідно Литовського статуту (до 1840 р.) як приклад більш автономного статусу жінок у глибокій давнині.

Жіноче право. „Материзна” „Посестримство” і „жіноча громада” як провісники взаємодопомоги і суспільного об’єднання жінок. „Родильна обрядовість” і „провідування” – збереження залишків матріархату, коли жінки по лінії матері склали ядро однієї громади.

Козацтво (і пов’язана з ним тривала відсутність чоловіків удома) як одна з причин збереження деяких рис матріархату. Фемінізм в творчості українських письменників ХІХ–ХХ ст.

Роль української жінки в розвитку та збереженні культури свого народу. Діяльність українок у сфері просвіти та медицини.

Проблема періодизації жіночого руху в Україні. Головні етапи жіночого руху та його національні особливості. Вивчення жіночих рухів у сучасних гендерних дослідженнях. Проблема жіночих рухів у традиційних та посттоталітарних суспільствах. Фемінізм та націоналізм. Розвиток феміністичної теорії в країнах Центральної та Східної Європи. Українська традиція фемінізму.

Семінар II

Тема V

Жіночий рух як соціокультурний феномен (2 год.)

Логіка викладу:

1. Жіночий рух в ХХ ст.: етапи
2. Парадигма нових суспільних рухів (парадигма ідентичності).
3. Сучасний світовий жіночий рух. Головні моделі жіночих рухів розвинутих країн світу.
4. Гендерна тематика в „культурних дослідженнях”.
5. Основні напрямки феміністської критики мистецтва.
6. Лінгвістична гендерологія.

Рекомендована література.

1. **Ажгихина, Н.** Женщина как объект и субъект в современной российской литературе / Н. Ажгихина // Сила слова . 2. Новый европейский порядок: права человека, положение женщин и гендерная цензура. – М.: 2000. – С. 57–63.
2. **Альчук, А.** Роль женщин в истории визуального искусства ХХ века / А. Альчук // „ВЫ и МЫ”. Диалог российских и американских женщин. The Women`s Dialogue. Международный женский альманах, спецвыпуск. – 2000. – С. 23–25.
3. **Воронина, О.** Феминизма социологические концепции / О. Воронина // Современная западная социология: Словарь. – М.: 1990. – С. 366–367.
4. **Горошко, Е.** Особенности мужского и женского стиля письма / Е. Горошко // Преображение. Русский феминистский альманах. – М.: 1998. – № 6. – С. 48–64.
5. **Гундорова, Т.** Проявления Слова. Дискурсія раннього українського модернізму. Постмодерна інтерпретація / Т. Гундорова. – Л. : вид-во „Літопис”, 1997. – 187с.
6. Женское движение // Политология: Энциклопедический словарь. – М.: 1993. – С. 108.
7. Женщина и визуальные знаки. Сборник статей / под ред. А. Альчук. – М. : Идея-Пресс, 2000. – 272 с.
8. **Жеребкина, И. А.** „Прочти мое желание...”, Постмодернизм. Психоанализ. Феминизм / И. А. Жеребкина. – М. : Идея-Пресс, 2000. – 256 с.
9. **Казакова, С.** Судьба „молчащего пола” в искусстве Модерна / С. Казакова // Преображение. Русский феминистский журнал. – М.: 1997. – № 5. – С. 25–34.

10. Жіночий політичний рух наприкінці ХІХ – початку ХХ ст. // Жінка у світі політики. Жінка в мире политики. Women in politics. Бюлетень № 22. Вересень 2000. – С. 20–30.

11. **Клименкова, Т.** Жінка як феномен культури. Взгляд из России / Т. Клименкова. – М. : Преображение, 1996. – 117 с.

12. **Коллонтай, А.** Социальные основы женского вопроса / А. Коллонтай // Феминизм и гендерные исследования. Хрестоматія / под общ. ред. В. И. Успенской. Тверь, 1999. – С. 111–119.

13. **Малви, Л.** Визуальное удовольствие и нарративный кинематограф / Л. Малви // Антология гендерных исследований. Сб. пер. – Минск, 2000. – С. 280–296.

14. **Михайлова, М.** Книга Е. А. Колтоновской „Женские силуэты” – теоретическое обоснование женского творчества / М. Михайлова // Гендерные исследования. – 2000. – № 4. – С. 127–135.

15. **Вейнингер, О.** Пол и характер / О. Вейнингер. – М. : Терра, 1999. – 461.

16. **Попова, Л. В.** Гендерный анализ концепции психологии творчества / Л. В. Попова // Материалы 1-й Российской Летней Школы. – М.: 1997. – С.56-71.

17. Путь к конференции „Женина-2000: Пекин + 5 „Хронология ООН” // „ВЫ и МЫ”. Диалог российских и американских женщин. The Women`s Dialogue. Альманах. – 2000. – № 12 (28). – С. 11–12.

18. **Пушкарев, Л. В.** Гендерный анализ и его применение к изучению культуры / Л. В. Пушкарев // Отечественная история. – 1999. – № 1. – С. 19–29.

19. **Руссо, Ж. Ж.** Избранные сочинения : В 3 т. / Ж. Ж. Руссо. – М.: 1961.

20. **Савкина, И.** Говори, Мария! (заметки о современной русской женской прозе) / И. Савкина // Преображение. Русский феминистский журнал. – М.: 1996. – № 4. – С. 62–67.

21. **Смоляр, Л. О.** Минуте заради майбутнього: Жіночий рух Наддніпрянської України II пол. ХІХ – поч. ХХ ст. : Сторінки історії: Монографія / Л. О. Смоляр. – О. АстроПринт, 1998. – 297 с.

22. Социология общественных движений – становление нового исследовательского направления // Социология в России / под ред. В. А. Ядова. – 2-е изд., перераб. и дополн. – М.: 1998. – С. 545–556.

23. **Старовойт, В.** Образ женщины в культуре ХІХ века / В. Старовойт // Теория и история феминизма. – Х.: 1996. – С. 353–370.

24. **Темкина, А. А.** Женское движение как общественное движение: история и теория / А. А. Темкина // Гендерные тетради. – Вып. 1. – С.Пб., 1997. – С. 45–93.

25. **Трофимова, Е.** Феминизм в культуре современной России / Е. Трофимова // Гендерные исследования: Феминистская методология в социальных науках. Материалы 2-й междуна. летней школы по гендерным исследованиям. – Х.: 1998. – С. 173–186.

26. **Флаккер, А.** Авангард и эротика / А. Флаккер // Преображение. Русский феминистский журнал. – М.: 1997. – № 5. – С. 35–40.
27. **Фромм, Э.** Бегство от свободы / Э. Фромм ; пер. с англ. А. Лактионова. – М. : АСТ : АСТ Москва, 2009. – 288 с.
28. **Фукс, Э.** Иллюстрированная история нравов: Буржуазный век / Э. Фукс ; пер. с нем. – М. : „ТЕРРА–TERRA” Издательство „Республика”, 1996. – 442 с.
29. **Фукс, Э.** Иллюстрированная история нравов: Галантный век / Э. Фукс ; пер. с нем. – М. : „ТЕРРА–TERRA” Издательство „Республика”, 1996. – 479 с.
30. **Чеботарева, А. С.** Защита прав женщин в европейском Союзе / А. С. Чеботарева // Государство и право. – 1995. – № 2. – С. 88–96.
31. **Шопенгауэр, А.** Метафизика половой любви / А. Шопенгауэр // Трактаты о любви. – М.: 1994. – С. 40–65.
32. **Эвола, Ю.** Метафизика пола / Ю. Эвола. – М. : Беловодье, 1996. – 360 с.
33. **Элиот, П.** Теории феминизма / П. Элиот, Н. Менделл // Гендерные исследования: Феминистская методология в социальных науках. Материалы 2-й Международной Летней Школы по гендерным исследованиям / Форос-1998. – Х.: 1998. – С. 15–51.

Методичні рекомендації до теми

Готуючись до семінару, студентам варто звернути увагу на наступні факти, що розкривають зміст питань:

Історіографія питання про роль жінки в суспільному розвитку, про соціокультурне значення жіночого руху. Проблеми і методи вивчення жіночого руху. Парадигма нових суспільних рухів (парадигма ідентичності).

Витоки жіночого руху та ідей фемінізму: „орфіки”, „фемінізм” Платона та ін. Історична традиція в сприйнятті жінки, перші виступи на захист жінок в середні віки та в Новий час.

Виникнення жіночого руху та боротьба за права жінок в ХІХ сторіччі. Головні етапи жіночого руху, їх особливості. Егалітаризм, суфражизм, соціалістичний та пролетарський фемінізм. Марксизм та жінка: атака на буржуазну сім'ю (А. Бебель, К. Цеткін, О. Коллонтай). Буржуазний фемінізм та світовий робітничий рух.

„Нові соціальні рухи” ХХ ст. і жіноче питання. Зміна місця жінки в суспільних рухах. Новий тип жіночого лідерства. Сучасний світовий жіночий рух. Головні напрямки фемінізму: ліберальний, марксистський, соціалістичний, радикальний, психоаналітичний, постмодерністський. Феміністська теорія і феміністська практика. Головні моделі жіночих рухів розвинутих країн світу.

Світові жіночі форуми. ІV Міжнародний форум жіночих неурядових організацій в Пекіні та проблеми міжнародної політики. Женевська конференція (січень 2000 р.).

Головні конвенції із прав жінок та захист жіночих прав в Європейському Союзі.

Семинар III

Тема VIII

Гендерна проблематика в психології (2 год.)

Логіка викладу:

1. Маскулінність і фемінність, сексуальна і гендерна ідентичності у соціальній психології.
2. Гендерні стереотипи та ролі. Гендерна соціалізація особистості.
3. Фемінізм та психоаналіз.
4. Гендерні проблеми психосексуальності.

Рекомендована література:

1. Батлер, Д. „Феминизм под любым другим именем”, интервью с Розы Брайдотти / Д. Батлер // Гендерные исследования. – 1999. – № 2. – С. 48–79.
2. Батлер, Д. Меланхолийный гендер / отторгнутая идентификация / Д. Батлер // Гендерные исследования. – 1998. – № 1. – С. 101–122.
3. Батлер, Д. Случайные основания: феминизм и вопрос о „постмодернизме” / Д. Батлер // Гендерные исследования. – 1999. – № 3. – С. 89–108.
4. Бовуар, С. Второй пол / С. Бовуар ; в 2-х т. – С.Пб. : Алетейя, 1997.
5. Бонуар, С. Прелестные картинки / С. Бонуар ; пер. с франц. – Пермь : Книжный мир, 1993. – 260 с.
6. Говорящий пол (Сексуальность в системе микрофизики власти) // Современная философия. – 1995. – № 1. – С. 157.
7. Делез, Ж. Логика смысла / Ж Делез ; пер. с фр. – М. : „Раритет” ; Екатеринбург : „Деловая книга”, 1998. – 480 с.
8. Иригарей Л. Пол, который не единичен / Л. Иригарей // Гендерные исследования. – 1999. – № 3. – С. 64–71.
9. Колодны, А. Танцы на минном поле. Некоторые наблюдения относительно теории, практики и политики феминистского литературного критицизма / А. Колодны // Гендерные исследования. – 1999. – № 2. – С. 145–171.
10. Кристева, Ю. Силы ужаса. Эссе об отвращении / Ю. Кристева // Гендерные исследования. – 1999. – № 2. – С. 79–88.
11. Лакан, Ж. Инстанция буквы, или судьба разума после Фрейда / Ж. Лакан ; пер. с фр. А. К. Черноглазова, М. А. Титовой (Значение фаллоса). – М. : „Русское феноменологическое общество”, издательство „Логос”, 1997. – 184 с.

12. **Лауретис, Т.** Американський Фрейд / Т. Лауретис // Гендерні дослідження. – 1998. – № 1. – С. 122–155.
13. **Митчелл, Д.** Женська сексуальність. Введення / Д. Митчелл // Гендерні дослідження. – 1998. – № 1. – С. 67–101.
14. От пародії к політиці // Сучасна філософія. – 1995. – № 1. – С. 148.
15. Пол як соціальна категорія /. Фемінізм і гендерні дослідження. Хрестоматія / под общ. ред. В. И. Успенской. – Тверь, 1999. – Раздел 1. – С. 13–98.
16. **Рубин Г.** Розмишляючи о поле: заметки о радикальній теорії сексуальних відмінностей / Г. Рубин // Гендерні дослідження. – 1999. – № 3. – С. 5–64.
17. **Сиксу, Э.** Хохот Медузи / Э. Сиксу // Гендерні дослідження. – 1999. – № 3. – С. 71–89.
18. **Флекс, Д.** Кінець невинності / Д. Флекс // Гендерні дослідження. – 1999. – № 2. – С. 88–108.
19. **Фрейд, З.** Введення в психоаналіз. Лекції / З. Фрейд. – М. : Наука, 1991. – 256 с.
20. **Фрейд, З.** Психологія бессознательного / З. Фрейд. – М. : Просвещение, 1989. – 447 с.
21. **Фридан, Б.** Загадка жіночності / Б. Фридан. – М. : Прогрес ; Літера, 1994. – 494 с.
22. **Фуко, М.** Історія безумства в класическу епоху / М. Фуко. – С.Пб. : Университетская книга, 1997. – 576 с.
23. **Шанталь, М.** Фемінізм, громадянство і радикальна демократическа політика / М. Шанталь // Гендерні дослідження. – 1999. – № 3. – С. 108–125.

Методичні рекомендації до теми

Може мати елемент рольової гри "Конкурсний відбір кандидатів на вакантну посаду".

Готуючись до семінару, студентам варто звернути увагу на наступні факти, що розкривають зміст питань:

Виникнення, основні етапи та напрямки розвитку гендерної проблематики у психології.

Феміністська критика психології. „Політика ідентичності” як новий тематичний підхід у розвитку соціальної психології. Наукові концепції вивчення гендерних характеристик особистості та їх змістовний аналіз.

Зміст поняття „сексуальність” у соціальних науках.

Основні підходи до обґрунтування статі людини:

- класичний (статеворольова концепція Т. Парсонса, Р. Бейлза);

- модерністський (структуралізм і культурний символізм, концепція подвійної природи статі; стать і гендер, значення контексту міжособових взаємин; соціальне конструювання гендеру через взаємодію людей);

- постмодерністський (деконструкція поняття „стать”, асиметрична гендерна стратифікація як наслідок нормативістського соціального порядку).

Зміст поняття „гендер” у різних соціально-психологічних школах. Гендер як зведена соціобіологічна характеристика особистості. Гендер як соціальний статус і сукупність соціальних ролей. Нормативістський характер статево-рольового визначення змісту поняття „Гендер”. Гендер як культурна схема (С. Л. Бем). Стать як біологічна характеристика індивіда. Гендер як соціокультурна характеристика особистості. Стать, гендер, раса, етнічність, соціальний статус, вік як базові вимірювання особистості у соціальній психології. Гендер як соціальний інститут (Дж. Лорбер). Гендер як система міжособової взаємодії (Р. Гарфінкель). Феномен „гендерного збою”. Гендер як технологія подання себе у просторі соціальної взаємодії (Дж. Батлер).

Семінар IV

Тема X

Становлення та розвиток жіночого руху в Україні ХХ ст. (2 год.)

Логіка викладу:

1. Особливості революційно-демократичного етапу в розвитку жіночого руху.
2. Українські жінки в революційному русі 1917–1920 років.
3. Особливості третього та четвертого етапів жіночого руху.

Рекомендована література:

1. **Айвазова, С.** Русские женщины в лабиринте равноправия / С. Айвазова. – М. : РИК Русанова, 1998. – 408 с.
2. **Богачевська-Хомяк, М.** Білим по білому. Жінки в громадському житті України. 1884–1939 / М. Богачевська-Хомяк. – К. : Либідь, 1995. – 424 с.
3. **Бурачинська, Л.** Жіночий рух / Л. Бурачинська, О. Залізняка // Енциклопедія українознавства. – К.: 1994. – Т. 2. – С. 693–696.
4. **Залізняка, О.** Жіноча преса / О. Залізняка // Енциклопедія українознавства. – К.: 1994. – Т. 2. – С. 691–693.
5. **Книш, І.** Смолоскип у темряві: Нат. Кобринська і український жіночий рух. Вінніпег : [Б. и.], 1957. – 302 с.
6. **Коллонтай, А. М.** Избранные речи и статьи / А. М. Коллонтай. – М. : Политиздат, 1972. – 430 с.
7. **Кудряшова, Е. В.** Александра Коллонтай и женское политическое лидерство в России и в Норвегии / Е. В. Кудряшова // Материалы Первой Российской летней школы по женским и гендерным исследованиям „Валдай-96”. – М.: 1997. – С. 77–86.
8. **Маланчук-Рибак, О.** Жіночий рух на Західно-українських землях (кінець ХІХ – 30-ті роки ХХ століття) / О. Маланчук-Рибак // Жіночі студії в Україні: Жінка в історії та сьогодні. Монографія. – О.: 1999. – С. 110–129.
9. **Передерій, В. А.** Жіноча доля на тлі доби: (Літопис жіночого руху у світлі українських видань) / В. А. Передерій, Н. М. Сидоренко, Т. В. Старченко. – К. : Дослідницький центр історії української преси, 1998. – 174 с.
10. **Смоляр, Л.** Жінки Наддніпрянської України в ХІХ – на початку ХХ століття / Л. Смоляр // Жіночі студії в Україні: Жінка в історії та сьогодні. Монографія. – О., 1999. – С. 76–109.
11. **Смоляр, Л.** Жіноцтва України на Першому Всеросійському Жіночому з'їзді (до 90-річчя з'їзду) / Л.Смоляр // Рівність : проблеми гендерної

дискримінації. Матеріали Всеукраїнського семінару „Механізм забезпечення рівноправності жінок та чоловіків в Україні”. – К.: 1998. – С. 27–39.

12. **Смоляр, Л.** Фемінізм в Україні: традиції і сучасність / Л. Смоляр // Віче. – 1995. – № 9. – С. 81–92.

13. Состав делегаток Первого Всероссийского женского съезда // Женщина в российском обществе. Российский научный журнал. – 1998. – № 3. – С. 37.

14. **Юкина, И.** Первый Всероссийский женский съезд / И. Юркина // „ВЫ и МЫ”. Диалог российских и американских женщин. The Women's Dialogue. Альманах, 1998. – № 6(22). – С. 13–16.

Методичні рекомендації до теми

Готуючись до семінару, студентам варто звернути увагу на наступні факти, що розкривають зміст питань:

Роль жінок у вирішенні українського питання на початку ХХ століття. Діяльність жінок у Просвітах та культурно-освітніх товариствах. Перші українські видання для жінок на Західних українських землях та на Наддніпрянській Україні. Часописи та альманахи для жінок. Літературна діяльність жінок як шлях до самореалізації, як вияв громадської позиції.

Революційно-демократичний етап розвитку жіночого руху. Жіночі ініціативи другого етапу жіночого руху (90-ті рр. ХІХ ст. – 1908 р.) Боротьба жінок за право на працю та формування товариств взаємодопомоги. Морально-етичний напрямок діяльності жіночих товариств. Товариства оборони жінок.

Відношення політичних партій до жіночого питання. Участь жінок у діяльності українських партій. Спад активності жіночих організацій у 1907–1908 рр.

Жіноцтва України на Першому Всеросійському Жіночому з'їзді (10–16 грудня 1908 р.). Егалітарний фемінізм та фемінізм „відмінності” О. Шапіро. Визначні діячки жіночого руху в Україні: Н. Кобринська, С. Русова, М. Рудницька та ін.

Особливості третього та четвертого етапів жіночого руху. Формування з 1909 р. організацій нового (феміністичного) типу – жіночих клубів. Страйкова боротьба трудящих жінок як форма боротьби за економічні і політичні права. Зміни в законодавстві 1912–1914 рр. як наслідок тривалої боротьби жінок за свої права.

Діяльність жіночих товариств у період першої світової війни. Підпорядкування роботи потребам фронту. О. Коллонтай про „жіночі батальйони” та „червоні робочі легіони”.

Українські жінки в революційному русі 1917-1920-х рр.

Поява багаточисленних організацій: „Жіночі громадські збори”, „Демократично-республіканська жіноча спілка”, „Товариство захисту жінок” та ін. Нові типи організацій: Спілки солдаток, спілки демократичних господарок та ін. Утворення Українського жіночого союзу в травні 1917 року. Жінки в Центральній Раді.

Семінар V

Тема XI

Жінки в радянській Україні

(2 год.)

Логіка викладу:

1. Вирішення жіночого питання в СРСР. Квотування. Емансипація.
2. Світовий жіночий рух, його вплив на формування гендерної політики радянської держави.
3. Особливості правового регулювання статусу жінок. Видатні державні та громадські діячки.

Рекомендована література.

1. Бебель, А. Правовое положение женщины / А. Бебель // Бебель А. Женщина и социализм. – М.: 1959. – Гл.15. – С. 331–368.
2. Бебель, А. Борьба между материнским и отцовским правом / А. Бебель // Бебель А. Женщина и социализм. – М.: 1959. – Гл. 2. – С. 68–95.
3. **Бильшай, В.** Решение женского вопроса в СССР / В. Бильшай. – М.: Гос. изд-во полит. и науч. лит., 1959. – 264 с.
4. Законодавче становище // Блакитна книга. Становище геїв і лесбійок в Україні. Центр „Наш світ”. – К.: 2000. – С. 41–49.
5. **Бурачинська, Л.** Жіночий рух / Л. Бурачинська, О. Залізничкова // Енциклопедія українознавства. – К.: 1994. – Т. 2. – С. 693–696.
6. **Воронина, О.** Женский вопрос / О. Воронина // СССР: демографический диагноз. – М.: 1990. – С. 351–373.
7. **Галаган, В.** Жіночий фактор перемоги / В. Галаган // Жіночі студії в Україні: Жінка в історії та сьогодні. Монографія. – О.: 1999. – С. 138–152.
8. **Галаган, В. Я.** Жінки на сторожі миру. Про діяльність Комітету Радянських жінок / В. Я. Галаган // Знання та праця. – 1986. – № 3. – С. 10–12.
9. **Данченко, Н. И.** Равноправие женщин: подлинное и мнимое / Н. И. Данченко, Е. А. Монастырский. – К.: Политиздат Украины, 1979. – 112 с.
10. **Конєв, С. І.** Нам спокій тільки сниться. Становище жінок в суспільстві / С. І. Конєв // Людина і світ. – 1990. – № 3. – С. 2–6.
11. **Музыря, А. Л.** Женсовет: опыт, проблемы, перспективы / А. Л. Музыря, В. Г. Копейко. – М.: Политиздат, 1989. – 192 с.
12. **Селезньова, О. С.** Робота громадських організацій серед жінок в УРСР (1971–1980 рр.) // Український історичний журнал. – 1987. – № 3. – С. 73–80.

13. **Стефаненко, Л.** Жіноцтво України у довоєнний період / Л. Стефаненко // Жіночі студії в Україні: Жінка в історії та сьогодні. Монографія. – О.: 1999. – С. 130–137.

14. **Стефаненко, Л.** Статус жінок у післявоєнний період / Л. Стефаненко // Жіночі студії в Україні: Жінка в історії та сьогодні. Монографія. – О.: 1999. – С. 153–163.

15. **Тимченко, Ж. П.** Трудящі жінки в боротьбі за владу рад на Україні (1917–1920) / Ж. П. Тимченко. – К.: АН УРСР, 1966. – 144 с.

16. **Трофим'як, Ю. М.** Роль жіноцтва у здійсненні ленінського кооперативного плану у західних областях України (1945–1955) / Ю. М. Трофим'як // Вісник Львівського університету. Серія суспільних наук. – Л.: 1969. – Вип. 5. – С. 35–38.

Методичні рекомендації до теми

Готуючись до семінару, студентам варто звернути увагу на наступні факти, що розкривають зміст питань.

Послаблення політичного значення самостійного жіночого руху після 1917 року. Вирішення жіночого питання в СРСР. Законодавче оформлення рівності між статями. Ліквідація неписьменності серед жінок. Використання потенціалу жіночої праці. Керівництво роботою серед жінок з боку жінвідділів. Інститут жінорганізаторів.

Жіноцтво України у довоєнний період. „Жіночі революції” чи „бабські бунти” періоду колективізації. Завдання „більшовізації селянок”. Всеукраїнський з'їзд колгоспниць 1929 року. Репресовані українські інтелігентки Л. Старицька-Черняхівська, Г. Токарівська, В. Мойрова та ін. Новаторський рух п'ятисотениць 1936 р.

Жіночий фактор перемоги у Великій Вітчизняній війні. Патріотичний рух трудівниць. Участь жінок у антифашистській боротьбі (Т. Г. Дяченко, О. К. Убийвовк, М. С. Прудка ін.). Масовий характер використання жіночої праці.

Статус жінок у післявоєнний період. Активна пропагандистська робота комуністичної партії серед жінок у повоєнний період. Постанова 1948 року „Про заходи із поліпшення роботи серед жінок України”. Створення нової структури – ради жінок на підприємствах і установах.

Погіршення умов праці жінок у період екстенсивного господарства. Негативні явища у трудовій діяльності жінок в 70-ті роки. Відродження жіноцтва за ініціативою КПРС. Діяльність Комітету Радянських жінок.

Семінар VI

Тема XII

Жіночий рух в Україні в посттоталітарний період (90–і роки ХХ ст.)
(2 год.)

Логіка викладу:

1. Творення громадянського суспільства як умова розвитку жіночого руху в Україні.
2. Націоналізм та фемінізм як предмет суспільно-політичного життя новітньої доби.
3. Типологія сучасних жіночих організацій. Проблеми жіночого політичного лідерства.
4. Вплив жіночих організацій на вдосконалення законодавства та механізмів щодо поліпшення становища жінок. Соціальна база сучасного жіночого руху.

Рекомендована література:

1. **Веселовська, М.** Аналіз діяльності жіночих організацій України за період після Пекінської конференції / М. Веселовська // Рівність : проблеми гендерної дискримінації. Матеріали Всеукраїнського семінару „Механізм забезпечення рівноправності жінок та чоловіків в Україні”. – К.: 1998. – С. 56–59.
2. **Головнюва І. В.** Жінки – лідери: психологічні проблеми змін соціальних ролей // Громадські ініціативи жіночих організацій та сучасний політичний процес в Україні. – Х.: 1998. – С. 27–40.
3. **Жеребкіна, И.** Женское, политическое, бессознательное. Проблема гендера и женского движения в Украине / И. Жеребкіна. – Х. : Ф-ПРЕСС, 1996. – 416 с.
4. Жінки в Україні: сучасний статус і перспективи. – К.: 1995. – 165 с.
5. Жіночі студії в Україні. Жінка в історії та сьогодні. Бібліографічний довідник / за заг. ред. Л. Смоляр. – О. : АстоПринт, 1999. – 440 с.
6. **Луценко, Е. А.** Украинское женское движение на современном этапе / Е. А. Луценко // Иной взгляд. Международный альманах гендерных исследований. Май 2000. – Минск, 2000. – С. 23–25.
7. **Луценко, Е. А.** Современное женское движение в Украине / Е. А. Луценко // Femina Postsovietica. Украинская женщина в переходный период: от социальных движений к политике. – Х.: 1999. – С. 152–200.
8. **Мельник, Т. М.** Життєтворчість жіночих організацій громадського суспільства у виробленні механізмів реалізації пекинських рішень та забезпечення їх функціонування / Т. М. Мельник // Рівність : проблеми

гендерної дискримінації. Матеріали Всеукраїнського семінару „Механізм забезпечення рівноправності жінок та чоловіків в Україні”. – К.: 1998. – С. 88–94.

9. **Смоляр, Л.** Самоорганізація жінок та відродження жіночого руху в Україні / Л. Смоляр // Жіночі студії в Україні: Жінка в історії та сьогодні. Монографія. – О.: 1999. – С. 178–223.

10. **Смоляр, Л.** Жіночі громадські організації в системі громадянського суспільства / Л. Смоляр // Гендерний аналіз українського суспільства. – К.: 1999. – С. 19–38.

11. Шляхи розвитку лідерського потенціалу НЖО // Жінка у світі політики. Жінчина в мирі політики. Women in politics. Бюлетень № 9. Липень 1997. – С. 28–29.

Методичні рекомендації до теми

Готуючись до семінару, студентам варто звернути увагу на наступні факти, що розкривають зміст питань:

Головні етапи розвитку жіночого руху в перехідний період. Перший Всеукраїнський з'їзд жіночих організацій (лютий 1994 року). Етап відкритості до співпраці та взаємодії жіночих громад. Український жіночий рух у системі громадянського суспільства. Соціальна база сучасного жіночого руху.

Типологія сучасних жіночих організацій: традиційні жіночі організації, соціально-орієнтовані жіночі організації, організації ділових жінок та організації феміністичної орієнтації.

Пекінський форум (ІХ, 1995) та його вплив на міжнародний жіночий рух. Жіночі організації України за період після Пекінської конференції.

Кроки до консолідації жіночого руху: створення постійно діючої Нарadi громадських жіночих організацій України (1996), заснування Гендерного бюро (1997), формування Національної Жіночої Ради ін. Всеукраїнський Конгрес жінок, Київ, 21–23 травня 1998 року.

Проблема гендерної дискримінації в українському суспільстві (реалії соціального становища жінок). Доступ жінок до ринку праці, їх економічний статус. Проблема адаптації сімейних ролей у кар'єрній діяльності жінки. Нові тенденції в зайнятості жінок.

Правовий статус українського жіноцтва. Жіночі організації в системі національного механізму здійснення прав людини. Сучасні гендерні стереотипи та моделі електоральної поведінки жінок. Проблеми жіночого політичного лідерства. Гендерна асиметрія в сучасній українській політиці. Гендерний паритет в українському парламенті.

Можливості впливу жіночих неурядових організацій на законотворчий процес в Україні. Участь жіночих організацій у законотворчості: український та зарубіжний досвід. Перспективи паритетної демократії у політико-правовому полі України.

3. САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ

3.1. Методичні рекомендації з організації самостійної роботи

Важливу роль у навчальному процесі, як на денному, так і на заочному відділенні ННІ історії та філософії Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького відводено тим видам робіт, які студенти виконують самостійно. Якість виконання такого роду завдань залежить від знання студентом методики та розуміння вимог, які поставлено навчальною програмою тавикладачем до даного виду діяльності. Самостійна робота є основною формою оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від аудиторних занять. Регламентується робочим навчальним планом курсу „ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА СОЦІОКУЛЬТУРНІ ЗАСАДИ ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ” і становить 28 годин. На сьогоднішній день існують різноманітні ефективні методи і форми самостійної роботи студента.

Самостійна робота студентів має за мету більш глибоке засвоєння ними теоретичних та аналітичних основ курсу, розвиток творчого мислення, набуття навиків та вмінь у самостійному виборі різних методів пізнання. Самостійна робота тісно узгоджується з лекційним курсом і проводиться за усіма основними темами.

Самостійна робота передбачає конкретні, визначені викладачем питання теми, які студент готує самостійно. Наслідки самостійної роботи студенти викладають у рефератах, контрольних роботах, повідомленнях на семінарських заняттях, у співбесідах з викладачем.

Працюючи самостійно, слід користуватися підручниками, посібниками, рекомендованою літературою, науково-довідниковими виданнями, можливостями інтернету. Обов'язковою умовою самостійної роботи є застосування знань, набутих при вивченні суміжних тем курсу, а також інших навчальних дисциплін. Важливим є посилання на історичні джерела та наукову літературу.

У процесі самостійної роботи слід проявляти творчість і вміння відстоювати власну точку зору.

Зміст самостійної та індивідуальної роботи

Враховуючи особливості викладу даного курсу на історичному факультеті, укладач вважає за потрібне дати більш детальні методичні рекомендації до самостійної роботи для студентів заочної форми навчання (контрольна робота) з таких тем:

Тема 1

Становлення гендерного підходу. Теорії професійної сегрегації за ознакою статі

„Гендер” (з лат. “рід”) означає стать як соціальне поняття та явище; стосується особливостей соціокультурних запитів суспільства щодо поведінки і зовнішнього вигляду чоловіка і жінки. Цей підхід виявляє: 1) гендерну асиметрію суспільства (наявність ціннісних установок, згідно з якими чоловіче є домінантним: чоловік пізнає світ і творить його, тоді як жінка – це емоції та інтуїція); 2) гендерні ролі (передбачення поведінки чоловіка й жінки у суспільстві); 3) гендерні стереотипи (як різновид соціальних) – закріплюють гендерні ролі, які функціонують у суспільній свідомості як стандартизовані уявлення про моделі поведінки та риси характеру чоловіка й жінки.

Негативний вплив традиційного розподілу чоловічих та жіночих ролей проявляється на різних рівнях:

- індивідуальний – обмеження розвитку особистості, частосилуване, жінка мусить вибирати між кар’єрою та родиною;
- міжособистісні стосунки – нездорові стосунки між чоловіком і жінкою, що іноді приводять до різноманітних психічних захворювань;
- соціостатевий – обмежене залучення жінок до науки, політики, економіки, що пригнічує їх потенційні можливості.

Гуманістична та інтелектуальна спрямованість фемінізму виявляє, що маскулінна культура (маскулінізм – ідеологія, що виправдовує чоловіче домінування) деформує й принижує і жінок, і чоловіків.

Фемінізм запровадив термін “сексизм” на означення позиції або дії, яка принижує, виключає, недооцінює та стереотипно поділяє людей за статевою ознакою.

Інтелектуальні та соціальні передумови виникнення гендерних досліджень.

Традиційні теорії статевих ролей; психоаналіз З.Фрейда; структурно-функціональний аналіз Т. Парсонса; біологічні і соціобіологічні концепції; філософські концепції.

Фемінізм як історично перехідне явище. Принцип гендерної рівності, його сутність та вимоги.

Методологічні підходи до визначення професійної сегрегації за ознакою статі. Некласичний підхід: теорія людського капіталу. Теорії сегментації ринку праці.

Феміністична і гендерна теорії професійної сегрегації і гендерні обмеження свободи.

Культурні обмеження свободи жінок. Професійна сегрегація за ознакою статі.

Рекомендована література.

1. Батуев, А. С. О соотношении биологического и социального в природе человека / А. С. Батуев, Н. В. Соколова // Вопросы философии. – 1994. – № 1.
2. Виноградова, Т. В. Сравнительное исследование познавательных процессов у мужчин и женщин: роль биологических факторов / Т. В. Виноградова, В. В. Семенов // Вопросы психологии. – 1993. – № 2. – С. 63–71.
3. Григорьев, В. Биологические основания феминизма: вклад в теорию / В. Григорьев // Дайджест теоретических материалов информационного листка „Посиделки” 1996–1998 гг. – С. Пб., 1998. – С. 21–23.
4. Иванова, Е. О гендерных особенностях памяти / Е. О. Иванова // Гендерные исследования. – 1999. – № 3. – С. 242–252.
5. Клецина, И. С. Гендерная социализация: Учебное пособие / И. С. Клецина. – С.Пб. : ЭКСМО, 1998. – 552 с.
6. Либин, А. В. Дифференциальная психология: На пересечении европейских, российских и американских традиций / Либин А. В. – 2 изд., переработанное. – С.Пб. : Смысл, 2000. – 674 с.
7. Репина, Т. А. Анализ теорий полоролевой социализации в современной западной психологии / Т. А. Репина // Вопросы психологии. – 1987. – № 4.
8. Эриксон, Э. Идентичность : юность и кризис / Э. Эриксон ; пер. с англ. – М. : Прогресс, 1996. – 350 с.

Тема 2

Націоналізм та фемінізм як предмет суспільно-політичного життя новітньої доби.

Тема не має на меті розгляд теоретичних концепцій націотворення та обширної літератури стосовно зародження та розвитку націоналізму як суспільно-політичного явища новітньої доби, це ж стосується проблематики фемінізму. Головне завдання цієї лекції – ввести студента (магістранта) в коло теоретичних аспектів функціонування націоналізму та фемінізму. Розкриваючи теоретико-методологічні підходи до теми, їх завдання – зорієнтувати слухача в різноманітних напрямках, течіях, поглядах та в короткій історії вивчення питань пов’язаних з націоналізмом та фемінізмом. Основний акцент зроблено на взаємозв’язок генези та розвитку націоналізму й фемінізму в контексті процесів модернізації в Західній Європі та Північній Америці новітнього часу. Окремо розглядається питання про зміну підходів до вивчення історії та запровадження гендерного її виміру, загострено увагу на проблемі визнання і вивчення жінок не лише як статистів, але також і творців історії. Пропонується порівняльний аналіз особливостей

співіснування, взаємовпливів націоналізму та фемінізму в Західній Європі та Центрально-Східній Європі, що має на меті показати відмінні моделі співфункціонування в суспільно-політичному житті націоналізму та фемінізму, процесів націотворення та жіночого руху за політичну емансипацію в Західній та Центрально-Східній Європі. В Західній Європі, де виникнення організованих форм жіночого руху відбулося значно пізніше, ніж утворення національної держави, націоналізм від початку більшістю теоретиків фемінізму сприймався як щось вороже, патріархальне, часто як перешкода на шляху до повної емансипації. У Центрально-Східній Європі формування жіночого руху співпало з націотворчими змаганнями недержавних націй, що перебували ще й в політичній залежності від однієї з імперій регіону. Тому тут виборення прав для своєї нації та побудова своєї національної держави розцінювалися як необхідна передумова і для власне жіночої емансипації. Такі відмінності зовсім не свідчать про відсталість чи упослідженість, тут ідеться про відмінність, яка мала і має право на існування і свою *raison d'être*.

Для України ці питання не є темами з історичного минулого, а радше важливими проблемами сьогодення. Відтак тези про «упослідженість українського націотворення» чи про „дефектність українського жіночого руху” видаються необґрунтованими та поверховими. Маємо підстави говорити про процеси лише відтерміновані у часі (порівняно з Західною Європою), які, до того ж, несуть в собі весь історичний та культурний багаж, що суттєво різнить їх від західних моделей в їх ідеальному потрактуванні. Сам західний академічний світ в повоснні десятиліття звернув особливу увагу на націоналізм, націобудування, фемінізм та жіночий рух в незахідноєвропейських державах. Численні західні дослідження останніх років успішно аналізують ці процеси та явища.

Рекомендована література.

1. **Абубикирова, Н.** Проблемы распространения идей феминизма. Анализ опыта работы с группами женщин / Н. Абубикирова, М. Регентова // Феминистская теория и практика. Восток-Запад. – С.Пб., 1996. – С. 90–98.
2. **Веселовська, М.** Аналіз діяльності жіночих організацій України за період після Пекинської конференції / М. Веселовська // Рівність : проблеми гендерної дискримінації. Матеріали Всеукраїнського семінару „Механізм забезпечення рівноправності жінок та чоловіків в Україні”. – К.: 1998. – С. 56–59.
3. **Жеребкина, И.** Женское, политическое, бессознательное. Проблема гендера и женского движения в Украине / И. Жеребкина. – Х. : Ф-ПРЕСС, 1996. – 276 с.
4. Жіночі студії в Україні: Жінка в історії та сьогодні. Монографія / під загальн. ред. Л. О. Смоляр. – О. : АстоПринт, 1999. – 297 с.

5. **Луценко, Е. А.** Украинское женское движение на современном этапе / Е. А. Луценко // Иной взгляд. Международный альманах гендерных исследований. Май 2000. – Минск, 2000. – С. 23–25.

6. **Луценко, Е. А.** Современное женское движение в Украине / Е. А. Луценко // *Femina Postsovietica*. Украинская женщина в переходный период: от социальных движений к политике. – Х.: 1999. – С. 152–200.

7. **Мельник, Т. М.** Життєтворчість жіночих організацій громадського суспільства у виробленні механізмів реалізації пекинських рішень та забезпечення їх функціонування / Т. М. Мельник // Рівність : проблеми гендерної дискримінації. Матеріали Всеукраїнського семінару „Механізм забезпечення рівноправності жінок та чоловіків в Україні”. – К.: 1998. – С. 88–94.

8. Пекинські стратегії: Програма дій в Україні // Матеріали Всеукраїнської конференції „Стратегії Четвертої конференції зі становища жінок і програма дій в Україні”, 20–29 червня 1996 року. – К.: 1996. – С. 123–167.

9. Проект четвертої та п'ятої (об'єднаної) періодичної доповіді про виконання в Україні Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок: Періодична доповідь. – К.: 1998.

10. **Смоляр, Л.** Самоорганізація жінок та відродження жіночого руху в Україні / Л. Смоляр // Жіночі студії в Україні: Жінка в історії та сьогодні. Монографія. – О., 1999. – С. 178–223.

11. **Смоляр Л.** Жіночі громадські організації в системі громадянського суспільства / Л. Смоляр // Гендерний аналіз українського суспільства. – К.:1999. – С. 19–38.

12. Шляхи розвитку лідерського потенціалу НЖО // Жінка у світі політики. Жінка в мирі політики. *Women in politics*. Бюлетень № 9. Липень 1997. – С. 28–29.

Тема 3

Гендерна стратифікація. Економічна залежність і поділ праці.

Гендерні ролі і культура. Гендерна самоідентифікація.

Гендерні ролі в ближньому зарубіжжі і західних країнах: сім'я, робота і професійна діяльність, жінка на ринку праці, злочинність у ставленні до жінок, жінки-підприємці, жінки у парламенті.

Економічна залежність жінки: від статистичних фактів до визначення змісту поняття. Інтерпретація гендерних відносин у контексті економічної залежності: зіставлення різних наукових підходів.

Гендерний аналіз пропозицій на ринку праці. Види дискримінації на ринку праці (збоку роботодавців, співробітників, клієнтів: статистична дискримінація). Попередження можливої гендерної дискримінації при розробці схем оплати праці. Подолання різних варіантів дискримінації у оплаті праці (однакова оплата за роботу різної складності, інтенсивності,

підвищеної концентрації уваги, відповідальності, різної тривалості, різна оплата за однакову роботу). Аспекти гендерного розвитку і позитивної дискримінації в колективному договорі.

Домашня праця, економічна залежність і символічний обмін: аналіз суперечностей і шляхів їх розв'язання.

Рекомендована література:

1. **Becker, G. S.** A Treatise on the family / G. S. Becker. – Cambridge ; London : Harvard University Press, 1991. – Ch .4. – P.108–134.
2. **Абубикирова Н.** Проблемы распространения идей феминизма. Анализ опыта работы с группами женщин / Н. Абубикирова, М. Регентова // Феминистская теория и практика. Восток-Запад. – С.Пб., 1996. – С. 90–98.
3. **Бабаева Л.** Деловая активность женщин в новых экономических структурах / Л. Бабаева, Л. Нельсон // Социологические исследования. – 1992. – № 5. – С. 101–111.
4. **Беккер, Г.** Выбор партнера на брачных рынках / Г. Бекке // THESIS. – 1994. – № 6.
5. **Беккер, Г.** Человеческий капитал (главы из книги) / Г. Беккер // США: экономика, политика, история. – 1993. – № 11–12.
6. **Беккер, Г.** Экономика семьи и макроповедение / Г. Беккер // США: экономика, политика, история. – 1994. – № 2–3.
7. **Вулли, Ф.** Феминистский вызов неоклассической экономической теории / Ф. Вулли // THESIS. – 1994. – № 6.
8. Декларація МОП основних принципів та прав у світі параці. Конвенції Міжнародної організації праці. – К. : б. в., 1999. – 39 с.
9. Женщины в бизнесе. Реферативный сборник. – М. : ИНИОН РАН, 1993.
10. **Іващенко, О. В.** Про розвиток жіночого підприємництва в Україні / О. В. Іващенко // Філософська і соціологічна думка. – 1994. – № 1–2.
11. **Лорбер, Дж.** Пол как социальная категория / Дж. Лорбер // THESIS. – 1994. – № 6.
12. **Мезенцева, Е.** Равенство возможностей в занятости или „защитные меры”: женщины перед лицом выбора / Е. Мезенцева // Женщины и социальная политика (гендерный аспект). – М.: 1992.
13. **Поллак, Р.** Трансакционный подход к изучению семьи и домашнего хозяйства / Р. Поллак // THESIS. – 1994. – № 6.

Тема 4

Сучасна Україна у форматі гендерного осмислення. Сім'я як ресурс соціальної трансформації.

Гендерна соціалізація у сім'ї: механізми засвоєння та диференціації гендерних ролей. Еротичний та романтичний компоненти у почутті кохання. Незайманість. Цнотливість. Поліваріантність сімейних ролей. Традиційні ролі та обмеження, які вони накладають як джерела гендерних конфліктів. Сексуальна переоцінка партнера. Гендерні упередження на заваді сімейної гармонії. Андроїнність як ефективна модель статевої поведінки. Становлення біархатної (партнерської) сім'ї та егалітарних (рівних) міжстатевих стосунків.

Криза соціального виробництва у перехідному суспільстві і зміна вітакультурної ролі сім'ї. Окремі демографічні наслідки соціально-економічної трансформації нестабільного соціуму.

З'ясувати структуру домогосподарств і виснаження ресурсного потенціалу сучасної української сім'ї. Натуралізація домашнього господарства та її соціокультурні наслідки

Використання потенціалу сімейних і родинних зв'язків.

Реформа системи національної освіти і дошкільного виховання у контексті зростання соціоекономічного навантаження на сім'ю.

Рекомендована література:

1. **Беккер, Г.** Выбор партнера на брачных рынках / Г. Беккер // THESIS. – 1994. – № 6.

2. **Беккер, Г.** Экономика семьи и макроповедение / Г. Беккер // США: экономика, политика, история. – 1994. – № 2–3.

3. **Вулли, Ф.** Феминистский вызов неоклассической экономической теории / Ф. Вулли // THESIS. – 1994. – № 6.

4. **Кленина, И.** Гендерный подход в системе психологического образования / И. Кленина // Гендерные исследования: Феминистская методология в социальных науках. Материалы 2-й междунар. летней школы по гендерным исследованиям. – Х.: 1998. — С. 193–214.

5. **Уэст, К.** Создание гендера (Doing gender) / К. Уэст, Д. Зиммерманн // Гендерные тетради. Выпуск первый. – СПб.: 1997. – С. 94–124.

6. **Эсиг, Л.** Познание (производство субъектов гендерной теории) / Л. Эсиг // Современная философия. – 1995. – № 1. – С. 173–181.

7. **Попова, Л.** Психологические исследования и гендерный подход / Л. Попова // Женщина. Гендер. Культура. – М.: 1999. – С. 119–130.

8. **Семенова, В. В.** Качественные методы: введение в гуманистическую социологию / В. В. Семенова. – М.: Добросвет, 1998. – 289 с.

9. **Ходырева, Н. В.** Психология женщин / Н. В. Ходырева // Материалы Первой Российской летней школы по женским и гендерным исследованиям „Валдай-96”. – М.: 1997. – С. 90–91.

Тема 5

Маскулінність і фемінність, сексуальна і гендерна ідентичності у соціальній психології. Гендерна соціалізація особистості.

Специфіка змісту категорій та основні підходи до інтерпретації маскулінності і фемінності як форм прояву соціальної ідентичності у соціальній психології: біолого-еволюційний підхід; теорія ендокринних відмінностей, теорія конфлікту репродуктивних інтересів, психодинамічний підхід, концепція особистої (фемінної) і позиційної (маскулінної) ідентифікації з гендерними образами, структурно-функціональне визначення маскулінних і фемінних рис особистості, схема рольових моделей; структурно-символічне трактування маскулінності Ж. Лаканом; ортогональна модель маскулінності та фемінності; постмодерністський підхід.

Поняття ідентичності у соціальній психології. Особова і соціальна ідентичності. Основні соціально-психологічні показники соціальної ідентичності особистості.

Сексуальний досвід як основа формування сексуальної ідентичності особистості. Дискурсивний характер сексуальної ідентичності та її види.

Нормативна функція і зміст гендерних стереотипів. Механізми гендерної соціалізації особистості.

Гендерна соціалізація в дитячому і підлітковому віці. Теорії привласнення гендерної ролі: психодинамічна, соціального навчання, когнітивного розвитку, „нова психологія статі”.

Гендерна дискримінація і гендерні маніпуляції.

Гендерні проблеми професійного розвитку особистості: вплив гендерних стереотипів на самооцінку, професійний вибір і кар’єру.

Рекомендована література.

1. **Добровольский, Д. О.** Феминистская идеология в гендерных исследованиях и критерии научности / Д. О. Добровольский, А. В. Кирилина // Гендер как интрига познания. Сб статей. – М.: 2000. – С. 19–35.

2. **Здравомыслова, Е. А.** Социальное конструирование гендера / Е. А. Здравомыслова, А. А. Темкина // Социологический журнал. – 1998. – № 3–4. – С. 171–182.

3. **Калабихина, И.** Методология гендерного анализа / И. Калабихина // Феминизм и гендерные исследования. Хрестоматия / под общ. ред. В. И. Успенской. – Тверь.:1999. – С. 23–31.

4. **Кленина, И.** Гендерный подход в системе психологического образования / И. Кленина // Гендерные исследования: Феминистская методология в социальных науках. Материалы 2-й международной летней школы по гендерным исследованиям. – Х.: 1998. – С. 193–214.

5. Уэст, К. Создание гендера (Doing gender) / К. Уэст, Д. Зиммерманн // Гендерные тетради. Выпуск первый. – СПб.: 1997. – С. 94–124.
6. Эссиг, Л. Познание (производство субъектов гендерной теории) / Л. Эссиг // Современная философия. – 1995. – № 1. – С. 173–181.
7. Попова, Л. Психологические исследования и гендерный подход / Л. Попова // Женщина. Гендер. Культура. – М.: 1999. – С. 119–130.
8. Семенова, В. В. Качественные методы: введение в гуманистическую социологию / В. В. Семенова. – М.: Добросвет, 1998. – 289 с.
9. Ходырева, Н. В. Психология женщин / Н. В. Ходырева // Материалы Первой Российской летней школы по женским и гендерным исследованиям „Валдай-96”. – М.: 1997. – С. 90–91.
10. Чельшева, Н. А. К проблеме методологии исследования гендерных различий / Н. А. Чельшева // Материалы международной научно-практической конференции „Молодежь в условиях социально-экономических реформ”. Вып. 1. – С.Пб. 1995. – С. 102–104.
11. Элиот, П. Теории феминизма / П. Элиот, Н. Менделл // Гендерные исследования: Феминистская методология в социальных науках. Материалы 2-й Международной Летней Школы по гендерным исследованиям / Форос-1998. – Х.: 1998. – С. 15–51.
12. Ярская, В. Н. Методология науки в эволюции культуры / В. Н. Ярская // Культура, власть, идентичность: Новые подходы в социальных науках. – Саратов, 1999. – С. 218–226.

Методичні рекомендації з організації індивідуальної роботи.

Найбільш розповсюдженою формою індивідуальної роботи студентів є написання рефератів та виконання контрольних робіт. Більш детально ми зупинимось на першій, бо саме вона широко застосовується в рамках курсу.

Слово „реферат” походить від латинського „refero”, що означає „переказувати, відтворювати, доповідати, повідомляти”. Реферат – це короткий виклад, огляд матеріалу з будь-якої проблеми, скорочений зміст книги.

Рефератом також називають коротку доповідь із оглядом існуючого готового матеріалу з будь-якої проблеми, але при цьому, як правило, автор все ж готує письмовий варіант плану та конспект того повідомлення, яке він робить на семінарі чи конференції.

Реферати можна розрізнити за формою і змістом, але загальною ознакою для них є вміст стислого, узагальненого викладу інформації з проблеми, яка викликає інтерес. Як правило, контрольні роботи студентами-заочниками виконуються у формі реферату. Часто реферати використовуються на семінарських заняттях.

Реферат зазвичай пишеться в процесі вивчення однієї із важливих навчальних проблем курсу. Мета реферату при цьому – показати, як осмислюється дана проблема. Є також додаткові цілі: формування

навичоксамостійної навчально-дослідницької роботи, опанування методики аналізу, узагальнення, осмислення інформації і перевірка знань студента з курсу.

Навчальний реферат – це письмова робота, в якій у стислій формі на основі опрацювання наукової та методичної літератури розкривається конкретна проблема чи окремий аспект теми дисципліни.

Реферат складається з плану і таких складових частин: вступ, основна частина (включає розділи і підрозділи), висновки, список використаних джерел і літератури.

У вступі обґрунтовується актуальність обраної теми, її значення для поглибленого опанування програмового матеріалу, визначається мета та дослідницькі завдання реферату, об'єкт дослідження, загальні методи розкриття теми.

Основна частина може складатися з кількох розділів. В одному з них, як правило, розглядаються рівень дослідженості, характеризуються різні точки зору на проблему. В інших розділах розкривається зміст обраної теми, дається опис та аналіз опрацьованого матеріалу, оцінка тих чи інших процесів і явищ, робляться узагальнення щодо окремих аспектів проблеми.

Важливою структурною частиною реферату є висновки. В них лаконічно, без аналізу і обґрунтування робляться узагальнення і формулюються результати виконаної роботи. Висновки засвідчують здатність студента до самостійних узагальнень.

У кінці реферату наводиться список використаної літератури у такій послідовності: законодавчі акти України, нормативно-правові документи, монографії, статистичні збірники, наукова література, періодичні статті.

Оформлення реферату.

1. Обсяг реферату 10 – 15 сторінок. Подається у друкованому вигляді. Розмір лівого поля до 30 мм, правого – не менше 10 мм, верхнього та нижнього – 20мм.
2. Посилання потрібне в тому випадку, якщо чужа ідея переказана в тексті своїми словами, в такому випадку вона позначається так: [Див. : 2, 342], де 2 – номер джерела у списку літератури, а 342 – номер сторінки. Цитата позначається так само у квадратних дужках, але без слова „Див.”.
3. Цитата повинна бути завершеним за змістом уривком тексту. Якщо вислів скорочений, то пропущені елементи замінюються трикрапкою.

4. Допускається заміна застарілих форм написання сучасними, зобов'язковим застереженням.
5. Якщо із уривку цитати незрозуміло, про кого або про що йде мова, можливе пояснення в круглих дужках із вказуванням на особу чи предмет, за цим слідує позначення ініціалів автора реферату.

Бібліографічний опис виконується у відповідності з прийнятими правилами:

1. Прізвище та ініціали автора.
2. Повна і точна назва книги, яка не береться у лапки.
3. Підзаголовок книги, який уточнює назву (якщо він указаний на титульному листку).
4. Назва міста видання книги в називному відмінку. При цьому для ряду міст допускається скорочення: Київ – К.; Харків – Х.; Москва – М. і т.д.
5. Назва видавництва (без лапок).
6. Рік видавництва (без слова „рік”).
7. Сторінка.

Титульний лист оформлюється наступним чином:

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
Навчально-науковий інститут історії і філософії

Кафедра новітньої історії

РЕФЕРАТ на тему:

«.....»

Студентки (студента)

Оцінюванню підлягають: зміст, структура, використання джерел та оформлення реферату. Реферат оцінюється з першого подання і поверненню не підлягає. Методична допомога студенту з питань підготовки реферату надається викладачем на консультаціях.

Ми пропонуємо теми для проведення традиційно-реферативних форм семінарських занять: у вигляді розгорнутої бесіди (співбесіди) у відповідності з планом та заслуховування й обговорення під керівництвом викладача рефератів, заздалегідь підготовлених студентами.

Теми рефератів:

1. Гендер: соціальний конструкт чи культурне оформлення статі?
2. Гендер і стать: що над чим домінує?
3. Чоловічі і жіночі соціальні ролі: взаємодоповнення чи взаємозаміна?
4. Міжнародні права жінки.
5. Захист прав та інтересів жінки в Радянському Союзі.
6. Вирішення жіночого питання в СРСР.
7. Сучасні проблеми жіночої емансипації.
8. Жінки України на ринку праці.
9. Сучасне становище і соціальний статус жінки в Україні.
10. Жіночий рух у Росії.
11. Ідейні витоки жіночого руху в Україні.
12. Жінка в культурі козацтва.
13. Фемінізм у творчості українських письменників ХІХ – поч.ХХ ст.
14. Українські письменники про український жіночий тип.
15. Історія жіночого руху в США.
16. Софія Русова – видатна діячка жіночого руху в Україні.
17. Катерина Малицька та український жіночий рух.
18. Мілена Рудницька і жіночий рух.
19. Наталья Кобринська – видатна діячка жіночого руху в Україні.
20. Особливості сучасного світового жіночого руху.
21. Жінки епохи французької революції.
22. Жінки-політики України.
23. Історія жіночого руху в Німеччині.
24. Історія жіночого руху в Великобританії.
25. Діячки світового жіночого руху.
26. Жіночі громадські організації в системі громадянського суспільства.
27. Участь жіночих організацій України в Пекінському форумі (ІХ, 1995 р.) та в міжнародному жіночому русі.
28. Головні тенденції, проблеми та труднощі сучасних українських жіночих організацій.

Теми контрольних робіт (для студентів заочної форми навчання)

1. Біологічне та соціальне у поведінці людини. Порівняльна характеристика інстинктивних форм поведінки людини і тварини.
2. Відмінність між поняттями стать та гендер.
3. Відмінності радикального фемінізму від гендерної теорії.
4. Гендерна рівність: рівні права та рівні можливості.

5. Гендерний аналіз Українського законодавства.
6. Гендерні аспекти шлюбно-сімейних стосунків в Україні.
7. Гендерні стереотипи привабливості.
8. Гендерні упередження на заваді сімейної гармонії.
9. Гендерні характеристики репресивних та ліберальних етнокультур.
10. Культурно-історичний аспект гендерних проблем цивілізації.
11. Маскулінність та фемінність.
12. Ментальність українського жіноцтва.
13. Наукові гіпотези щодо явища гомосексуальності.
14. Відхилення від гендерної ролі часто сприймаються людьми як доказ гомосексуальності. Чим можна пояснити такі уявлення?
15. Роздільне навчання за критерієм статі: за чи проти?
16. Образ жінки у світових релігіях.
17. Параметри гендерної рівності та дискримінації статей у суспільному житті.
18. Партнерські та традиційні статеві ролі.
19. Порнографія та еротика: критерії диференціації.
20. Сексизм та його прояви щодо чоловічої та жіночої статі.
21. Сексуальна експлуатація жінок.
22. Сексуальні та репродуктивні права.
23. Статева ідентифікація та освоєння гендерної ролі.
24. Тригранна єдність любовного почуття. Атракція у романтичних почуттях.
25. Усунення гендерних упереджень у професійній діяльності.
26. Шляхи та методи соціалізації статі.

Перелік рекомендованих веб-сторінок для перегляду та сайтів для відвідування у мережі Internet.

Інформаційні сайти:

1. <http://www.search.kiev.ua> - пошукова система
2. <http://www.undp.org/hdr2000/home-ru.html> - Доповідь про розвиток людини за 2000 рік
3. <http://gender.org.ua/> сайт інформаційної підтримки тендерної освіти України.
4. <http://gender.ntu-kpi.kiev.ua/index1.html> - сайт гендерної освіти Національного технічного університету України «Київський політехнічний Інститут»
5. <http://cfc.spb.ru/gender/> Сайт виставки «Границі гендеру» Центру сучасного жіночого мистецтва (Москва)
6. <http://gender.univer.kharkov.ua/> Харківського центру гендерних досліджень
7. <http://gender.ru/> Московський центр гендерних досліджень
8. <http://geocities.com/Athens/2533/russtem.html> Російський фемінізм (путеводитель по сетевым ресурсам о женском движении в России)
9. www.owl.ru Каталог информационных ресурсов "Интернет-женщинам"
10. <http://sexology.narod.ru/> персональний сайт І.С.Кона

11. <http://omni.adt.ru/psychology/> - сайт психологічних ресурсів
12. <http://flogiston.ru> сайт "Флогістон - психологія з "перших рук"
13. <http://www.nir.ru> каталог наукових ресурсів Росії
14. <http://www.nsu.ru/psych/internet/index.htm> - сайт PsyberLink(психологічна мережа російського інтернету)
15. <http://www.owl.ru/win/source.htm> - сайт програми "OpenWomenLine" (OWL), спрямованої на створення в Росії соціально-просвітницьких ресурсів для жінок
16. <http://www.univer.omsk.su/gender/> - сайт гендерних досліджень кафедри соціології та політології Омського державного університету
17. <http://www.psychology.ru> - сайт психологічних ресурсів
18. <http://www.un.kiev.ua:8080/gender/index.htm> - сайт Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН). програма "Гендер у розвитку"
19. <http://www.geocities.com/Paris/2159/anrfem.html> Anarcha Feminism
20. <http://www.womens-studies.ohio-state.edu/araw/1970slf.htm> Lesbian Feminism
21. <http://www.ifeminist.com>

Тексти для читання:

1. Фемінізм: історія та сучасність www.prometeus.nsc.ru/archives/exibits/women.ssi
2. С. Ушакин. Пол как идеологический продукт (о некоторых направлениях в российском феминизме)
www.russ.ru/journal/media/98-03-27/ushak.htm
3. Т. А. Рубанцова. Философия феминизма и культура
www.omsk.su/omsreg.ru/vestnik/articles/y1998-i4/a035/article.html
4. Жіночий рух: традиції і сучасність www.owl.ru/Win/events/edcl996/C-AIVAZ.htm
5. А. А. Костикова. Проблема "женского" в новейшей философии
www.owl.ru/win/research/probleinavfilos.html
6. Что такое феминизм?
www.owl.ru/win/books/feminizm/feminizm.html
7. Е. А. Белова, Г. А. Савчук. Феминизм как феномен западноевропейской цивилизации
www.meltingpot.fortunecity.com/rundberg/963/publ/gendsbwww/chapter_2/belsav.htm
8. Визначення поняття "феминизм"
www.owl.ru/win/books/feminizm/definition.html
9. Відгук на книгу Ксенофонтової Н. А. «Африканки. Гендерный аспект общественного развития. (Гендерные исследования.)» –М., 1999 («Независимая газета»)
http://exlibris.ng.ru/printed/history/2000-04-13-5_gender.html
10. Е.А. Здравомыслова, А.А. Темкина «Социальное конструирование гендера» <http://www.nir.ru/socio/scipubl/sj/34-zdrav.htm>
11. Персональний сайт Щепанської Т.Б., доцента факультету соціології Санкт-Петербурзького державного університету
<http://www.pochaly.narod.ru/women.html>

4. НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ

1. Форми семінарських занять

Семінарські заняття є однією з найважливіших і найдієвіших форм засвоєння навчального матеріалу. Готуючись до них, студенти повинні набути вміння правильно конспектувати матеріал, що вивчається, аналізувати історичний матеріал, державно-правові документи й літературу, а також узагальнювати набуті знання.

Відповідь на семінарському занятті має бути змістовним викладом власних міркувань і не перевищувати 10 хв. Інші студенти уважно слухають відповідь, а потім беруть участь в обговоренні питання, здійснюючи таким чином колективний пошук правильних рішень і узагальнень. Кожен промовець повинен показати не тільки знання фактичного матеріалу, а й уміння аналізувати його, логіку та аргументованість викладення думок.

План проблемної дискусії на тему: „Гендерний підхід у суспільно-гуманітарних науках: історія, проблеми, перспективи”

Мета: організувати групову діяльність студентів задля активізації процесів:

- а) вільного оперування змістом понять „стать” і „гендер”;
- б) критичної рефлексії літературних джерел з гендерної проблематики;
- в) наукового розуміння механізмів дії гендерної соціалізації у такому соціальному інституті, як сім'я.

План проведення дискусії передбачає зреалізування трьох змістово-комунікативних етапів.

На першому студентам пропонується уявити себе виконавцями різних соціальних ролей та охарактеризувати їх:

- 1) презентувати своє публічне (зовнішнє) Я, вказавши, на яке ім'я і який опис себе, оточуючих кожен реагує найкраще;
- 2) описати особистісний гендерний образ якомога детальніше;
- 3) висловити своє уявлення та аргументації про позитивний і негативний формовияв чоловічого і жіночого у власній буденній поведінці, спілкуванні, вчинках.

На другому етапі студентам пропонується проаналізувати текст доповіді Бабетт Франсе „Гендер: соціальний конструкт чи біологічний імператив”, звертаючи увагу на такі питання:

- Як авторка тексту визначає поняття „гендер”?

- Чи відповідає це розуміння тому, яке прийняте в сучасних гендерних дослідженнях соціологів і психологів?
- З чим не згодна авторка тексту, і за що вона критикує гендерний підхід?
- Які соціальні та особисті цінності приховані за аргументами авторки тексту?
- Які ознаки поведінки Бренді (в описаному випадку Джона Мані) наголошуються авторкою як маскулінні чи фемінні?
- Чи відповідає це розумінню маскулінності/фемінності у гендерних дослідженнях?
- Що, на Ваш погляд, могло б бути причиною психологічних проблем Бренді з позицій гендерного підходу?

На третьому етапі студенти мають пригадати історію взаєностосунків чоловіків і жінок у своїй сім'ї, зосередивши увагу на темах:

- Як взаємодіяли між собою Ваші бабусі і дідусі? Які у них були домашні обов'язки, чим займалися поза домом?
- Як взаємодіяли між собою Ваші мама і тато? Які у них були домашні обов'язки, чим займаються поза домом?
- Яка інформація про належну поведінку хлопчика чи дівчинки надходила до Вас від батьків, учителів, однолітків?
- Яким інформаційним посланням Ви зараз слідуєте? Що помічаєте у своїй поведінці хорошого, а що – ні?
- Яким рекомендаціям Ви чините опір? Що робите для їх зліквідування чи послаблення?

План заняття на тему: „Стосунки, збудовані на принципах гендерної рівності та поваги – запорука успіху та благополуччя ”

1. Еротичний та романтичний компоненти у почутті кохання.
2. Традиційні ролі та обмеження, які вони накладають як джерела гендерних конфліктів. Гендерні упередження на заваді сімейної гармонії.
3. Андрогінія ролей. Становлення біархатної (партнерської) сім'ї та егалітарних (рівних) міжстатевих стосунків.

Може проводитись у формі рольової гри "Гендерні упередження на заваді сімейної гармонії" або у рамках тренінгів за програмою виховної роботи із формування гендерної культури студентської молоді.

План заняття на тему: „Гендерний аналіз сексуальних та репродуктивних прав людини в Україні”

1. Еволюція методів керування народжуваністю та планування родини. Свободарепродуктивного вибору.
2. Феномен батьківства та материнства. Гендерна асиметрія батьківства.

3. Особливості стану вагітності. Запліднення «in vitro». Позитивність репродуктивної установки: зачаття нового життя - це дар.

Може проводитись у формі диспуту

Матеріали до семінару:

1. Полеміка про „материнський інстинкт” (Р. Дж. Боулбі, К. Лоренц, К. Монтанс, Ж. Годфруа; Е. Бадінтер)
2. Інфантицид у античному суспільстві (Гіппократ, Аристотель, Цицерон, Сенека)
3. Реалізація в Україні концепції безпечного материнства і репродуктивних прав.
4. Перегляд фрагментів відеофільмів "Німий крик" Бернарда Натансона та „Хто заспіває колискову”.

4.2. Тестовий контроль знань

Ми пропонуємо традиційні тестові завдання. За допомогою тестування, якісніше інших форм, перевіряються знання, уміння, навички та уявлення. Вони оцінюються за допомогою реєстрації оцінок як за знання, так і за незнання всіх необхідних компонентів матеріалу, що перевіряється.

Традиційний тест являє собою стандартизований метод діагностики рівня і структури підготовленості. У такому тесті всі відповідають на ті самі завдання, в однаковий час, в однакових умовах і з однаковими правилами оцінювання відповідей.

Головна мета застосування традиційних тестів – визначити співвідношення порядку, що встановлюється за рівнем знань між тими, хто проходить тестування. І на цій основі визначити місце (чи рейтинг) кожного.

Дана форма роботи слугуватиме для самоперевірки студентами свого особистого рівня знань із курсу. Подані тестові завдання є типовими і будуть використовуватись для контролю на семінарських заняттях та контрольних роботах.

Завдання мають по чотири варіанти відповіді, серед яких лише один правильний. Виберіть, на Вашу думку, правильний варіант відповіді.

1. Гендер – це:

- А) термін для позначення статі людини в соціальних науках;
- Б) статева роль (рольовий репертуар) людини;
- В) соціокультурний конструкт, що описує людину з погляду прояву в неї під час соціальної взаємодії маскулінних чи фемінних якостей;
- Г) психологічна стать людини.

2. Сексуальна ідентичність – це:

- А) сприйняття себе чоловіком або жінкою;
- Б) статева ідентичність;

- В) суб'єктивне віднесення себе до категорії людей із певним сексуальним досвідом;
- Г) усвідомлення своєї сексуальної привабливості.

3. Андроги́нія – це

- А) розлад гендерної ідентичності;
- Б) поєднання в особі чоловічих і жіночих якостей;
- В) психічний гермафродитизм;
- Г) гендерно невизначена особа.

4. Маскулі́нність – це:

- А) сукупність психічних і поведінкових ознак, котрі відрізняють чоловіка від жінки;
- Б) підкреслений прояв якостей, властивих чоловічій поведінці;
- В) характеристика грубої поведінки чоловіка або жінки;
- Г) наявність первинних чоловічих статевих ознак.

5. Сексизм – це:

- А) психічна залежність від сексуальних переживань;
- Б) різновид маніакальної поведінки;
- В) навчання, що розглядає роль і функції сексуальності у психічному житті людини;
- Г) упереджені установки і дискримінаційна поведінка щодо людей за ознакою статі чи сексуальної орієнтації.

6. Гендерні стереотипи – це:

- А) різновид соціальних стереотипів щодо поведінки чоловіків і жінок;
- Б) стійкі, історично скороминущі, соціальні уявлення про відмінності чоловіків і жінок;
- В) особливості сприйняття, властиві чоловікам або жінкам;
- Г) жорстко фіксовані схеми чоловічої чи жіночої поведінки.

7. Гендерна схема – це:

- А) образ свого тіла з погляду вираження чоловічих або жіночих ознак;
- Б) нормативний опис ролей, прийнятних для чоловіка або жінки у певному суспільстві;
- В) цілісна система уявлень, пов'язана з гендерною приналежністю індивіда;
- Г) опис основних етапів гендерного розвитку дитини.

8. Людей, котрі перебільшують значення традиційних гендерних ролей, називають:

- А) консерваторами;

- Б) сексистами;
- В) гіпермаскулінними;
- Г) феміністами (феміністками).

9. Гендерні дослідження у психології передбачають вивчення особистісних властивостей чоловіків і жінок з погляду:

- А) їх взаємозалежності із соціальним статусом;
- Б) біологічного спричинення;
- В) взаємодії біологічних і соціальних чинників;
- Г) глобальної інтерпретації природи людини.

10. Найявні між країнами відмінності у змісті гендерних стереотипів щодо внутрішнього світу жінки здебільшого визначаються:

- А) соціально-економічним статусом країни;
- Б) особливостями будови мови;
- В) особливостями віросповідання;
- Г) усіма перерахованими чинниками.

5. КОНТРОЛЬ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

5.1. Система, форми та критерії оцінювання знань

Оцінювання знань із дисципліни здійснюється на основі результатів поточного і підсумкового контролю знань за 100-бальною шкалою. Завдання поточного контролю оцінюються в межах від 0 до 70 балів, а завдання, що виносяться на залік, – в 30 балів.

Впродовж вивчення дисципліни студент має брати активну участь у обговоренні програмних питань на лекційних заняттях, виконанні модульних контрольних робіт, завдань для самостійного вивчення дисципліни.

Рівень знань студентів з усіх тем курсу „Теоретико-методологічні та соціокультурні засади гендерної політики в Україні” оцінюється за наслідками виконання контрольних робіт, при підготовці рефератів із визначеної проблематики. Основними підсумковими формами оцінювання знань із усієї програми курсу є врахування роботи студентів впродовж семестру (за модульно-рейтинговою системою) та співбесіди з ними при допущенні до заліку і рівень знань, виявлений під час роботи на лекціях. Оцінюється також наукова робота студентів (участь у конференціях, конкурсах, олімпіадах, написанні статей).

Підсумковий контроль академічних знань із курсу проходить у вигляді заліку, який передбачає відповіді на теоретичні, прикладні і досвідні запитання.

На залік виносяться питання, які охоплюють теоретичні основи навчального курсу, особливості історичного процесу у контексті історії України. Загальна підсумкова оцінка з дисципліни складається з суми балів за результатами всіх видів робіт упродовж вивчення курсу на підставі критеріїв, що наведені в таблиці:

Університетська шкала оцінювання (100–бальна)	Національна шкала оцінювання (5–бальна)	Оцінка за шкалою ECTS (7–бальна)	Критерії визначення оцінки
90 – 100	5 (відмінно)	A	„відмінно” – студент глибоко і досконало знає матеріал усіх тем дисципліни, повністю засвоїв теоретичні основи курсу, уміє визначати причини і наслідки суспільно-політичних та соціально-економічних процесів.

80 – 89	4 (добре)	В	„дуже добре” – студент добре засвоїв теоретичний матеріал дисципліни і здобув практичні навички на рівні, який дає можливість виконувати завдання на рівні вище середнього з окремими неточностями
70 – 79		С	„добре” – студент засвоїв теоретичний матеріал дисципліни і здобув практичні навички на рівні, який дає можливість виконувати завдання на рівні вище середнього з кількома суттєвими помилками
60 – 69	3 (задовільно)	Д	„задовільно” – студент у цілому засвоїв теоретичний матеріал і набув практичних навичок, що дозволяє йому непогано виконувати завдання, проте кількість суттєвих помилок становить більше трьох
50 – 59		Е	„задовільно” – студент ознайомлений у загальних рисах із теоретичним матеріалом і має практичні навички, достатні для виконання завдань на рівні мінімальних вимог
30 – 49	2 (незадовільно)	FX	„незадовільно” – студент має уявлення про теоретичний матеріал дисципліни, але при виконанні практичних завдань допускає грубі помилки. Необхідно повторно опрацювати матеріал і повторно скласти іспит

0 - 29		F	<p>„незадовільно” – студент не засвоїв матеріал навчальної дисципліни „Історія рідного краю”, не розуміє теоретичного матеріалу та не має практичних навичок для виконання поставлених завдань. Необхідна подальша робота з обов’язковим повторним опрацюванням курсу.</p>
--------	--	---	---

Підсумкова комбінована оцінка за курс (максимум – 100 балів) буде виставлена з огляду на:

- рівень підготовки реферату (10–15 сторінок) – 20 балів
- опрацювання обов’язкової та рекомендованої літератури – 20 балів
- активність під час семінарів– 50 балів
- якість виконання поточних індивідуальних завдань – 10 балів

6. ДОДАТКИ

6.1. ЗАКОНОДАВЧА ТА НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В УКРАЇНІ

Додаток А

МІЖНАРОДНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ УКРАЇНИ

Державна політика України стосовно гендерної рівності базується на таких міжнародних документах та договорах, як:

- Загальна декларація прав людини (1948 г.);
- Європейська конвенція про захист прав і основних свобод людини (1950 г.);
- Міжнародний пакт ООН про громадянські і політичні права (1966 г.);
- Міжнародний пакт ООН про економічні, соціальні і політичні права (1966 г.);
- Віденська декларація прав людини (1993 г.);
- Конвенція ООН про ліквідацію усіх форм дискримінації стосовно жінок;
- Конвенція про ліквідацію насильства щодо жінок;
- Пекінська декларація і платформа дій, інші підсумкові документи, прийняті на IV Всесвітній конференції про стан жінок „Дії в інтересах рівності, розвитку і миру” (Пекін, 1995 р.);
- 53 з 183 Конвенцій, прийнятих Міжнародною організацією праці;
- Міжнародна Конвенція № 156 про права працюючих із сімейними обов'язками;
- Декларація тисячоріччя ООН, затверджена резолюцією Генеральної асамблеї в вересні 2000 року;
- Конвенція ООН про права дитини і 2 факультативних протоколи до неї.
Конвенція ООН про ліквідацію усіх форм дискримінації стосовно жінок є своєрідним Біллем про права жінок, в якому сформульовані міжнародні стандарти відносно дотримування рівних прав чоловіків та жінок. До липня 1988 року Конвенцію ратифікували чи приєдналися до неї 94 держави (в тому числі і Україна в 1980 р.), що поклало на них зобов'язання проводити політику подолання дискримінації щодо жінок і інформувати Комітет ООН по ліквідації дискримінації жінок (CEDAW) про хід реалізації такої політики.
На виконання положень Конвенції Україна приєдналася до таких міжнародних документів
- у 2000 р. була підписана Конвенція проти транснаціональної зорганізованої злочинності, а у 2004 році вона була ратифікована разом з 2-ма протоколами, які її доповнюють: Протоколом про попередження і зупинення торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми, і покарання за неї

та Протоколом проти незаконного ввозу мігрантів по суші, морю і повітрю;

- у 2000 р. був підписаний, а у 2003 – ратифікований Факультативний протокол до Конвенції ООН про ліквідацію усіх форм дискримінації стосовно жінок;
- у 2003 р. Україна, як країна-учасниця ООН, зобов'язалась до 2015р. виконати проголошені Декларацією Тисячоліття ООН „Цілі тисячоліття”, 6-ий пункт яких присвячений рівності прав жінок та чоловіків. Зокрема, в аналітичній доповіді „Цілі Розвитку Тисячоліття: Україна”, яка передана Президентом України генеральному секретарю ООН 23 вересня 2003 р. під час 58-ої Асамблеї ООН, ставиться мета викорінювання гендерної нерівності на всіх освітніх рівнях, а також визначаються додаткові планові показники зайнятості серед жінок і пропорціональної участі жінок у роботі виборних і представничих органів;

Як член ООН, Україна взяла на себе зобов'язання виконувати усі ратифіковані нею міжнародні угоди стосовно прав людини. Відповідно до положень Закону України „Про дію міжнародних договорів на території України” 1991 р. і статті 9 Конституції України 1996 р., усі ратифіковані Україною міжнародні угоди автоматично стають частиною національного законодавства. Проте у своїх Заключних рекомендаціях за результатом розгляду П'ятої періодичної доповіді України Комітет із прав людини висловив свою стурбованість тим фактом, що міжнародні угоди дотепер посідають недостатньо високе місце в правовій ієрархії України, і відзначає, що стандарти, викладені в цих документах, не обов'язково мають пріоритет над нерідко суперечливим національним законодавством.

- У 2003 р., виконуючи рекомендації Комітету Конвенції з ліквідації дискримінації жінок, Україна ратифікувала Факультативний протокол до Жіночої конвенції, що наділяє Комітет правом приймати індивідуальні скарги й відповідно реагувати на них, так само як і проводити розслідування у випадках, коли, можливо, мають місце серйозні чи систематичні порушення Жіночої конвенції. Ця обставина уможливила захист прав жінок на міжнародному рівні при вичерпанні всіх національних засобів.
- 21 лютого 2005 р. Україна підписала План дій „Україна – Євросоюз. Європейська політика сусідства”, п.9 якого спрямований на забезпечення рівноправ'я статей в Україні;
- 7 листопада 2005 р. Україна підписала Європейську конвенцію з питань змагання проти торгівлі людьми, в розробці якої взяла активну участь;

Українське законодавство з утвердження гендерної рівності

Українська правова база із забезпечення рівних прав і можливостей жінок та чоловіків знаходиться в стадії формування. За останні роки в

законодавчому забезпеченні рівності статей в Україні відбулися значні зрушення, а саме:

2001 рік

- 18.01.2001 р. – Президентом України був підписаний Указ № 20/2001 „Про додаткові заходи щодо запобігання зникненню людей, удосконалення взаємодії правоохоронних та інших органів виконавчої влади в їх розшуку”.
- 22.03.2001 р. – Верховна Рада прийняла Закон України „Про внесення змін в Закон України „Про державну допомогу сім’ям з дітьми”, який вступив у законну силу з 1 січня 2002 р. Цим законом встановлено, що право на державну допомогу в зв’язку з вагітністю та пологами мають всі жінки (в тому числі неповнолітні), не застраховані в системі обов’язкового державного соціального страхування.
- Квітень 2001 р. – Верховна Рада прийняла новий Кримінальний кодекс України, який вступив у силу 1 вересня 2001 року, в якому утримуються принципово нові статті відносно жінок, зокрема в ньому було дано визначення торгівлі людьми і покарання за цей злочин.
- 25.04.2001 р. – Президентом України був підписаний Указ „Про підвищення соціального статусу жінок в Україні”. Відповідно до Указу, одним з головних напрямків реалізації державної політики відносно жінок є створення більш сприятливих умов для забезпечення жінкам рівних із чоловіками можливостей брати участь у політичному та суспільному житті держави.
- 06.05.2001 р. – Постановою Кабінету Міністрів України затверджений Національний план дій із покращення становища жінок і сприяння введенню гендерної рівності в суспільстві на 2001–2005 рр. Відповідно до Національного плану Міністерству юстиції України спільно з Академією правових наук України та громадськими організаціями було доручено провести експертизу законодавчих актів України на предмет забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків (Гендерну експертизу) з метою приведення законодавства України у відповідність із міжнародними актами та договорами.
- 15.11.2001 р. – був прийнятий Закон України „Про попередження насильства у сім’ї”, який визначив правові та організаційні засади попередження насильства в сім’ї, органи та установи, які є відповідальними за проведення заходів із попередження сімейного насильства.

2002 рік

- 05.06.2002 р. – було затверджено Комплексну програму попередження торгівлі людьми в Україні на 2002–2005 рр.
- 25.12.2002 р. – Постановою Кабінету міністрів України № 1961 було створено Міжвідомчу координаційну раду з питань протидії торгівлі людьми як постійний консультативно-дорадчий орган при Уряді України.
- Міжгалузєва програма „Сільська жінка”, затверджена 27.09.2002 р.

2003 рік

- 26.04.2003 р. – Постановою Кабінету Міністрів України № 616 був затверджений Порядок розгляду заяв і повідомлень про вчинення насильства в сім'ї чи реальної загрози його вчинення. Враховуючи те, що більшість потерпілих від сімейного насильства складають жінки та діти, цю Постанову можна вважати важливим кроком у захисті прав жінок і створенні безпечних умов життя.
- 10.07.2003 р. – відповідно до доручення Прем'єр-міністра України № 14454 державні виконавчі органи всіх рівнів повинні покласти обов'язки із забезпеченню рівності прав жінок та чоловіків на одного зі своїх заступників. Також була введена звітність керівників центральних і місцевих органів виконавчої влади про проведену роботу в цій сфері і персональну відповідальність за невиконання обов'язків із забезпечення гендерної рівності.

2004 рік

- 04.02.2004 р. – прийнятий Закон України „Про ратифікацію Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності і протоколів, які її доповнюють”.
- 29.06.2004 р. – Постановою Верховної Ради України № 1904–IV схвалено Рекомендації парламентських слухань „Становище жінок в Україні: реалії та перспективи”, під час яких було піднято багато питань про реальний стан гендерних проблем в Україні, причини кризового становища жінок у багатьох сферах суспільного життя, рішення ключових питань у сфері гендерної рівності.
- 09.09.2004 р. – наказом Міністерства юстиції „Про затвердження Методичних рекомендацій із здійснення гендерно-правової експертизи нормативно-правових актів” встановлений механізм приведення законодавства України у відповідність із міжнародними правовими документами.

2005 рік

- 16.06.2005 р. – Законом України „Про внесення змін у деякі закони України стосовно пенсійного забезпечення багатодітних матерів” № 2658 багатодітним матерям, які виховали дітей до 6-річного віку (раніше – до 8-річного), передбачено призначення пенсії за особливі заслуги, а також дострокове призначення пенсії по віку.
- 08.09.2005 р. – Верховною Радою України був прийнятий Закон України „Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків” № 2866–IV від 08.09.2005 р. який вступив в силу в січні 2006 року. Закон був прийнятий з урахуванням вимог та рекомендацій ООН, ради Європи, інших міжнародних організацій. Метою закону є досягнення паритетного становища жінок і чоловіків у всіх сферах суспільного життя шляхом правового забезпечення рівних прав і можливостей статей, ліквідації

гендерної дискримінації і введення спеціальних тимчасових заходів, направлених на усунення дисбалансу між можливостями жінок та чоловіків у реалізації рівних прав, наданих Конституцією і законами України.

- Указ Президента України „Про вдосконалення роботи центральних і місцевих органів виконавчої влади щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків” № 1135/2005 від 26 липня 2005 року.

2006 рік

- 12.01.2006 р. – Верховною Радою України був прийнятий Закон України „Про внесення змін у Кримінальний кодекс України відносно посилення відповідальності за торгівлю людьми і втягування їх у проституцію”, відповідно до якого санкції статей 149 і 303 були підвищені за злочини, пов’язані з торгівлею людьми.
- 12.04.2006 р. – прийнято Постанову Кабінету Міністрів України „Про проведення гендерно-правової експертизи”. Проведення експертизи має виявити дисбаланс, який існує в формуванні керівного складу в центральних органах виконавчої влади.
- 05.04.2006 р. – розпорядженням Кабінету Міністрів України № 188-г схвалено концепцію державної програми протидії торгівлі людьми на 2006–2010 рр.
- 23.05.2006 р. – розпорядженням Кабінету Міністрів України № 244-г схвалено Концепцію державної програми „Репродуктивне здоров'я нації на 2006–2010 рр.”, одним з пріоритетів якої є підтримка молодих матерів.
- 05.07.2006р. – розпорядженням Кабінету Міністрів України схвалено „Концепцію Державної програми із утвердження гендерної рівності в українському суспільстві на 2006–2010 рр”. План заходів із утвердження гендерної рівності в Україні до 2010 року.
- Обласна програма з утвердження гендерної рівності в українському суспільстві на період до 2010 року (затверджена рішенням Черкаської обласної ради № 10–10/V від 27.04.2007 р.). Заходи з утвердження гендерної рівності у Черкаській області на період до 2010 р.

Як вважають експерти з гендерних питань, для подолання існуючих в Україні гендерних проблем необхідно провести інвентаризацію діючих законів та підзаконних актів на підставі гендерних експертиз; випрацювати специфічні антидискримінаційні принципи та правові норми; враховувати гендерний фактор при розгляді кожного законопроекту; створити кваліфікований громадський орган для проведення гендерної експертизи як діючих законів, так і нових законопроектів.

Хронологія прийняття законів із рівних прав і можливостей у деяких країнах світу

Рік прийняття закону	Країна	Назва закону	Місце країни за індексом розвитку людського потенціалу (ООН), 2006 рік
1972	Швеція	Акт про рівність чоловіків і жінок у сфері праці 1991 - Акт про рівність між жінками та чоловіками (набрав чинності у 1994) 2001 - до парламенту Швеції внесено проект нового Закону про гендерну політику	2
1978	Данія	Закон про рівність статей 2000 - прийняття нового закону про рівність статей	15
1978	Норвегія	Закон про рівність між статями (пізніше вносилися зміни та доповнення)	1
1985	Ісландія	Закон про рівний статус та рівноправність жінок і чоловіків 1991 - Закон про рівний статус і рівноправність жінок і чоловіків 2000 - Закон про надання рівного статусу і рівних прав жінкам і чоловікам	7
1986	Фінляндія	Закон про рівність між статями	11
1995	Канада	Федеральний план дій із питань гендерної рівності	4
1998	Литовська республіка	Закон про рівні можливості	41
1999	Японія	Основний закон про суспільство гендерної рівності	9
2000	Франція	Закон про паритетність	16
2001	Німеччина	Закон про встановлення рівності між жінками та чоловіками	21

2002	Словенія	Закон про рівні можливості для чоловіків та жінок	27
2003	Хорватія	Закон про рівні можливості для чоловіків та жінок	48
2003	Румунія	Закон про рівні можливості	60
2003	Боснія і Герцеговина	Закон про рівність статей	62
2003	Киргизька республіка	Закон про основи державних гарантій забезпечення гендерної рівності	110
2005	Україна	Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків	70

ЗАКОН УКРАЇНИ

Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків

Метою цього Закону є досягнення паритетного становища жінок і чоловіків у всіх сферах життєдіяльності суспільства шляхом правового забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, ліквідації дискримінації за ознакою статі та застосування спеціальних тимчасових заходів, спрямованих на усунення дисбалансу між можливостями жінок і чоловіків реалізовувати рівні права, надані їм Конституцією (254к/96–ВР) і законами України.

Розділ I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Визначення термінів

У цьому Законі наведені нижче терміни вживаються в такому значенні:
рівні права жінок і чоловіків - відсутність обмежень чи привілеїв за ознакою статі;

рівні можливості жінок і чоловіків - рівні умови для реалізації рівних прав жінок і чоловіків;

дискримінація за ознакою статі - дії чи бездіяльність, що виражають будь-яке розрізнення, виняток або привілеї за ознакою статі, якщо вони спрямовані на обмеження або унеможливають визнання, користування чи здійснення на рівних підставах прав і свобод людини для жінок і чоловіків;

позитивні дії - спеціальні тимчасові заходи, спрямовані на усунення дисбалансу між можливостями жінок і чоловіків реалізовувати рівні права, надані їм Конституцією (254к/96–ВР) і законами України;

сексуальні домагання - дії сексуального характеру, виражені словесно (погрози, залякування, непристойні зауваження) або фізично (доторкання, поплескування), що принижують чи ображають осіб, які перебувають у відносинах трудового, службового, матеріального чи іншого підпорядкування;

гендерна рівність - рівний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості для його реалізації, що дозволяє особам обох статей брати рівну участь у всіх сферах життєдіяльності суспільства;

гендерно-правова експертиза - аналіз чинного законодавства, проектів нормативно-правових актів, результатом якого є надання висновку щодо їх відповідності принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

Стаття 2. Законодавство з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків

Законодавство з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків складається з Конституції України (254к/96–ВР), цього Закону та інших нормативно-правових актів.

Якщо міжнародним договором України, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені цим Законом, то застосовуються правила міжнародного договору.

Стаття 3. Основні напрями державної політики щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків

Державна політика щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків спрямована на:

- утвердження гендерної рівності;
- недопущення дискримінації за ознакою статі;
- застосування позитивних дій;
- забезпечення рівної участі жінок і чоловіків у прийнятті суспільно важливих рішень;
- забезпечення рівних можливостей жінкам і чоловікам щодо поєднання професійних та сімейних обов'язків;
- підтримку сім'ї, формування відповідального материнства і батьківства;
- виховання і пропаганду серед населення України культури гендерної рівності, поширення просвітницької діяльності у цій сфері;
- захист суспільства від інформації, спрямованої на дискримінацію за ознакою статі.

Стаття 4. Гендерно-правова експертиза

Чинне законодавство підлягає гендерно-правовій експертизі. У разі встановлення невідповідності нормативно-правового акта принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків висновок гендерно-правової експертизи надсилається до органу, який прийняв такий нормативно-правовий акт.

Розроблення проектів нормативно-правових актів здійснюється з обов'язковим урахуванням принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

Проекти нормативно-правових актів підлягають гендерно-правовій експертизі. Висновок гендерно-правової експертизи є обов'язковою складовою пакета документів, що подаються разом з проектом нормативно-правового акта до розгляду.

Порядок проведення гендерно-правової експертизи визначає Кабінет Міністрів України.

Стаття 5. Відображення органами державної статистики показників становища жінок і чоловіків у всіх сферах життя суспільства

Центральний орган виконавчої влади в галузі статистики забезпечує збирання, опрацювання, аналіз, поширення, збереження, захист та використання статистичних даних щодо показників становища жінок і чоловіків у всіх сферах життя суспільства, групуючи їх за статями.

Статистичні дані, зазначені в частині першій цієї статті, є невід'ємною складовою державної статистичної звітності.

Стаття 6. Заборона дискримінації за ознакою статі

Дискримінація за ознакою статі забороняється.

Не вважаються дискримінацією за ознакою статі:

спеціальний захист жінок під час вагітності, пологів та грудного вигодовування дитини;

обов'язкова строкова військова служба для чоловіків, передбачена законом;

різниця в пенсійному віці для жінок і чоловіків, передбачена законом;

особливі вимоги щодо охорони праці жінок і чоловіків, пов'язані з охороною їх репродуктивного здоров'я;

позитивні дії.

Розділ II. МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РІВНИХ ПРАВ ТА МОЖЛИВОСТЕЙ ЖІНОК І ЧОЛОВІКІВ

Стаття 7. Органи, установи та організації, наділені повноваженнями у сфері забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків

Органами, установами та організаціями, наділеними повноваженнями у сфері забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, є:

Верховна Рада України;

Уповноважений Верховної Ради України з прав людини;

Кабінет Міністрів України;

спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків;

органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, визначені в їх складі уповноважені особи (координатори) з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків;

об'єднання громадян.

Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, підприємства, організації та установи, об'єднання громадян сприяють збалансованому представництву статей в управлінні та прийнятті рішень. Для досягнення мети цього Закону у своїй діяльності вони можуть застосовувати позитивні дії.

Стаття 8. Повноваження Верховної Ради України у сфері забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків

Верховна Рада України:

визначає основні засади гендерної політики держави;

застосовує у законодавчій діяльності принцип забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків;

у межах, передбачених Конституцією України (254к/96–ВР), здійснює парламентський контроль за виконанням законодавчих актів із питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

Стаття 9. Повноваження Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини у сфері забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків

Уповноважений Верховної Ради України з прав людини:

у рамках здійснення контролю за дотриманням прав та свобод людини і громадянина здійснює контроль за дотриманням рівних прав та можливостей жінок і чоловіків;

розглядає скарги на випадки дискримінації за ознакою статі;

у щорічній доповіді висвітлює питання дотримання рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

Стаття 10. Повноваження Кабінету Міністрів України у сфері забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків

Кабінет Міністрів України:

забезпечує проведення єдиної державної політики, спрямованої на досягнення рівних прав та рівних можливостей жінок і чоловіків у всіх сферах життя суспільства;

приймає Національний план дій щодо впровадження гендерної рівності та забезпечує його виконання;

розробляє і реалізовує державні цільові програми щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків;

спрямовує і координує роботу міністерств, інших органів виконавчої влади щодо забезпечення гендерної рівності;

організовує підготовку державної доповіді про виконання в Україні Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок ;

враховує принцип гендерної рівності при прийнятті нормативно-правових актів;

затверджує порядок проведення гендерно-правової експертизи;

здійснює інші повноваження у цій сфері, передбачені законодавством України.

Стаття 11. Повноваження спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків

Спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків:

бере участь у формуванні та реалізації державної політики щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків;

здійснює координацію заходів міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, спрямованих на впровадження гендерної рівності;

проводить інформаційно-роз'яснювальну роботу в засобах масової інформації, організовує проведення просвітницьких заходів з питань забезпечення гендерної рівності;

здійснює розроблення заходів, спрямованих на реалізацію забезпечення рівності прав та можливостей жінок і чоловіків у всіх сферах життя суспільства;

формує Національний план дій щодо впровадження гендерної рівності;

здійснює контроль за дотриманням гендерної рівності при вирішенні кадрових питань у центральних та місцевих органах виконавчої влади;

організовує навчання державних службовців із питань реалізації рівних прав та можливостей жінок і чоловіків;

разом з іншими центральними органами виконавчої влади здійснює підготовку науково обґрунтованих пропозицій з питань забезпечення гендерної рівності;

здійснює організацію наукових і експертних досліджень із питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків;

вносить пропозиції щодо застосування позитивних дій та їх припинення;

здійснює моніторинг та узагальнює результати забезпечення рівних прав та можливостей в різних сферах життєдіяльності;

узагальнює виконання державних програм із питань гендерної рівності;

розглядає звернення громадян з питань дискримінації за ознакою статі;

веде облік та узагальнює випадки дискримінації за ознакою статі та вносить пропозиції щодо їх усунення;

здійснює співпрацю з міжнародними організаціями, відповідними органами зарубіжних країн із питань статусу жінок та дотримання міжнародних стандартів рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

Стаття 12. Забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування

Органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування в межах своєї компетенції:

забезпечують надання жінкам і чоловікам рівних прав та можливостей;

здійснюють виконання загальнодержавних та регіональних програм із питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків;

створюють умови для поєднання жінками і чоловіками професійних і сімейних обов'язків;

забезпечують доступні соціально-побутові послуги, включаючи догляд за малолітніми дітьми, організацію дошкільного виховання та забезпечення дитячого дозвілля;

провадять просвітницьку діяльність із питань гендерної рівності;

співпрацюють з об'єднаннями громадян щодо забезпечення рівності прав та можливостей жінок і чоловіків;

подають пропозиції щодо вдосконалення законодавства із питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків;

сприяють науковим розробкам у сфері гендерних досліджень;

дотримуються принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у своїй діяльності;

здійснюють позитивні дії.

В органах виконавчої влади визначається уповноважена особа (координатор) з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

Виконання обов'язків уповноваженої особи (координатора) покладається на одного із заступників міністра, заступника керівника іншого органу виконавчої влади.

Органи виконавчої влади можуть утворювати консультативно-дорадчі органи, призначати радників із питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

За рішенням відповідної місцевої ради у складі виконавчого органу відповідної ради може визначатись уповноважена особа (координатор) з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

Стаття 13. Повноваження уповноважених осіб (координаторів) із питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків в органах виконавчої влади та органах місцевого самоврядування

Уповноважені особи (координатори), на яких покладено функції щодо забезпечення рівності прав і можливостей жінок і чоловіків, у межах своїх повноважень організують роботу відповідних органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування в напрямі:

урахування принципу рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у відповідній сфері діяльності;

проведення аналізу стану забезпечення гендерної рівності та вивчення доцільності застосування позитивних дій із метою подолання асиметрії, дисбалансу, що складаються на відповідній території чи в галузі;

співробітництва з об'єднаннями громадян, узагальнення інформації, яка надходить від них щодо моніторингу стану дотримання рівності жінок і

чоловіків, та спільного вироблення шляхів усунення дискримінації за ознакою статі;

здійснення постійної інформаційно-пропагандистської діяльності щодо ліквідації всіх форм дискримінації за ознакою статі;

вжиття заходів, спрямованих на формування гендерної культури населення;

організації прийому громадян з питань дискримінації за ознакою статі;

розгляду та аналізу звернень громадян із питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, вивчення причин, що їх зумовлюють;

навчання працівників центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування із питань гендерної проблематики; вжиття заходів щодо усунення проявів дискримінації за ознакою статі.

Стаття 14. Права об'єднань громадян у забезпеченні рівних прав та можливостей жінок і чоловіків

Об'єднання громадян можуть:

брати участь у розробці рішень, що приймаються органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування з питань гендерної рівності;

брати участь у реалізації загальнодержавних та регіональних програм;

делегувати своїх представників до складу консультативно-дорадчих органів, що створюються при органах виконавчої влади та органах місцевого самоврядування;

проводити моніторинг із питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків;

здійснювати іншу діяльність відповідно до свого статуту та законодавства України щодо забезпечення гендерної рівності.

Розділ III. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РІВНИХ ПРАВ ТА МОЖЛИВОСТЕЙ ЖІНОК І ЧОЛОВІКІВ У ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНІЙ СФЕРІ

Стаття 15. Забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у виборчому процесі

Рівні виборчі права та можливості жінок і чоловіків забезпечуються законодавством України.

Політичні партії, виборчі блоки під час висунення кандидатів у народні депутати України в багатомандатному загальнодержавному виборчому окрузі передбачають представництво жінок і чоловіків у відповідних виборчих списках.

Контроль за цією вимогою здійснюють виборчі комісії.

Стаття 16. Забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у сфері державної служби та служби в органах місцевого самоврядування

Призначення на державну службу та службу в органи місцевого самоврядування здійснюється з дотриманням представництва кандидатур кожної статі.

Дискримінація за ознакою статі при прийнятті на державну службу та службу в органи місцевого самоврядування і під час її проходження забороняється.

Керівники органів державної влади та органів місцевого самоврядування зобов'язані забезпечити рівний доступ громадян до державної служби та служби в органах місцевого самоврядування відповідно до кваліфікації і професійної підготовки незалежно від статі претендента.

Формування кадрового резерву для заміщення посад державних службовців і посад в органах місцевого самоврядування, просування їх по службі здійснюється із забезпеченням рівних прав та можливостей для жінок і чоловіків.

Дозволяється застосування позитивних дій з метою досягнення збалансованого представництва жінок і чоловіків на державній службі та службі в органах місцевого самоврядування з урахуванням категорій посад службовців.

Розділ IV. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РІВНИХ ПРАВ ТА МОЖЛИВОСТЕЙ ЖІНОК І ЧОЛОВІКІВ У СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІЙ СФЕРІ

Стаття 17. Забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у праці та державні винагороди за неї

Жінкам і чоловікам забезпечуються рівні права та можливості у працевлаштуванні, просуванні по роботі, підвищенні кваліфікації та перепідготовці.

Роботодавець зобов'язаний:

створювати умови праці, які дозволяють б жінкам і чоловікам здійснювати трудову діяльність на рівній основі;

забезпечувати жінкам і чоловікам можливість суміщати трудову діяльність із сімейними обов'язками;

здійснювати рівну оплату праці жінок і чоловіків при однаковій кваліфікації та однакових умовах праці;

вживати заходи щодо створення безпечних для життя і здоров'я умов праці;

вживати заходи щодо унеможливлення випадків сексуальних домагань.

Роботодавцям забороняється в оголошеннях (рекламі) про вакансії пропонувати роботу лише жінкам або лише чоловікам, за винятком

специфічної роботи, яка може виконуватися виключно особами певної статі, висувати різні вимоги, даючи перевагу одній із статей, вимагати від осіб, які влаштовуються на роботу, відомості про їхнє особисте життя, плани щодо народження дітей.

Роботодавці можуть здійснювати позитивні дії, спрямовані на досягнення збалансованого співвідношення жінок і чоловіків у різних сферах трудової діяльності, а також серед різних категорій працівників.

Стаття 18. Забезпечення рівних можливостей під час укладання колективних договорів та угод

У разі колективно-договірного регулювання соціально-трудоких відносин (генеральна угода, регіональні та галузеві угоди, колективні договори) угоди (договори) мають включати положення, що забезпечують рівні права та можливості жінок і чоловіків, із зазначенням строків реалізації відповідних положень.

При цьому колективні угоди (договори) мають передбачати:

покладання обов'язків уповноваженого з гендерних питань – радника керівника підприємства установи та організації, їх структурних підрозділів на одного з працівників на громадських засадах;

комплектування кадрами і просування працівників по роботі з дотриманням принципу надання переваги особі тієї статі, щодо якої в них існує дисбаланс;

усунення нерівності за її наявності в оплаті праці жінок і чоловіків як у різних галузях господарства, так і в одній галузі на базі загального соціального нормативу оплати праці в бюджетній та інших сферах, а також на основі професійної підготовки (перепідготовки) кадрів.

Стаття 19. Забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у сфері підприємництва

Держава забезпечує жінкам і чоловікам рівні права та можливості у здійсненні підприємницької діяльності.

На державному та регіональному рівнях з урахуванням статистичних показників можуть здійснюватися позитивні дії для усунення дисбалансу в підприємницькій діяльності жінок і чоловіків шляхом заохочення підприємницької діяльності, надання пільгових кредитів, проведення бізнес-тренінгів та інших заходів.

Стаття 20. Забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у сфері соціального захисту

Органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації рівною мірою враховують інтереси жінок і чоловіків під час здійснення заходів щодо їх соціального захисту.

Погіршення становища осіб будь-якої статі в разі застосування системи соціального страхування, пенсійного забезпечення, соціальної допомоги є неприпустимим.

Розділ V. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РІВНИХ ПРАВ ТА МОЖЛИВОСТЕЙ ЖІНОК І ЧОЛОВІКІВ У СФЕРІ ОСВІТИ

Стаття 21. Забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у здобутті освіти та професійній підготовці

Держава забезпечує рівні права та можливості жінок і чоловіків у здобутті освіти.

Навчальні заклади забезпечують:

рівні умови для жінок і чоловіків під час вступу до навчальних закладів, оцінки знань, надання грантів, позик студентам;

підготовку та видання підручників, навчальних посібників, вільних від стереотипних уявлень про роль жінки і чоловіка;

виховання культури гендерної рівності, рівного розподілу професійних і сімейних обов'язків.

Центральний орган виконавчої влади з питань освіти і науки забезпечує проведення експертизи навчальних програм, підручників та навчальних посібників для навчальних закладів щодо відповідності принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

До навчальних програм вищих навчальних закладів, курсів перепідготовки кадрів включаються дисципліни, які вивчають питання забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, та факультативне вивчення правових засад гендерної рівності на основі гармонізації національного і міжнародного законодавства.

Розділ VI. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ПРО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РІВНИХ ПРАВ ТА МОЖЛИВОСТЕЙ ЖІНОК І ЧОЛОВІКІВ

Стаття 22. Оскарження дискримінації за ознакою статі та сексуальних домагань

Особа, яка вважає, що стосовно неї було застосовано дискримінацію за ознакою статі чи вона стала об'єктом сексуальних домагань, має право звернутися зі скаргою до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, уповноважених осіб (координаторів) із питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків в органах виконавчої влади та органах місцевого самоврядування, правоохоронних органів держави та суду.

Особи будь-якої статі або групи осіб мають право надсилати повідомлення про порушення рівності прав та можливостей жінок і чоловіків до Комітету ООН із ліквідації дискримінації щодо жінок у разі, якщо вичерпані внутрішні засоби правового захисту або якщо застосування таких засобів захисту не виправдано затягується.

Стаття 23. Відшкодування матеріальних збитків та моральної шкоди, завданих унаслідок дискримінації за ознакою статі чи сексуальних домагань

Особа має право на відшкодування матеріальних збитків та моральної шкоди, завданих їй унаслідок дискримінації за ознакою статі чи сексуальних домагань. Моральна шкода відшкодовується незалежно від матеріальних збитків, які підлягають відшкодуванню, та не пов'язана з їх розміром.

Порядок відшкодування матеріальних збитків та моральної шкоди, завданих унаслідок дискримінації за ознакою статі чи сексуальних домагань, визначається законом.

Стаття 24. Відповідальність за порушення законодавства про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків

Особи, винні в порушенні вимог законодавства про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, несуть цивільну, адміністративну та кримінальну відповідальність згідно із законом.

Розділ VII. ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Цей Закон набирає чинності з 1 січня 2006 року.
2. Кабінету Міністрів України у тримісячний термін:
 - подати на розгляд Верховної Ради України пропозиції щодо внесення до законів України змін, які впливають із цього Закону;
 - привести свої нормативно-правові акти у відповідність із цим Законом;
 - забезпечити прийняття нормативно-правових актів, що впливають із цього Закону;
 - забезпечити перегляд і скасування міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади прийнятих ними нормативно-правових актів, що суперечать вимогам цього Закону.

Президент України В. ЮЩЕНКО

м. Київ, 8 вересня 2005 року
N 2866–IV

У К А З ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

Про вдосконалення роботи центральних і місцевих органів виконавчої влади щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків

З метою підвищення ефективності державної політики та узгодженої співпраці органів виконавчої влади щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків **п о с т а н о в л я ю**:

1. Міністрам, керівникам інших центральних та місцевих органів виконавчої влади покласти виконання обов'язків щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на одного із своїх заступників.

2. Установити, що посадові особи міністерств, інших центральних та місцевих органів виконавчої влади, на яких покладається виконання обов'язків щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, організовують у межах своїх повноважень роботу відповідних органів виконавчої влади стосовно:

забезпечення надання жінкам і чоловікам рівних прав та можливостей у відповідній сфері діяльності;

співробітництва з громадськими організаціями, зокрема громадськими жіночими організаціями, для узагальнення інформації щодо стану забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків та визначення шляхів запобігання виникненню

дискримінації за ознакою статі;

сприяння створенню рівних умов для поєднання жінками і чоловіками професійних і сімейних обов'язків, у тому числі шляхом розвитку соціальних послуг;

здійснення заходів, спрямованих на формування гендерної культури населення, впровадження відповідної інформаційно-пропагандистської діяльності;

забезпечення додержання законодавства щодо рівності прав та можливостей жінок і чоловіків;

розгляду та проведення аналізу звернень громадян із питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків;

організації систематичного навчання посадових осіб центральних та місцевих органів виконавчої влади із зазначених питань;

впровадження гендерних підходів до організації роботи центральних та місцевих органів виконавчої влади з урахуванням досвіду інших держав.

3. Міністрам, керівникам інших центральних та місцевих органів виконавчої влади щороку організовувати розроблення та проведення заходів щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

4. Установити, що посадові особи центральних та місцевих органів виконавчої влади несуть відповідно до законодавства персональну відповідальність за невиконання покладених на них обов'язків щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

5. Координацію заходів, здійснюваних центральними і місцевими органами виконавчої влади щодо забезпечення рівних прав жінок і чоловіків та рівних можливостей їх реалізації, покласти на Міністерство України у справах молоді та спорту.

Президент України В. ЮЩЕНКО

м. Київ, 26 липня 2005 року № 1135/2005

**РЕКОМЕНДАЦІЇ парламентських слухань
“Рівні права та рівні можливості в Україні: реалії та
перспективи”**

Схвалено
Постановою Верховної Ради України
від 27 червня 2007 року

Учасниці та учасники парламентських слухань „Рівні права та рівні можливості в Україні: реалії та перспективи”, які відбулися 21 листопада 2006 року (далі учасниці та учасники парламентських слухань), відзначили, що за останні роки в Україні було досягнуто помітних зрушень у сфері гендерної політики. 26 липня 2005 року був виданий Указ Президента України „Про вдосконалення роботи центральних і місцевих органів виконавчої влади щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків”, а 8 вересня 2005 року Верховною Радою України був ухвалений Закон України „Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків”, які визначили інституційно-правові засади гендерних взаємовідносин у суспільстві. Розпочато гендерну експертизу чинного законодавства, впроваджується гендерний компонент в науку, освіту та інформаційно-просвітницьку діяльність, здійснюється розробка і формування механізму управління гендерними процесами в системі законодавчої та виконавчої влади, все більше гармонізується національне законодавство у сфері гендерної рівності з міжнародними правовими стандартами. Разом з тим, темпи і якість впровадження гендерної політики не відповідають потребам часу, що перешкоджає подальшій демократизації та соціальному розвитку.

Учасниці та учасники парламентських слухань вважають, що діяльність у сфері гендерних перетворень потребує ґрунтовного аналізу державної політики у всіх сферах життя суспільства із застосуванням гендерних показників.

Потрібно з’ясувати, яким чином державні стратегії, програми та заходи у всіх галузях впливають на становище чоловіків та жінок, як враховуються інтереси обох груп при формуванні державних інститутів, чи дотримується принцип рівних прав та можливостей при визначенні тих чи інших державних пріоритетів.

Не менш важливою є потреба гендерного аналізу Державного бюджету України, що дозволить, зокрема, виявити і попередити ті підходи, які поляризують відмінності між статями та ведуть до гендерного дисбалансу і дискримінації.

Учасники і учасниці парламентських слухань наголосили, що, незважаючи на відсутність комплексної картини щодо стану забезпечення гендерної рівності в Україні, існує кілька пріоритетних завдань, які повинні бути реалізовані.

Перш за все, це сприяння реалізації прав жінок, зокрема виконання рекомендацій Парламентських слухань 2004 року „Становище жінок в Україні: реалії та перспективи” та Закону України „Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків” щодо ліквідації проявів гендерної дискримінації та розширення можливостей жінок у політичній, економічній та соціальній сферах. Гендерний дисбаланс виражений зокрема в наступному: представництво жінок у законодавчій владі становить 8,5 %, у складі Кабінету Міністрів немає жодної жінки. В економічній сфері вся велика власність перебуває в руках чоловіків, які контролюють 90–95 % економічних ресурсів. Жінки становлять 38% усіх підприємців, які займаються індивідуальною діяльністю. Вони очолюють 26% малих підприємств, 15 % – середніх, 12 % великих. Бізнесом у промисловості керують 2 % жінок. Жіноча заробітна плата менша від чоловічої на третину. В соціальній сфері у найближчі 20–30 років передбачається постійне зниження пенсій жінок порівняно з пенсіями чоловіків. Наявний глибокий гендерний розрив у системі міграції: переважну більшість емігрантів становлять жінки. Ескалація такого процесу приведе до багатьох непередбачуваних ситуацій економічного, соціального та культурного характеру в країні. Беручи до уваги вищезазначені показники, бажано було б вдатись до вжиття тимчасових позитивних заходів у сферах, де гендерний дисбаланс є найбільш відчутним.

Не менш важливим пріоритетом, який досі не обговорювався окремо, є захист прав чоловіків. Неврахування потреби активізації зусиль на захист прав чоловіків дискредитує ідею гендерної рівності та сприяє формуванню стереотипу, що питання гендерної рівності є „жіночими питаннями”. Найбільш гостро в даному аспекті постають проблеми захисту здоров'я чоловіків, боротьби зі шкідливими звичками, що негативно впливають на якість їхнього життя і здоров'я, зниження рівня психологічного та фізичного насильства у житті чоловіків. В Україні середня тривалість життя чоловіків на 10–12 років менша від жінок, в 4 рази більша смертність чоловіків працездатного віку (28–45 років). Різниця у тривалості життя жінок та чоловіків пов'язана, насамперед, із недостатньою увагою до охорони здоров'я чоловіків та до профілактики негативних впливів. Наприклад, українські чоловіки не менше, а у деяких ситуаціях навіть більше від жінок мають проблеми з репродуктивним здоров'ям. Чоловіки психологічно важче переносять економічні негаразди, а саме: безробіття, яке тривалий час в Україні сягає 8–10 %, невдале кар'єрне просування й низьку заробітну плату тощо. Суттєве погіршення екологічної ситуації, включаючи наслідки аварії на ЧАЕС, високі темпи поширення епідемій ВІЛ/СНІД, туберкульозу, інфекцій, які передаються статевим шляхом, також відобразилися на здоров'ї

чоловіків, включаючи його репродуктивну складову. Національна програма України „Репродуктивне здоров'я 2001–2005” фактично не передбачала окремих цільових заходів, спрямованих на наукове вивчення та розробку конкретних державних механізмів з охорони репродуктивного здоров'я чоловіків. За результатами соціологічних досліджень в Україні із 868 тисяч безплідних подружніх пар 40–50 % безплідні з причин безплідності чоловіків. Чоловіки становлять 60 % хворих на захворювання, які передаються статевим шляхом. Зокрема 6 з 10 ВІЛ-позитивних в Україні - чоловіки. Чоловіки частіше за жінок вдаються до фізичного насильства та здійснюють кримінальні злочини, що впливає як на психологічне так і на фізичне здоров'я, та скорочує тривалість життя, ведуть ризикований спосіб життя, який часто призводить до травм, каліцтва або загибелі, вживають спиртні напої та наркотики. Реформування української армії також тісно пов'язане із захистом прав чоловіків. Поза належною увагою залишаються проблеми самогубства у війську, застосування насильства (так звана «дідівщина»), що призводять до психічних, моральних та фізичних травм молодих чоловіків. Існує також проблема маргіналізації чоловіків внаслідок припинення їх професійної діяльності через обставини, що від них не залежать. В Україні до таких категорій чоловіків можна віднести військовослужбовців, звільнених в зв'язку з скороченням Збройних Сил України, шахтарів, які втратили роботу через закриття шахт та інші категорії. Наведені вище пріоритетні аспекти захисту прав чоловіків потребують урахування їх у діяльності органів влади, спрямованої на реалізацію політики рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, зокрема, щодо розробки і реалізації відповідних цільових програм.

У виступах учасники та учасниці парламентських слухань зазначали, що в Україні існує відчутний гендерний дисбаланс у процесі виховання дітей. Майже третина дітей в Україні виховується самотніми матерями, не відчуваючи турботи і присутності батька у своєму житті. Питома вага власне „батьківських” сімей – близько 1 %. Права батька опікуватись дитиною, гарантовані Конституцією, Сімейним кодексом України, на практиці часто порушуються. Так, 95–97 % дітей після розлучення батьків живуть із матір'ю. При цьому побажання батьків, котрі мають задекларовані рівні права, до уваги беруться досить рідко. Діти залишаються з батьком найчастіше лише тоді, коли матері самі від них відмовляються. Незалежно від типу сім'ї, для матерів та батьків складно поєднувати продуктивну працю з материнськими чи батьківськими обов'язками. Учасниці та учасники парламентських слухань вважають доцільним через державні програми підтримки, адаптації, підвищення кваліфікації, кредитування, надання пільг при прийомі на роботу для осіб, які перебували у відпустці по догляду за дитиною сприяти залученню обох батьків до виховання дитини та формуванню ефективних механізмів захисту професійних інтересів батьків та матерів, у яких є малолітні діти.

Ще однією важливою сферою, що потребує уваги та урахування гендерних підходів є освіта. Незважаючи на позитивний досвід впровадження гендерного компонента в науку та освіту, ще досить часто в системі освіти побутують стереотипи дискримінаційного характеру, які впливають на формування світогляду юнаків та дівчат. Донині школи вдаються до гендерної сегрегації, зокрема на курсах трудового навчання. Шкільні підручники практично з усіх дисциплін містять гендерні стереотипи, що призводить до узвичаєння практик гендерної дискримінації.

Окремої уваги заслуговує сфера інформації. Тиражування засобами масової інформації порнографії, сцен відвертого насильства над жінками, реклами, що містить дискримінаційні твердження призводить до негативних тенденцій у суспільстві. Усвідомлюючи цінність свободи слова, учасниці та учасники парламентських слухань наголосили, що держава має виробити демократичні механізми подолання дискримінації за ознакою статі в інформаційній сфері та впливу на формування гендерної культури.

Таким чином, учасниці та учасники парламентських слухань підтвердили, що в Україні є прояви гендерної дискримінації у відкритій чи прихованій формі, спрямованої на обмеження в правах та можливостях тієї чи іншої статі. Вони наголосили, що гендерна ситуація в країні потребує активізації гендерної політики, поглиблення гендерних перетворень, спрямованих на подолання гендерної нерівності у соціально-статевому розвитку українського суспільства, у відмінності становища жінок та чоловіків у різних галузях та регіонах, подолання гендерного розриву у всіх сферах життя, в усуненні розбіжностей у рівності статей перед законом, у доступі чоловіків і жінок до матеріальних, економічних, соціальних та інших ресурсів.

Учасники парламентських слухань рекомендують державним структурам відповідно до їхньої компетенції:

1. Верховній Раді України:

1) передбачити у новому Трудовому кодексі України положення щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків (реєстраційний №0913);

2) внести зміни до деяких законодавчих актів у зв'язку з прийняттям Закону України "Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків" (реєстраційний № 2598);

3) при формуванні складу делегацій на міжнародні заходи враховувати гендерний чинник.

2. Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини:

1) здійснювати контроль за дотриманням рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

3. Кабінету Міністрів України:

1) під час розробки проектів законів про Державний бюджет України на 2008 рік та наступні роки в установленому порядку передбачати виділення

коштів на фінансування заходів щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків;

2) ініціювати зміни до чинного законодавства України відповідно до результатів гендерно-правової експертизи чинного законодавства України;

3) вивчити гендерні аспекти міграції за кордон населення України та розробити пропозиції щодо демографічної стабільності та попередження еміграції;

4) розробити механізм економічного стимулювання роботодавців на досягнення збалансованого співвідношення жінок і чоловіків у всіх сферах трудової діяльності;

5) дотримуватись принципу забезпечення гендерної рівності при призначенні, формуванні кадрового резерву на заміщення посад державних службовців, а також просування їх по службі із забезпеченням рівних прав та можливостей жінок і чоловіків;

6) спрямувати діяльність відповідних органів виконавчої влади на виконання заходів, щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, зокрема

Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту:

- сприяти розробці державних цільових програм та регіональних програм щодо забезпечення рівних прав і можливостей чоловіків і жінок у різних сферах життя суспільства;

- проводити моніторинг виконання заходів Державної програми з утвердження гендерної рівності в українському суспільстві на період до 2010 року затвердженої Постановою Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2006 р. № 1834;

- узагальнювати позитивний досвід впровадження гендерної політики центральними та місцевими органами виконавчої влади та поширювати його в регіонах;

- забезпечити розгляд звернень громадян з питань дискримінації за ознакою статі та узагальнення порушених у них проблем;

- залучати громадські організації до реалізації гендерної політики; проводити навчання працівників центральних та місцевих органів виконавчої влади з питань гендерної рівності;

організувати проведення у засобах масової інформації інформаційної кампанії, спрямованої на попередження ризикованої поведінки чоловіків, залучення їх до збереження здоров'я та на формування здорового та безпечного способу життя;

Міністерству охорони здоров'я України:

- забезпечити реалізацію положень Державної програми „Репродуктивне здоров'я нації” на період до 2015 року, затвердженою Постановою Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2006 р. № 1849;

- сприяти створенню Центрів репродуктивного здоров'я чоловіків та жінок в Автономній республіці Крим та у всіх областях України;

- провести дослідження щодо чинників, які негативно впливають на репродуктивне здоров'я чоловіків; забезпечити урахування гендерної складової у програмах профілактики ВІЛ та інших хвороб, що передаються статевим шляхом, зокрема, програмах для ВІЛ позитивних вагітних жінок та для ув'язнених;

Міністерству культури і туризму України:

- з метою сприяння формуванню гендерної культури в Україні підтримати (ініціювати) створення національних документальних та художніх фільмів, проведення мистецьких конкурсів та виставок, присвячених питанням забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, формуванню відповідального ставлення до материнства та батьківства, профілактиці ризикованого способу життя чоловіків, підвищенню соціального статусу жінок;

Міністерству закордонних справ України:

- інформувати українське суспільство про діяльність міжнародних організацій, спрямовану на утвердження гендерної рівності;

- сприяти вивченню міжнародного досвіду у сфері прийняття гендерного законодавства та впровадження його в життя;

Міністерству юстиції України:

- розробити заходи, спрямовані на зростання правової культури населення щодо гендерної рівності;

- забезпечувати проведення гендерно-правової експертизи проектів нормативно-правових актів;

Міністерству освіти і науки України:

- забезпечити проведення експертизи навчальних програм, підручників та навчальних посібників для навчальних закладів щодо відповідності принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків; збільшити обсяг видань, зокрема, наукових з питань гендерної рівності;

- включити до навчальних програм вищих навчальних закладів, курсів перепідготовки кадрів дисципліни з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків;

- розпочати підготовку фахівців для здійснення гендерного аналізу в соціально-економічній сфері.

Міністерству праці та соціальної політики України:

- сприяти включенню до генеральної, регіональних, галузевих угод та колективних договорів положень, що забезпечують рівні права та можливості жінок і чоловіків;

Державному комітету статистики України:

- забезпечити збір, опрацювання, аналіз, збереження, захист та використання статистичних даних щодо показників становища жінок та чоловіків у всіх сферах життя суспільства, групуючи їх за статями, зокрема за показниками рівня доходів, розподілу бюджетних коштів, участі у прийнятті політичних рішень, доступу до охорони здоров'я, освіти, культури, житла, транспорту, побутового обслуговування, дотримання прав і свобод;

Державному комітету телебачення і радіомовлення України:

- розробити систему ефективних засобів щодо залучення мас-медіа до висвітлення гендерної проблематики;

- створити, забезпечити показ та трансляцію на умовах державного замовлення тематичних теле- і радіопередач щодо рівних прав та можливостей жінок і чоловіків;

- забезпечити поширення соціальної реклами, спрямованої на реалізацію рівних прав та рівних можливостей жінок і чоловіків;

- здійснювати моніторинг щодо відповідності змісту телерадіопрограм Закону України „Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків”.

Раді міністрів Автономної республіки Крим, обласним, Київській та Севастопольській міським державним адміністраціям –

- розробити та прийняти програми впровадження гендерної рівності і забезпечити їх виконання;

- посилити співробітництво з громадськими організаціями, що опікуються питаннями гендерної рівності та сприяти їх діяльності.

**ПОСТАНОВА
КАБІНЕТУ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ
від 27 грудня 2006 р. N 1834**

**Про затвердження Державної програми з утвердження
гендерної рівності в українському суспільстві на період
до 2010 року**

Кабінет Міністрів України постановляє:

1. Затвердити Державну програму з утвердження гендерної рівності в українському суспільстві на період до 2010 року (далі - Програма), що додається.

2. Міністерству у справах сім'ї, молоді та спорту, іншим зацікавленим центральним органам виконавчої влади щороку передбачати кошти для виконання Програми в межах видатків, що визначаються їм під час складання проекту Державного бюджету України на відповідний рік, та здійснювати заходи щодо залучення позабюджетних коштів на зазначену мету.

3. Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласним, Київській та Севастопольській міським державним адміністраціям розробити і затвердити в місячний строк регіональні програми з утвердження гендерної рівності в українському суспільстві на період до 2010 року та забезпечити їх виконання.

4. Міністерствам, іншим центральним органам виконавчої влади, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласним, Київській та Севастопольській міським державним адміністраціям надсилати раз на півроку до 20 числа місяця, що настає за звітним періодом, Міністерству у справах сім'ї, молоді та спорту інформацію про хід виконання Програми для її узагальнення та подання річного звіту до 20 березня Кабінетові Міністрів України.

Прем'єр-міністр України В. Янукович

ДЕРЖАВНА ПРОГРАМА з утвердження гендерної рівності в українському суспільстві на період до 2010 року

Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від
27 грудня 2006 р. № 1834

Загальна частина

Досягнення рівності між жінками і чоловіками є однією з передумов забезпечення стабільного розвитку українського суспільства на засадах демократії.

Україна підписала міжнародні документи, в яких визнається гендерна дискримінація, і взяла зобов'язання щодо її подолання.

Дискримінація за ознакою статі спостерігається в усіх сферах життя українського суспільства. В органах законодавчої влади жінки становлять 8,5 відсотка, серед голів обласних державних адміністрацій лише три жінки, у великому промисловому бізнесі жінки обіймають лише два відсотки посад, серед власників середнього і малого бізнесу - 20 відсотків. Заробітна плата жінок майже на третину менша, ніж чоловіків, безробітних жінок значно більше, ніж безробітних чоловіків, пенсія жінок, за прогнозом, через 20–30 років становитиме у середньому 40–45 відсотків пенсії чоловіків. Жінка працює фактично на 4–6 годин більше, ніж чоловік. Праця у домашньому господарстві не враховується як продуктивна.

Разом із тим у країні дуже загострилися проблеми чоловіків. Чоловіче безробіття зростає швидшими темпами, ніж жіноче. Чоловіки йдуть на пенсію на п'ять років пізніше, ніж жінки, хоча тривалість їх життя на 12 років менша. Такі хвороби, як туберкульоз, алкоголізм, наркоманія, і таке явище, як суїцид, панують переважно в чоловічому середовищі. Надзвичайно гострою є проблема збереження репродуктивного здоров'я чоловіків.

Для виконання Закону України „Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків”, досягнення цілей розвитку, проголошених Декларацією тисячоліття ООН, необхідно здійснити комплекс заходів для розв'язання гендерних проблем в усіх сферах життєдіяльності суспільства.

Мета та основні завдання Програми

Метою Програми є утвердження рівних прав жінок і чоловіків та рівних можливостей для їх реалізації як основного права людини.

Основними завданнями Програми є:

формування та реалізація державної політики у сфері забезпечення гендерної рівності;

створення відповідної нормативно-правової бази;

приведення галузевих нормативно-правових актів у відповідність із Законом України „Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків”;

адаптація законодавства України до законодавства ЄС у сфері забезпечення гендерної рівності;

удосконалення механізму здійснення гендерно-правової експертизи чинного законодавства та проектів нормативно-правових актів;

створення інституційного механізму забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків;

впровадження гендерних підходів у діяльність органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування;

підготовка та опублікування державної доповіді про виконання в Україні Конвенції ООН „Про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок”, щорічної державної доповіді щодо утвердження гендерної рівності в Україні;

забезпечення співпраці центральних та місцевих органів виконавчої влади у вивченні гендерних питань з науково-дослідними установами Національної академії наук, залучення до проведення наукових та експертних досліджень громадських організацій та міжнародних агентств;

підтримка громадських ініціатив, спрямованих на формування гендерної культури;

подолання усталених стереотипів щодо ролі та місця жінок у суспільстві;

залучення до підготовки рішень органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування з питань гендерної рівності вітчизняних та міжнародних громадських організацій;

організація громадського обговорення проектів нормативно-правових актів і програм, спрямованих на забезпечення гендерної рівності;

проведення конференцій, засідань за круглим столом, навчальних семінарів, інших масових заходів;

проведення інформаційно-просвітницької роботи з питань ліквідації всіх форм дискримінації за ознакою статі, подолання стереотипів щодо ролі жінок і чоловіків у сім'ї та суспільстві, утвердження духовних цінностей, формування відповідального материнства і батьківства, забезпечення гендерного паритету в духовній сфері;

забезпечення включення гендерної складової до програм соціально-економічного розвитку регіонів та галузей, а також дотримання гендерної рівності під час вирішення кадрових питань у центральних та місцевих органах виконавчої влади;

проведення моніторингу з дотримання засобами масової інформації вимог із забезпечення рівноправності статей під час розміщення рекламних оголошень стосовно працевлаштування, публікації матеріалів щодо ситуації на ринку праці, а також висвітлення ролі жінок і чоловіків у всіх сферах життєдіяльності.

Для виконання Програми необхідно здійснити заходи згідно з додатком.

Очікувані результати

Виконання Програми дасть змогу:

стабілізувати соціальне становище в державі та забезпечити злагоду в суспільстві;

підвищити рівень та якість життя жінок і чоловіків;

забезпечити рівність прав та можливостей жінок і чоловіків у працевлаштуванні, просуванні по службі, підвищенні кваліфікації та перепідготовці, провадженні підприємницької діяльності, поєднанні трудової діяльності з виконанням сімейних обов'язків;

продовжити процес формування державної політики у сфері забезпечення гендерної рівності;

підвищити рівень соціально-правового захисту жінок і чоловіків;

розробити ефективний механізм забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків як на державному, так і на місцевому рівні;

забезпечити розвиток паритетної демократії в Україні;

спрямувати зусилля центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, громадськості на підвищення ефективності проведення державної політики у сфері забезпечення гендерної рівності.

ПЛАН
заходів щодо утвердження ґендерної рівності в українському суспільстві на період до 2010 року

1. Подання пропозицій і складення плану проведення ґендерно-правової експертизи актів законодавства на відповідний рік.

Мін'юст, інші центральні та місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування за участю громадських організацій. До 1 грудня року, що передує планованому.

2. Приведення галузевих нормативно-правових актів у відповідність із Законом України „Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків”.

Центральні органи виконавчої влади. 2007–2008 роки.

3. Розроблення проекту Закону України „Про внесення змін до Закону України „Про попередження насильства в сім'ї”.

Мінсім'ямолодьспорт, Мін'юст, МВС. 2007–2008 роки.

4. Вивчення питання та у разі потреби підготовка проекту закону про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України щодо встановлення відповідальності за порушення законодавства про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

Мін'юст, Мінсім'ямолодьспорт. 2007 рік.

5. Здійснення заходів з приведення законодавства України у відповідність з міжнародними нормами та стандартами у сфері забезпечення ґендерної рівності.

Мінсім'ямолодьспорт, Мін'юст, МЗС. 2007–2009 роки.

6. Ініціювання утворення при Кабінеті Міністрів України Міжвідомчої ґендерної ради.

Мінсім'ямолодьспорт. Грудень 2006 р. –2007 рік.

7. Утворення при центральних та місцевих органах виконавчої влади консультативно-дорадчих органів, експертних робочих груп з ґендерних питань за участю науковців і представників громадських організацій.

Мінсім'ямолодьспорт, інші центральні та місцеві органи виконавчої влади. 2007 рік.

8. Підготовка державної доповіді про виконання в Україні Конвенції ООН „Про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок”.

Мінсім'ямолодьспорт, МЗС, інші центральні та місцеві органи виконавчої влади. Грудень 2006 р. і 2010 рік.

9. Забезпечення підготовки та публікації щорічної державної доповіді щодо утвердження ґендерної рівності в Україні.

Мінсім'ямолодьспорт, інші центральні та місцеві органи виконавчої влади. 2008–2010 роки.

10. Розгляд на сесіях органів місцевого самоврядування, колегіях місцевих держадміністрацій питання щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків та впровадження гендерних підходів у діяльність зазначених органів.

Мінсім'ямолодьспорт, місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування. 2007–2010 роки.

11. Вивчення питання та підготовка у разі потреби пропозицій щодо внесення змін до виборчого законодавства і Закону України „Про політичні партії в Україні” стосовно впровадження гендерних квот як тимчасових спеціальних заходів з утвердження рівності прав жінок і чоловіків.

Мінсім'ямолодьспорт, Мін'юст, інші центральні органи виконавчої влади. 2007 рік.

12. Вивчення питання та у разі потреби підготовка проекту закону про внесення змін до Законів України „Про Центральну виборчу комісію”, „Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів”, і „Про вибори народних депутатів України” щодо паритетного представництва жінок і чоловіків у складі Центральної, територіальних і дільничних виборчих комісій та комісій з референдуму.

Мінсім'ямолодьспорт, Мін'юст. 2007–2008 роки.

13. Проведення гендерного аналізу кадрового складу центральних та місцевих органів виконавчої влади, а також працівників галузей.

Головдержслужба, Мінсім'ямолодьспорт, центральні та місцеві органи виконавчої влади. 2007–2010 роки.

14. Врахування під час формування кадрового резерву та затвердження на керівні посади в органах виконавчої влади показника пропорційно збалансованого представництва кандидатур кожної статі.

Головдержслужба, Мінсім'ямолодьспорт, центральні та місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування. Грудень 2006 р. – 2010 рік.

15. Забезпечення стажування осіб, що перебувають у резерві на керівні посади в центральних та місцевих органах виконавчої влади, з дотриманням вимог гендерної рівності.

Головдержслужба, Мінсім'ямолодьспорт, центральні та місцеві органи виконавчої влади. 2007–2010 роки.

16. Проведення аналізу рівня доходів жінок і чоловіків у різних галузях відповідно до цілей розвитку, проголошених Декларацією тисячоліття ООН.

Мінпраці, Держкомстат, центральні та місцеві органи виконавчої влади. 2007–2010 роки.

17. Здійснення заходів, спрямованих на формування свідомого ставлення суспільства до забезпечення гендерної рівності в галузі охорони

праці та промислової безпеки. Вжиття необхідних заходів до створення безпечних для життя і здоров'я умов праці.

Держгірпромнагляд, центральні та місцеві органи виконавчої влади за участю об'єднань роботодавців та профспілок. 2007–2010 роки.

18. Сприяння включенню до Генеральної угоди між Кабінетом Міністрів України, всеукраїнськими об'єднаннями організацій роботодавців і підприємців та всеукраїнськими профспілками і профоб'єднаннями, регіональних і галузевих угод, колективних договорів положень, що забезпечують рівні права та можливості жінок і чоловіків.

Мінпраці, центральні та місцеві органи виконавчої влади за участю об'єднань роботодавців і профспілок. 2007–2010 роки.

19. Проведення експертизи навчальних програм, підручників та навчально-методичних посібників для загальноосвітніх і вищих навчальних закладів щодо їх відповідності принципам забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

МОН, Національна академія наук, МВС. 2007–2010 роки.

20. Забезпечення включення до навчальних програм вищих навчальних закладів, курсів підвищення кваліфікації і підготовки кадрів дисципліни з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

МОН, Національна академія наук за участю громадських організацій. 2007–2008 роки.

21. Здійснення підготовки та перепідготовки кадрів для забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у всіх сферах життєдіяльності суспільства шляхом проведення спеціальних курсів і занять.

МОН, Мінсім'ямолодьспорт, Національна академія наук. 2007–2010 роки.

22. Розроблення для різних верств населення спеціальних просвітницьких програм з подолання гендерних стереотипів і формування гендерної культури.

Мінсім'ямолодьспорт, МОН, Національна академія наук за участю громадських організацій. 2007–2009 роки.

23. Проведення навчання з питань гендерної рівності для різних категорій державних службовців.

Головдержслужба, Мінсім'ямолодьспорт за участю вітчизняних та міжнародних громадських організацій. 2007–2010 роки.

24. Проведення конкурсу наукових робіт з гендерної проблематики серед учнів 10–11 класів, студентів і аспірантів та підсумкової конференції.

Мінсім'ямолодьспорт, інші центральні та місцеві органи виконавчої влади за участю вітчизняних та міжнародних громадських організацій. 2007 рік.

25. Підготовка та розповсюдження разом із засобами масової інформації циклів теле- і радіопередач з питань утвердження паритетних відносин, подолання гендерних стереотипів щодо ролі чоловіків і жінок у сім'ї та суспільстві, утвердження духовних цінностей, патріотичного та

духовного виховання населення, формування відповідального материнства і батьківства, забезпечення гендерної рівності в духовній сфері.

Держкомтелерадіо, Національна телекомпанія, Національна радіокомпанія, Мін'юст за участю релігійних, вітчизняних та міжнародних громадських організацій. 2007–2010 роки.

26. Вирішення питання щодо надання можливостей для виступу фахівців центральних і місцевих органів виконавчої влади з питань гендерної рівності у засобах масової інформації.

Держкомтелерадіо, Мінсім'ямолодьспорт, інші центральні та місцеві органи виконавчої влади. 2007–2010 роки.

27. Надання всебічного сприяння релігійним організаціям у реалізації добродійних проектів.

Державний комітет у справах національностей та релігій, інші центральні та місцеві органи виконавчої влади. 2007–2010 роки.

28. Проведення у закладах культури культурно-мистецьких акцій, читачьких на науково-практичних конференцій, спрямованих на піднесення ролі жінки та утвердження гендерної культури у суспільстві.

МКТ, Мінсім'ямолодьспорт, місцеві органи виконавчої влади за участю громадських організацій. 2007–2010 роки.

29. Організація виставки образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва „Жінки України – митці”.

МКТ, Мінсім'ямолодьспорт, місцеві органи виконавчої влади за участю громадських організацій. 2007–2010 роки.

30. Вивчення питання щодо започаткування видання всеукраїнського журналу з питань гендерної рівності.

Мінсім'ямолодьспорт за участю вітчизняних і міжнародних громадських організацій. 2007 рік.

31. Ініціювання внесення до тематичного плану випуску пам'ятних та ювілейних монет України виготовлення монет, присвячених пам'яті Алчевської Х.Д., Латиніної Л.С., Литвиненко-Вольгемут М.І., Ужвій Н.М.

Мінсім'ямолодьспорт. 2007–2010 роки.

32. Проведення семінарів, тренінгів, засідань за круглим столом за участю викладачів вищих навчальних закладів МВС для дільничних інспекторів міліції та слухачів (курсантів) училищ початкової підготовки працівників міліції з питань запобігання насильству щодо жінок і чоловіків.

МВС, Мінсім'ямолодьспорт, МОЗ, МОН, місцеві органи виконавчої влади за участю науковців, релігійних, вітчизняних і міжнародних громадських організацій. 2007–2010 роки.

33. Забезпечення продовження роботи телефонної „гарячої лінії” та мережі телефонів довіри з питань подолання насильства щодо жінок і чоловіків.

МВС, Мінсім'ямолодьспорт, місцеві органи виконавчої влади за участю засобів масової інформації, релігійних, вітчизняних і міжнародних громадських організацій. 2007–2010 роки.

34. Проведення інформаційно-просвітницьких та освітніх заходів з питань протидії насильству щодо жінок і чоловіків.

МВС, Мінсім'ямолодьспорт, місцеві органи виконавчої влади за участю засобів масової інформації, релігійних, вітчизняних і міжнародних громадських організацій. Грудень 2006 р. – 2010 рік.

35. Удосконалення методики розслідування злочинів, пов'язаних із насильством у сім'ї, а також методики навчання працівників органів внутрішніх справ.

МВС. 2007–2008 роки.

36. Підготовка, видання та розповсюдження буклетів, плакатів та іншої літератури, а також відеороликів, спрямованих проти насильства і гендерної дискримінації.

Мінсім'ямолодьспорт, МВС, інші центральні та місцеві органи виконавчої влади за участю засобів масової інформації, релігійних, вітчизняних і міжнародних громадських організацій. 2007–2010 роки.

37. Забезпечення впровадження гендерного компонента в усі міжнародні проекти і програми, які реалізуються в Україні на національному та регіональному рівні за підтримки міжнародних організацій і фондів.

Мінсім'ямолодьспорт, Мінекономіки, інші центральні та місцеві органи виконавчої влади. 2007–2010 роки.

38. Включення до планів міжнародного співробітництва центральних органів виконавчої влади заходів щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, зокрема у сфері оборони, у рамках обміну досвідом з країнами, які мають значні здобутки у цій сфері.

Міноборони, інші центральні органи виконавчої влади. 2007–2010 роки.

39. Забезпечення паритетного представництва жінок і чоловіків у міжнародних делегаціях.

МЗС, інші центральні та місцеві органи виконавчої влади. 2007–2010 роки.

40. Дотримання принципу гендерної рівності під час формування штату посольств, консульств та інших представництв України за кордоном.

МЗС. 2007–2010 роки.

41. Забезпечення участі України у заходах з питань гендерної рівності, що проводяться під егідою Ради Європи, ООН, ОБСЄ та інших міжнародних організацій.

Мінсім'ямолодьспорт, МЗС. 2007–2010 роки.

42. Проведення відповідно до рекомендацій шостої Європейської конференції міністрів з питань рівноправ'я Міжнародної конференції з питань гендерної рівності.

Мінсім'ямолодьспорт, МЗС. 2007 рік.

43. Вивчення можливості проведення в Україні міжнародних заходів і форумів з питань стратегічних напрямів гендерного розвитку.

Мінсім'ямолодьспорт, МЗС. 2007–2010 роки.

44. Забезпечення перекладу українською мовою міжнародно-правових документів, які визначають міжнародні стандарти у сфері гендерної рівності.

Мін'юст, МЗС. 2007–2010 роки.

45. Проведення аналізу міжнародно-правових документів з питань гендерної рівності та забезпечення підготовки пропозицій щодо доцільності приєднання України до них.

Мінсім'ямолодьспорт, Мін'юст, МЗС, Мінпраці, інші центральні органи виконавчої влади, Національна академія наук. 2007–2010 роки.

46. Визначення кількісних та якісних показників оцінки стану утвердження гендерної рівності.

Мінсім'ямолодьспорт, Мін'юст, Держкомстат, Національна академія наук. 2007 рік.

47. Проведення моніторингу виконання Державної програми з утвердження гендерної рівності в українському суспільстві на період до 2010 року за всіма напрямками, в усіх галузях і сферах життєдіяльності суспільства, а також у розрізі регіонів.

Мінсім'ямолодьспорт, інші центральні та місцеві органи виконавчої влади, Національна академія наук. 2007–2010 роки.

48. Сприяння висвітленню у засобах масової інформації ходу виконання Державної програми з утвердження гендерної рівності в українському суспільстві на період до 2010 року.

Держкомтелерадіо, інші центральні та місцеві органи виконавчої влади. 2007–2010 роки.

49. Проведення моніторингу дотримання засобами масової інформації вимог із забезпечення рівноправності статей під час розміщення рекламних оголошень стосовно працевлаштування, публікації матеріалів щодо ситуації на ринку праці, а також висвітлення ролі жінок і чоловіків у всіх сферах життєдіяльності.

Держкомтелерадіо, Держспоживстандарт, Мінпраці. 2007–2010 роки.

50. Продовження підготовки і видання статистичного збірника „Жінки і чоловіки в Україні”.

Держкомстат. Один раз на два роки починаючи з 2007 року.

51. Проведення моніторингу стану впровадження гендерної складової до програм соціально-економічного розвитку регіонів і галузей.

Мінсім'ямолодьспорт, інші центральні та місцеві органи виконавчої влади. 2007–2010 роки.

52. Забезпечення проведення перевірки виконання Закону України „Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків” держадміністраціями, зокрема Львівською та Харківською обласними – у грудні 2006 року; Одеською, Донецькою, Івано-Франківською, Тернопільською та Чернігівською обласними – у 2007; Кіровоградською, Волинською, Херсонською обласними, Київською та Севастопольською міськими – у 2008; Дніпропетровською, Сумською, Хмельницькою, Рівненською та Миколаївською обласними – у 2009; Вінницькою, Житомирською, Запорізькою, Луганською та Чернівецькою обласними – у 2010 році.

Мінсім'ямолодьспорт.

**Рішення Черкаської обласної ради № 10–10/V від
27.04.2007 р.**

**Про затвердження обласної програми з утвердження
ґендерної рівності на період до 2010 року**

Відповідно до частини першої пункту 16 статті 43 Закону України „Про місцеве самоврядування в Україні”, постанови Кабінету Міністрів України від 27.12.2006 № 1834 „Про затвердження Державної програми з утвердження ґендерної рівності в українському суспільстві на період до 2010 року” та з метою утвердження рівних прав жінок і чоловіків та рівних можливостей для їх реалізації як основного права людини, обласна рада:

ВИРІШИЛА:

1. Затвердити обласну програму з утвердження ґендерної рівності на період до 2010 року (далі - Програма), додається.
2. Рекомендувати районним державним адміністраціям, виконкомам міських рад міст обласного значення, іншим виконавцям: забезпечити виконання заходів Програми; при формуванні відповідних бюджетів передбачити кошти на реалізацію зазначеної програми в межах коштів по відповідних галузях.
3. Контроль за виконанням цього рішення покласти на постійну комісію обласної ради з питань освіти, науки, культури, духовності, молодіжної політики та спорту.

Голова обласної ради В.А. Гресь

ОБЛАСНА ПРОГРАМА з утвердження ґендерної рівності на період до 2010 року

Додаток
до рішення обласної ради
від 27.04.2007 № 10–10/V

1. Загальна частина

Досягнення ґендерної рівності являється фактором сталого розвитку суспільства. В області вже здійснені перші кроки щодо ґендерних новотворень:

затверджено план заходів із вдосконалення роботи місцевих органів виконавчої влади щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків в області;

проведено ґендерний аналіз складу місцевих рад та органів місцевого самоврядування області;

організовано ряд конференцій, семінарів, випущено та розповсюджено буклети, посібники тощо.

Однак дискримінація за ознакою статі продовжує мати місце в усіх сферах нашого життя.

Серед керівників структурних підрозділів облдержадміністрації, територіальних органів міністерств та інших центральних органів виконавчої влади – 20 відсотків жінок, голів районних державних адміністрацій – лише 1 жінка, немає жодної жінки, що обіймає посаду міського голови.

Жінка обмежена у сферах зайнятості – велика кількість жінок працює неповний робочий день або за тимчасовими контрактами, що зменшує їх економічні можливості. Значно знизилась дітородна функція та зросли жіночі захворювання. Крім того, жінки найбільше потерпають від усіх видів насильства, серед яких домашнє насильство, сексуальні домагання та сексуальна експлуатація, торгівля жінками тощо.

Становище чоловіків в області також ускладнене певними проблемами. Чоловіче безробіття зростає швидшими темпами, ніж жіноче. Такі хвороби, як туберкульоз, алкоголізм, наркоманія і таке явище, як суїцид, панують переважно в чоловічому середовищі. Розпад сімей, пов'язаний із збільшенням кількості випадків аморальної поведінки серед чоловіків, ускладнюється тим, що 57 відсотків чоловіків одразу після розлучення перестають піклуватися про своїх дітей.

Все це, а також інші подібні явища, є результатом дисгармонії, дисбалансу, невпорядкованості відносин між чоловіком та жінкою в умовах

кардинальних змін в системі економічної, політичної, ідеологічної, культурної трансформації українського суспільства. Рівень розвиненості і добробуту держав перебуває у прямій залежності від того, наскільки жінка рівна з чоловіком. Найбільш розвинені країни довели, що залучення жіночого ресурсу стає поштовхом в економічному та соціальному розвитку, забезпечує зростання рівня життя людей.

Тому впровадження гендерних підходів є питанням не лише соціальної справедливості, а й необхідною умовою рівноправного та стабільного людського розвитку за допомогою використання найбільш ефективних і результативних засобів.

Мета та основні завдання програми

Метою програми є утвердження рівних прав жінок і чоловіків та рівних можливостей для їх реалізації як основного права людини. Стимулювання зростання зацікавленості до усунення гендерних невідповідностей. Ліквідація всіх форм дискримінації за ознакою статі і розширення можливостей реалізації жінками і чоловіками свого ресурсного потенціалу.

Основними завданнями Програми є:

реалізація державної політики у сфері забезпечення гендерної рівності;

впровадження гендерних підходів у діяльність органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування;

підготовка матеріалів до державної доповіді про виконання в Україні Конвенції ООН „Про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок”, щорічної державної доповіді щодо утвердження гендерної рівності в Україні;

підтримка громадських ініціатив, спрямованих на формування гендерної культури, подолання усталених стереотипів щодо ролі та місця жінки у суспільстві;

проведення тематичних конференцій, засідань, семінарів, тренінгів, масових заходів;

проведення інформаційно-просвітницької роботи з питань ліквідації всіх форм дискримінації за ознакою статі, подолання стереотипів щодо ролі жінок і чоловіків у сім'ї та суспільстві, утвердження духовних цінностей, формування відповідального материнства і батьківства, забезпечення гендерного паритету в духовній сфері;

створення гендерного портрета області.

Для виконання Програми необхідно здійснити заходи щодо утвердження гендерної рівності в області на період до 2010 року (далі - Заходи, додаються).

Очікувані результати

Виконання Програми дасть змогу:

покращити соціально-економічне становище жителів області з урахуванням гендерних особливостей;

підвищити рівень та якість життя жінок і чоловіків;

забезпечити рівність прав та можливостей жінок і чоловіків у працевлаштуванні, просуванні по службі, підвищенні кваліфікації та перепідготовці, провадженні підприємницької діяльності, поєднанні трудової діяльності з виконанням сімейних обов'язків;

продовжити процес формування державної політики у сфері забезпечення гендерної рівності;

підвищити рівень соціально-правового захисту жінок і чоловіків.

//. Фінансове забезпечення

Витрати на реалізацію заходів Програми здійснюватимуться за рахунок коштів, передбачених у місцевих бюджетах по відповідних галузях, та з інших джерел, не заборонених чинним законодавством.

///. Механізм реалізації програми та контроль за її виконанням

Забезпечення виконання завдань програми передбачається шляхом поетапного та якісного виконання заходів усіма виконавцями, підвищення ефективності взаємодії діяльності місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, громадських організацій з питань утвердження рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

Додаток до програми

1. Забезпечити виконання плану заходів із вдосконалення роботи місцевих органів виконавчої влади щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків в області.

Управління у справах молоді та спорту, культури і туризму. Головні управління освіти і науки, охорони здоров'я та медицини катастроф, економіки, з питань внутрішньої політики облдержадміністрації, обласне головне управління юстиції, головне управління статистики в області, обласний центр зайнятості, обласна державна телерадіокомпанія. Редакція обласної газети „Нова Доба”, райдержадміністрації, виконкоми міських рад міст обласного значення (далі - міськвиконкоми). 2007 рік.

2. Розглядати на засіданнях координаційної ради з питань сімейної та гендерної політики питання щодо утвердження гендерної рівності, забезпечення рівних прав і можливостей чоловіків та жінок.

Управління у справах молоді та спорту облдержадміністрації, райдержадміністрації, міськвиконкоми. 2007–2010 роки.

3. Підготувати матеріали до державної доповіді про виконання в Україні Конвенції ООН „Про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок”. Управління у справах молоді та спорту, культури і туризму облдержадміністрації, головні управління економіки, праці та соціального захисту населення, освіти і науки облдержадміністрації, Головне

управління статистики в області, обласний центр зайнятості, управління Міністерства внутрішніх справ України в області, обласне головне управління юстиції, райдержадміністрації, міськвиконкоми. 2007–2010 роки.

4. Забезпечити надання матеріалів до щорічної державної доповіді щодо утвердження гендерної рівності в Україні. Управління у справах молоді та спорту, культури і туризму облдержадміністрації, відділ кадрової роботи апарату облдержадміністрації, головні управління економіки, праці та соціального захисту населення, освіти і науки облдержадміністрації, обласне управління юстиції. Головне управління статистики в області, райдержадміністрації, міськвиконкоми, спільно з громадськими організаціями. 2008–2010 роки.

5. Ініціювати розгляд на колегіях облдержадміністрації, райдержадміністрацій, сесіях міських рад міст обласного значення питання щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків та впровадження гендерних підходів у діяльність зазначених органів. Управління у справах молоді та спорту облдержадміністрації, райдержадміністрації, міськвиконкоми. 2007–2010 роки.

6. Проводити гендерний аналіз кадрового складу органів виконавчої влади та працівників галузей. Управління державної служби Головного управління державної служби України в області, відділ кадрової роботи апарату облдержадміністрації, управління у справах молоді та спорту облдержадміністрації, райдержадміністрації, міськвиконкоми. 2007–2010 роки.

7. Враховувати під час формування кадрового резерву та затвердження на керівні посади в органах виконавчої влади показник пропорційно збалансованого представництва кандидатур кожної статі. Відділ кадрової роботи апарату облдержадміністрації, структурні підрозділи облдержадміністрації, райдержадміністрації, міськвиконкоми. 2007–2010 роки.

8. Забезпечити стажування осіб, що перебувають у резерві на керівні посади в місцевих органах виконавчої влади, з дотриманням вимог гендерної рівності.

Відділ кадрової роботи апарату облдержадміністрації. Структурні підрозділи облдержадміністрації, райдержадміністрації, міськвиконкоми. 2007–2010 роки.

9. Провести аналіз рівня доходів жінок і чоловіків у різних галузях.

Головне управління праці та соціального захисту населення облдержадміністрації. Головне управління статистики в області, райдержадміністрації, міськвиконкоми.

2007–2010 роки.

10. Розробити гендерний портрет області.

Управління у справах молоді та спорту, культури і туризму облдержадміністрації, відділ кадрової роботи апарату облдержадміністрації, головні управління економіки, праці та соціального захисту населення, освіти і науки облдержадміністрації, обласне управління юстиції, Головне управління статистики в області, райдержадміністрації, міськвиконкоми, спільно з громадськими організаціями. 2007–2008 роки.

11. Здійснити заходи, спрямовані на формування свідомого ставлення суспільства до забезпечення гендерної рівності в галузі охорони праці та промислової безпеки, щодо створення безпечних для життя і здоров'я умов праці. Територіальне управління Державного департаменту промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду по області, Федерація профспілок області (за згодою), райдержадміністрації, міськвиконкоми. 2007–2010 роки.

12. Брати участь у виставці образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва „Жінки України – митці”. Управління культури і туризму, у справах молоді та спорту облдержадміністрації, Головне управління освіти і науки облдержадміністрації, райдержадміністрації, міськвиконкоми, спільно з громадськими організаціями. 2007–2010 роки.

13. Проводити заняття школи пізнання „Гармонія”, інші заходи в обласній бібліотеці для юнацтва ім. В. Симоненка з метою сприяння гендерній освіті молоді.

Управління культури і туризму, у справах молоді та спорту облдержадміністрації, обласне управління юстиції. 2007–2010 роки.

14. Забезпечувати професійне навчання, перепідготовку та підвищення кваліфікації безробітних жінок за професіями та спеціальностями, які користуються підвищеним попитом на ринку праці та сприяють самозайнятості і підприємництву, з наступним наданням одноразової допомоги по безробіттю для організації підприємницької діяльності.

Обласний центр зайнятості. 2007–2010 роки.

15. Залучати в установленому порядку жінок до оплачуваних громадських робіт з метою забезпечення тимчасової зайнятості. Обласний центр зайнятості, райдержадміністрації, міськвиконкоми. 2007–2010 роки.

16. Забезпечити проведення правовиховної роботи, інформаційно-просвітницьких та освітніх заходів з учнівською молоддю в навчальних закладах із питань протидії насильству щодо жінок і чоловіків. Головне управління освіти і науки облдержадміністрації. Управління у справах молоді та спорту облдержадміністрації. управління Міністерства внутрішніх

справ України в області, обласне управління юстиції, райдержадміністрації, міськвиконкоми, спільно з громадськими організаціями. 2007–2010 роки.

17. Видавати та розповсюджувати буклети, плакати та іншу літературу, відеоролики, спрямовані проти насильства і гендерної дискримінації.

Управління у справах молоді та спорту облдержадміністрації, управління Міністерства внутрішніх справ України в області, обласне головне управління юстиції, райдержадміністрації, міськвиконкоми, спільно з громадськими організаціями.

2007–2010 роки.

18. Забезпечити проведення заходів з нагоди Міжнародного Дня сім'ї, Дня захисту дітей, Дня матері, обласної акції „16 днів проти гендерного насильства”, конференцій, семінарів, тренінгів з питань утвердження гендерної рівності. Управління у справах молоді та спорту, культури і туризму. Головне управління освіти і науки облдержадміністрації. служба у справах неповнолітніх облдержадміністрації. управління Міністерства внутрішніх справ України в області, обласне головне управління юстиції, райдержадміністрації, міськвиконкоми. 2007–2010 роки.

Навчально-методичне видання

Земзюліна Наталія Іванівна

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ
ТА СОЦІОКУЛЬТУРНІ ЗАСАДИ
ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ:
СВІТОВИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД**

Навчально-методичний посібник

Комп'ютерне верстання:
Є. В. Костін

Підписано до друку 21.05.2012. Формат 60x84/16. Гарнітура Таймс
Папір офсет. Ум. друк. арк. 5,08. Тираж 100 пр. Зам. № 4093.

Видавець і виготовлювач:
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
Адреса: 18000, м. Черкаси, бул. Шевченка, 81, кімн. 117,
Тел. (0472) 37-13-16, факс (0472) 37-22-33,
e-mail: vydav@cdu.edu.ua, <http://www.cdu.edu.ua>
Свідоцтво про внесення до державного реєстру
суб'єктів видавничої справи ДК №3427 від 17.03.2009 р.